

Sfera Politicii

90

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE INSTITUTUL DE
CERCETĂRI POLITICE ȘI ECONOMICE ȘI FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul IX, 2001

Preț 15.000 lei

NOUA GUVERNARE

Acest număr a apărut cu sprijinul:

Să creștem împreună

Sediul central

B-dul Unirii, nr. 35

Sector 3, București, Cod 70401

Telefon: 321.16.01/ 321.16.02

Fax: 321.36.24

e-mail: bancarom@bx.logicnet.ro

web page: <http://www.brom.ro>

Rețeaua teritorială a Băncii Românești cuprinde 19 sucursale, plasate, în principal, în marile orașe din România: Bacău, Brașov, București (4), Buzău, Cluj, Constanța (2), Craiova, Eforie-Nord, Galați, Iași, Oradea, Pitești, Sibiu, Târgu-Mureș, Timișoara.

- Bancă comercială universală cu capital majoritar american
- Bancă dedicată promovării și susținerii sectorului întreprinderilor mici și mijlocii
- Bancă derulatoare a unor programe de finanțare în parteneriat cu instituții financiare internaționale: PHARE, Banca Mondială, FRAI, IFC, KfW
- Bancă-partener a Consiliului Național al Întreprinderilor Mici și Mijlocii
- Prima bancă-agent Western Union Financial Services în România și cel mai dinamic agent Western Union din Europa Centrală și de Est în anul 1999
- Prima bancă românească beneficiară a unei polițe de asigurare emisă de prestigiosul grup financiar Lloyd's of London

Revista este editată de
Institutul de Cercetări
Politice și Economice și
Fundatia Societatea Civilă

EDITORIAL BOARD:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
ANNELI UTE GABANYI
GAIL KLIEMAN
DAN OPRESCU
VLADIMIR TISMĂNEANU
G. M. TAMAS

REDAȚIE:

Redactor șef:

STELIAN TĂNASE

Redactori șefi-adjuncți:

MIHAI CHIOVEANU

DRAGOȘ PETRESCU

Colectivul redacțional:

ADRIAN CIOROIANU

LAURENȚIU ȘTEFAN

SCALAT

VALENTIN ȘTAN

**Coperta și
tehnoredactarea:**

LIVIU STOICA

Distribuție:

JEAN-GERARD

NICULESCU

“Sfera Politicii” este înregistrată în Catalogul Publicațiilor din România la numărul 4165. Reproducerea articolelor apărute în publicația noastră se face numai cu acordul scris al redacției.

Adresa Redacției:

Str. Piața Amzei, nr. 13, Et. 1.

CP 212, OP 22, București

Tel/Fax: 01 312 84 96,

01 659 57 90

(Attn Roxana Dumitrescu);

E-mail: sfera@totalnet.ro.

<http://www.sfera.50megs.com>

2. <i>Editorial</i>	Cristian Pîrvulescu	Excepționalismul românesc
8. <i>Noua guvernare</i>	Sabina Fati	Guvernul, Presedinția și orientarea (anti)occidentală
13.	Dan Suciu	Logica discursurilor de investitură. În căutarea (re)formei ideale
19.	Răzvan Grecu	Problema consolidării democratice în România
23.	Ionel Dancă	Tentația partitocrației numită “pedeserizare”
29.	Irina Terzian	Guvernul Năstase - 100 de zile în presa internațională
35.	Sabin Drăgulin	Valurile democratizării
41. <i>Intersecții</i>	Dan Mercea	Opinii politice
47. <i>Politică externă</i>	Marian Chiriac	O problemă deschisă
52.	Dan Opreșcu	Tulburări în paradis
57. <i>Cărți și autori</i>	Ioana Cristea-Drăgulin	Iluzii pierdute
59.	Adrian Cioflancă	Conspiraționismul - ideologie sau mit?

Tiparul executat la **SONOR '98 SRL**
str. Cetatea de Baltă, nr. 116, bl. 8, sc. D, ap. 58, sector 6, București
Tel. 092 384 885; Fax 01 772 97 51

Excepționalismul românesc

Contextul politic intern al guvernării PDSR

CRISTIAN PÎRVULESCU

Interpretarea politică a stării sociale

Alegerile din noiembrie 2000 au reprezentat atât un examen de etapă al stabilității și funcționării regimului și sistemului politic românesc, cât și un eveniment inedit și excepțional prilejuit de succesul electoral al unei mișcări extremiste de coloratură neofascistă situată în continuarea național-comunismului ceaușist. Având loc pe fundalul unei crize de regim, consecință a construcției instituționale ambigue, alegerile parlamentare și prezidențiale din 2000 au avut loc pe fondul unui pesimism social. Deși dezbaterile electorale a fost puternic politizată, specularea contextului economic fiind un atu pentru PDSR, construcția postelectorală a rămas mai degrabă secundară în logica confruntărilor electorale. Criticismul ideologizant a generat, în contextul dezintegrării rapide a CDR și abandonului electoral al președintelui în funcție, o regrupare a partidelor și mișcărilor politice de natură conjuncturală. Critica guvernării s-a transformat în critică a construcției politice și prin consecință a antrenat prăbușirea autorității politice și implicit a statului. La sfârșitul anului 2000 Barometrul de Opinie Publică realizat

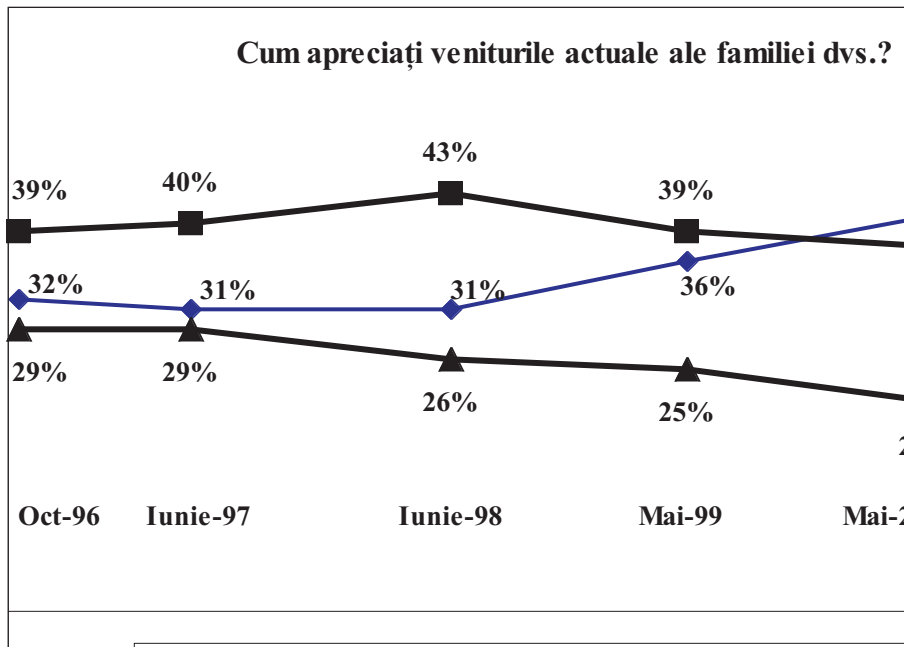
pentru Fundația pentru o Societate Deschisă indica la întrebarea “Câtă încredere aveți...?” 85% răspunsuri negative pentru Guvern, 88% pentru Parlament, 77% pentru Președinție, 75% pentru justiție și 86% pentru partide politice. Guvernul a cunoscut o scădere de la 47% în martie 1997 la 85% în noiembrie 2000, dar în octombrie 1996 lipsa de încredere atingea doar 62%.

În circumstanțele crizei de încredere în autoritate noua guvernare trebuia să restabilească rapid încrederea în instituțiile politice și guvernamentale, deci încrederea în stat. Statul nu trebuie înțeles doar ca instituție omogenă și imparțială, separată și superioară indivizilor, având o raționalitate proprie, ci ca spațiu al conflictului dintre oameni ce au interese și slăbiciuni, și care prin acestea influențează mediul instituțional. Și conflictele de interese, și convergențele ce permit agregarea grupurilor și a comunităților sunt reglate prin mecanisme de putere. Inevitabile și ireductibile, conflictele ce sunt reglate de o putere trebuie să dispună pentru aceasta de prestigiu și de instrumente eficiente. Existența și perpetuarea crizelor este rezultatul acutizării conflictelor și a incapacității guvernanților de a le gestiona.

Criza de încredere în instituțiile politice s-a suprapus peste criza instituțională

și a reflectat percepția sărăciei ca rezultat al politicilor (sau lipsei politicilor) guvernamentale. Din Tabelul 1 se poate observa plecând de la datele Barometrului de Opiniei Publică dintre anii 1996-2000 dinamica percepției sărăciei.

Tabel 1

Instabilitatea guvernării din anii 1997-2000 a condus la scăderea coordonării politicilor guvernamentale. Consecința indirectă a guvernării de coaliție, dar și a conjuncturalismului ce a dominat viața politică, instabilitatea guvernamentală a contribuit însă la scăderea încrederii în instituțiile statului și în capacitatea democrației de a genera bunăstare. Stabilitatea unei guvernări democratice este rezultatul unui cumul de factori între care capacitatea guvernanților de a-și menține legitimitatea pe parcursul exercitării mandatului, gradul de structurare organizațională și doctrinară a partidelor politice, tipul de scrutin, rolul și coerența instituțiilor politice.

Suportul democratic și extremismul politic

După alegerile din 2000 starea democrației în România a (re)devenit un subiect central al investigației politice. Rezultatele alegerilor din 2000 par să indice cel puțin un

dezechilibru, dacă nu o criză structurală în construcția democrației. Erorile de practică politică, dar și orientarea analizei politice către alte obiective, au dus la acumularea unor situații problematice pe parcursul deceniului 10 au antrenat o scădere îngrijorătoare a încrederii (fie și formale) în capacitatea regimului democratic de a crea o minimă prosperitate și de a reduce

inegalitățile. Construcția instituțională, limitată doar la structurarea instituțiilor și organizațiilor politice caracteristice unui spațiu concurențial artificial, s-a dovedit a nu fi suficientă. Iluzia ideologizantă că instituțiile politice se transformă în nucleul unui spațiu public renăscut și tolerant, concurențial și pluricultural, în care actorii politici vor fi automat legitimați și-a dovedit limitele. Transformarea democrației dintr-o metodă de guvernare într-un scop în sine, ambiguu definit și fără consecințe practice subiectiv recognoscibile, a antrenat o micșorare a suportului social.

Corelarea proceselor de instituționalizare politică cu creșterea eficienței economice și sociale a guvernării, cu contextele culturale în care o comunitate politică dată se manifestă, permite, imprimă, un grad de

obiectivitate mai mare analizei proceselor de tranziție. Condiție necesară, dar nu și suficientă, pentru a asigura construcției democratice durabilitate, instituționalizarea parlamentarismului și a competiției pluripartidiste gravitând doar în jurul instituțiilor reprezentative a facilitat, pe fundalul crizelor guvernamentale (expresie a crizei regimului constituțional) și economice, fracturarea spațiului politic ceea ce a creat cadrul de manifestare al neofascismului românesc, continuator al legionarismului interbelic prin reinterpretarea sa național-comunistă. Acest context transformă - după alegerile din 2000 când PRM a obținut peste 2.100.000 de voturi la Camera Deputaților și 84 de deputați și aproape 2.300.000 de voturi la Senat și 37 de senatori - cadrul guvernării din România. Chiar dacă circumstanțele diferă, România reeditează într-o manieră proprie experiența republicii de la Weimar. Statul de drept nu este în sine un garant al democrației dacă nu este obiectul încrederii sociale.

Delimitarea spațiului politic democratic în funcție de alegerile parlamentare din 2000 implică o investigare a caracteristicilor sistemului politic românesc. Sensul votului din noiembrie 2000 relevă o criză a reprezentării și reprezentativității. Schimbarea politică și schimbarea socială nu au cunoscut un ritm asemănător. Criza politică inerentă perioadei de echilibrări instituționale din perioada de consolidare a regimului politic s-a suprapus unor crize sociale și economice. În aceste condiții reprezentarea parlamentară a devenit din ce în ce mai puțin expresia intereselor reale ale grupurilor sociale defavorizate care aspirau însă la o minimă participare politică. Faptul că parlamentele și puterea politică nu ajung să fie cu adevărat reprezentative pentru diversele straturi sociale nu reprezintă o noutate¹. Dar scăderea încrederii în aceste instituții politice este com-

pensată, atunci când democrația devine o stare de spirit social consfințită, de existența altor forme de participare politică, fie că este vorba de participare la viața de partid ca organizație deschisă, fie în cadrul diferitelor forme de asociere ce stimulează exprimarea democrației (semi)directe. Cultivarea unor forme de participare specifice de către regimurile totalitare (a căror legitimare participarea de tip colectiv și controlat trebuia să o asigure) a creat obișnuințe subiective ce s-au suprapus culturii politice tradiționale. Creșterea inegalităților și dinamica socială redusă cumulate cu scăderea subiectivă a participării au determinat frustrarea socială și politică a cărei expresii a fost votul din 26 noiembrie 2000. Construcția etatică și corolarul ei juridic constituit de dreptul modern a presupus transformarea spațiului politic care și-a generat din interior propria legitimitate², ceea ce a imprimat participării și variabilelor culturale implicate de aceasta un loc central.

Tendința electoratului așa cum s-a dezvoltat la alegerile parlamentare și prezidențiale pune în discuție caracterul crizei prin care trece sistemul politic românesc. Clasarea pe locul al doilea a unei mișcări anti-sistem și calificarea în al doilea tur al competiției prezidențiale a liderului acestei mișcări (28,34% la primul tur al alegerilor prezidențiale) impune o analiză obiectivă și responsabilă. Tendința conjuncturalistă în analiza rezultatelor se cere depășită printr-o abordare coerentă a variabilelor politice, sociale, economice și culturale ce intervin în formularea cererilor politice și se transformă în voturi. După 1990 în România nu s-a produs o democratizare autentică în sensul creșterii cantitative și calitative a participării. De aceea glisarea, pe fondul unor liberalizării graduale și contradictorii, spre ceea ce în expresia lui Dahl sunt denumite oligarhii concurente nu a creat un spațiu public real.

Formula guvernamentală

Deși cutuma guvernamentală din România stabilise după 1993 ca practică de guvernare coalițiile, rezultatul alegerilor din 2000 a permis crearea unui guvern monocolor și aparent minoritar. Or, dacă partidul “inimă” (care deține majoritatea relativă a voturilor) se apropie de 50% din locurile parlamentare guvernul poate deveni “viabil” în sensul capacității sale de a impune politici publice coerente.³ Guvernul viabil este superior oricărei forme de coaliție, inclusiv coaliției viabile politic realizată de partide ale căror preferințe și politici agreeate sunt asemănătoare. Dar oricât de importante ar fi convergențele problemele de detaliu și politica de personal devin obiecte ale confruntării între participanți. În mod paradoxal, rezultatul alegerilor ar putea fi convertit într-o formulă eficientă dacă PDSR își asumă în mod real întreaga responsabilitate a guvernării. Promovarea politicilor, iar nu a persoanelor este principalul avantaj, în termenii coerenței politicilor publice, al guvernelor viabile.

Dar guvernele viabile expun partidul aflat la conducere și de aceea, în general, se încearcă împărtășirea riscurilor guvernării cu alți parteneri. Deși înțelegerile de coaliție preelectorală au urmărit probabil realizarea unui guvern de coaliție situația politică postelectorală a condus pentru prima etapă la o coaliție informală asemănătoare parțial *coalițiilor minimal câștigătoare*, parțial *coalițiilor prin tranzacție*. Prezența a mai mult de doi participanți la această pseudocoaliție, criza internă a PD și inexistența practic a unei opoziții democratice au antrenat părăsirea coaliției informale de către PNL care și-a rezolvat problema succesiunii odată cu alegerea ca președinte a lui Valeriu Stoica. Formula consociativă care menține UDMR în cadrul coaliției informale cu PDSR are un suport în

electoratul maghiar, ceea ce nu era cazul cu PNL.

Din punctul de vedere al aritmeticii guvernamentale contribuția PNL nu era esențială. După ce PNL a denunțat protocolul PDSR și UDMR dispun de o majoritate de 77 de voturi în Senat (65 de senatori PDSR și 12 senatori UDMR) unde majoritatea simplă este de 71 de voturi și 182 de voturi în Camera Deputaților (155 PDSR și 84 UDMR) unde majoritatea simplă este de 173 de voturi. La majoritatea din Camera Deputaților trebuie adăugat și sprijinul Grupului minorităților care reprezintă 18 voturi. Dincolo de aceste calcule fluctuațiile votului și mai ales votul conjunctural asigură posibilitatea guvernării. În noua formulă guvernamentală combinația între guvernul viabil și coaliția prin tranzacție induce o formă derivată și prin aceasta riscantă.

Dar stabilitatea guvernului depinde din ce în ce mai mult de stabilitatea internă a PDSR. Alegerea lui Adrian Năstase ca președinte al partidului sugerează stabilitatea partidului, dar ocuparea funcției de prim ministru prezintă un risc pe termen mediu datorită posibilei depreciere a imaginii. De aceea tipul de disciplină și modul de organizare al PDSR vor influența și stabilitatea guvernării. Câtă vreme PDSR va fi considerat un partid puternic coaliția informală existentă nu se va deteriora. Restructurarea partidului în perioada guvernării este mult mai dificilă decât în perioada de opoziție, iar între 1996 și 2000 PDSR nu a realizat o reformă internă radicală. Aspectul de federație de grupuri politice cu influență locală (județeană sau regională) pe care PDSR îl prezintă poate induce o reorientare a grupurilor în funcție de efectele guvernării, dar și de interesele specifice.

O altă linie de confruntare, de data aceasta instituțională, dar asimilabilă unui conflict intern PDSR privește relațiile dintre

cele două componente ale Executivului, Președinție și Guvern. Rezultând din definirea ambiguă a atribuțiilor celor două instituții cumulată cu personalizarea ce domină viața politică românească, conflictul privește controlul informației și determinarea direcțiilor guvernării. Existența celor trei domenii rezervate președintelui de art. 87, al. 1 privind ordinea publică, securitatea națională și politica externă permit o intersectare a celor două instituții în definirea politicilor publice câtă vreme celor trei domenii interferează cu majoritatea proceselor politice, economice și sociale. Conflictul dintre cele două instituții reprezintă confruntarea specifică regimurilor semiprezidențiale dintre tendințele prezidențialiste și cele guvernamentaliste, constituindu-se în principala axă de criză în anii '90. Câtă vreme persoanele ce dețin cele două demnități au o pondere politică egală conflictul este deschis.

Formula guvernamentală nu asigură în sine succesul sau insuccesul guvernării, câtă vreme relațiile instituționale nu permit practici politice clare. Stabilitatea guvernării depinde și de coerența dar mai ales direcția raporturilor dintre Președinție și Guvern. Aspectele controversate ale relațiilor instituționale s-au transformat în costuri de neevaluat pentru România în ultimii 11 ani. Coerența reformelor economice și sociale nu poate fi asigurată decât de pe o bază politică stabilă.

Sfidările guvernării

După 11 ani de la Revoluția din 1989 schimbările politice din România sunt departe de a fi consolidate în sensul transformării democrației într-o normă de comportament internalizat la nivelul micro-social. Dacă la nivel instituțional s-au realizat o serie de reforme ele nu au fost însoțite de acțiuni semnificative îndreptate spre latura educa-

țională.

Alegerile parlamentare și prezidențiale din 2000 au dezvăluit limitele construcției democratice din România anilor '90. Succesul electoral al extremismului a reliefat influența relativă a unor tendințe de tip xenofob, naționalist și rasist care pe fondul unei situații sociale și economice dificile pot bloca procesele de transformare democratică, dar și economică. Problema tendințelor extremiste în politica românească nu trebuie limitată doar la anumite formațiuni politice. Criza autorității, neîncrederea relevată de anchetele sociologice și analizele politice în instituțiile politice specifice confruntării democratice (partide, parlament, guvern) a permis recursul la fondul arhaic de mituri politice. Iluzia că democrația este stabilă și definitivă în România a suferit în 2000 o corecție care își va dovedi importanța doar dacă se va transforma în politici coerente și consensuale de construcție a culturii politice democratice plecând de la caracteristicile culturale ale spațiului politic românesc. Importul unor modele de democratizare rămâne limitat ca impact dacă nu este asociat fondului cultural caracteristic.

Dar diferențele pe care extremismul le-a cunoscut din punct de vedere electoral între alegerile locale din iunie 2000 și alegerile prezidențiale și parlamentare din noiembrie-decembrie 2000 pot fi explicate și prin absența unor reforme în sistemul electoral. Formă de modelare, deloc de neglijat, a spațiului politic, sistemul electoral din România, pe fundalul lipsei de campanie și a simultaneității alegerilor parlamentare cu cele prezidențiale, a permis personalizarea excesivă a alegerilor. Transformarea sistemului electoral ar fi putut asigura o orientare mai clară a dezbaterilor pe probleme și politici, astfel încât una din consecințele negative ale scrutinului parlamentar din 26 noiembrie, accesul

unor neprofioniști în Parlament, ar fi putut fi evitată.

Calendarul electoral care prevede toate alegerile, locale, județene, parlamentare și prezidențiale, în același an nu este în măsură să stimuleze participarea politică în forma sa electorală. Izolarea dezbaterii politice doar în interiorul parlamentului este contraproductivă în termenii consolidării bazei democratice a societății românești. Reforma calendarului electoral este după alegerile din 2000 o prioritate. Partidele politice, actori esențiali ai procesului democratic, sunt de asemenea în fața unor reforme structurale care să le asigure o mai bună comunicare cu societatea. Necesitatea reformelor politice – de la cele constituționale și parlamentare la cele electorale devine o sfidare căreia forțele politice democratice trebuie să îi găsească răspunsuri rapide.

Deasemenea reforma instituțiilor, reforma Constituției altfel spus, devine un imperativ al construcției politice stabile. Dar reformele politice vor eșua în măsura în care nu vor fi dublate de un efort educațional. Dinamica socială și economică din ultimul deceniu nu a realizat în mod automat transformarea culturii politice. Valorile, atitudinile și comportamentele politice nu au suferit, și nici nu era posibil, o transformare radicală. Dar dacă în condiții normale instituțiile democratice pot rezista într-un mediu indiferent sau ostil, în momente de criză doar suportul social le poate sprijini. Dacă educația pentru democrație a fost din punct de vedere formal dezvoltată, ea a rămas însă mai puțin eficientă. Modul în care clasa politică a tratat problema democratizării a fost de asemenea contraproductiv. Asigurarea unei mai largi participări politice și revigorarea spațiului public ca spațiu al dezbaterii și deciziei democratice sunt urgente. Concentrarea doar pe problematica electorală ar fi în acest context o eroare.

NOTE

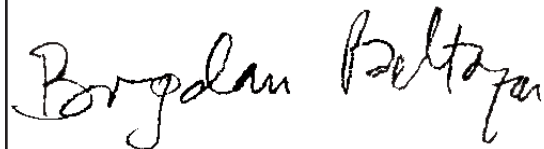
¹ Robert Dahl, *Poliarhiile*, Iași, Institutul European, 2000, p 46.

² Steven Connor, *Cultura postmodernă*, București, Meridiane, 1999, p 85

³ M. J. Laver, Ian Budge, *Party Policy and Government Coalitions*, New York, St. Martin Press, 1992, p. 5

CINE NE CITEȘTE:

Citesc cu mare plăcere “Sfera Politicii” fiindcă de multe ori, prin analizele sale “eretice” și “iconoclaste” îmi contrazice multe idei primite necritic și-mi luminează cotloanele spirituale unde se strâng platitudinile auzite sau citite în grabă în alte părți.

Bogdan Baltazar

Președintele

Băncii Române pentru Dezvoltare,

Groupe Société Générale

CRISTIAN PÎRVULESCU – Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Lector la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Guvernul, Președinția și orientarea (anti)occidentală

SABINA FATI

Discursurile paralele ale reprezentanților partidului de guvernământ ar fi putut părea doar tactici subtile prin care aceștia să-și poată păstra popularitatea și încrederea populației, dacă în același timp guvernul ar fi pus în practică politici de apropiere a României de structurile occidentale. Ultimele evoluții demonstrează, însă, că strategia dublă folosită de noua administrație de la București nu urmărește atingerea standardele politice și economice pe care le au în vedere NATO și Uniunea Europeană pentru candidații la aderare în aceste organizații, ci alte scopuri care țin de acapararea puterii și folosirea ei în interese proprii.

Distragerea atenției

PDSR și-a început guvernarea cu o campanie de imagine construită cu multă atenție, campanie din care nu au lipsit nici presiunile, nici manipularile. Mass media a fost bombardată săptămîni la rînd cu informații exagerate, uneori chiar contradictorii de către noul executiv în vreme ce acesta își punea în practică pas cu pas planul de concentrare a puterii sub umbrela premierului Adrian Năstase. Săptămîni la rînd membrii cabinetului au vorbit doar despre secetă și iarnă grea sau despre conducte de petrol sparte de hoți, pe care abia acum au putut să-i prindă polițiștii, lăsînd impresia că oamenii se află în

mare pericol: din cauza secetei și în același timp a ninsorii, din cauza hoților de petrol sau a societăților care distribuie căldura. În felul acesta PDSR a reușit să treacă de iarnă, păcălind mediile de informare în masă, care la rîndul lor și-au păcălit mai departe auditoriul. Această schemă folosită de partidul guvernamental face parte din arsenalul de tehnici și metode, nu foarte sofisticate, pe care tacticienii PDSR le au în recuzită și pe care le-u mai experimentat de multe ori atît înainte de 1996, cît și înainte de 1989. Tehnica ‘distragerii atenției’ a fost folosită pînă la uzură în vechiul regim Iliescu, atunci marota domnilor Iliescu și Năstase era ‘pericolul maghiar’ care apărea la granița de vest a țării de cîte ori creșteau prețurile. Acum, pentru că liderii PDSR și-au modificat intențiile la nivel declarativ, ‘distragerea atenției’ este folosită cu grijă, cu atît mai mult cu cît granița de vest nu mai poate fi motiv de îngrijorare pentru nimeni, Ungaria este membră NATO, iar liderii noii puteri au spus mai accentuat decît acum patru ani că locul României este între statele membre ale alianței Nord Atlantice. Reprezentanții PDSR sînt nevoiți să inventeze noi motive de îngrijorare a electoratului, în așa fel încît alegătorilor acestui partid, dar și altora care și-au pus speranța în promisiunile acestuia, să le fie distrasă atenția și îndreptată spre lucruri care ‘ar putea pune cu adevărat în pericol viitorul apropiat’: criza apei,

compromiterea recoltei, risipirea combustibilului din cauza hoților specializați în furtul din conducte etc.

Tema interesului național a fost, în perioada primilor șapte ani de prezidențiat Ion Iliescu, o constantă a tentației regresive a acestui regim, care s-a ocupat în exces de periclitarea unității naționale, jucându-se în momentele sociale dificile cu elementele arhaismului teritorial. PDSR a renunțat la această marotă doar pe moment, printr-o politică de vitrină bine gândită, care să mai atenueze imaginea negativă în exterior, dar în Rezoluția Consiliului Național PDSR din martie 1999, pe aproape două pagini, se constată în diverse formule cu varii argumente că “au reapărut și se desfășoară nestingherit, cu o virulență intolerabilă, încălcând principiul loialității față de statul român, manifestări iredentiste și revizioniste, la originea cărora se află unii lideri ai UDMR, care antrenează și instigă populația maghiară din Transilvania și chiar unele persoane de naționalitate română”¹.

Compromisul realizat în ultima perioadă de partidul de guvernământ cu UDMR, prin care PDSR încearcă să răspundă dezideratelor Uniunii, este doar o formă de a-și consolida stabilitatea în interior și imaginea în exterior, dar ieșirile naționalist-șovine ale unora dintre liderii PDSR cu mare audiență la public (George Pruteanu, Adrian Păunescu) s-au accentuat chiar în perioada în care parlamentul discuta Legea administrației publice locale.

PDSR are o strategie extrem de abilă prin care încearcă să câștige de partea sa sindicatele², să-și consolideze controlul în parlament printr-un joc dublu în care se bazează atât pe UDMR, cât și pe partidul naționalist al lui C.V. Tudor, să-și mențină încrederea în electorat printr-o serie de subterfugii și să convingă în același timp și occidentul că este hotărât să facă reformele necesare pentru ca România să poată accede în Uniunea Europeană și în NATO.

Premisele PDSR între ‘demnitate’ și realitate

Concluzia fermă a reprezentanților PDSR în legătură cu această chestiune a apărut, însă, destul de târziu. În campania electorală, Strategia de politică externă schițată foarte pe scurt în programul electoral, se referea doar la “asigurarea stabilității țării și îndeplinirea criteriilor impuse de integrarea euro-atlantică, în condiții de demnitate”³. Reprezentanții PDSR au testat reacția Occidentului încercând să negocieze de pe poziții de forță cu UE și NATO. Atît șeful statului, cât și primul ministru au făcut teste repetate în acest sens începînd cu declarația lui Ion Iliescu referitoare la faptul că “pe români îi interesează mai puțin problema vizelor” (decembrie 2000), făcută imediat după decizia miniștrilor de Interne și ai Justiției din Uniunea Europeană de ridicare necondiționată a vizelor pentru Bulgaria; pe aceeași notă, după câștigarea alegerilor și desemnarea sa pentru formarea guvernului, Adrian Năstase a explicat că guvernul său ar vrea să aibă “cele mai bune relații cu FMI, ca și cu alte instituții financiare internaționale pornind însă de la niște cerințe obligatorii pe care le impune situația reală din România”⁴. Aceste premise de la care au pornit liderii PDSR au fost testate rînd pe rînd cînd de șeful statului cînd de primul ministru, în momente alese cu grijă de cei doi lideri. Astfel, în vreme ce premierul Adrian Năstase ținea discursuri pro-occidentale la Strasbourg și Bruxelles și ministrul Finanțelor, Mihai Tănăsescu discuta la Washington cu reprezentanți ai Fondul Monetar Internațional, președintele Iliescu critica la Focșani Banca Mondială pentru condițiile impuse României de a privatiza marile complexe zootehnice, argumentînd că organismele internaționale impun oficialilor de la București privatizarea sistemului bancar în beneficiul unor interese “care nu mai sînt românești”. În același spirit primul ministru declara: “nu încercăm să facem o politică etatistă

și nici nu încercăm să ne ocupăm noi de problemele economice, dar dorim să asigurăm cadrul în care să sprijinim producătorii autohtoni. Dorim să protejăm piața românească, în primul rând pentru producătorii din România, așa cum fac toate guvernele etatiste din lume, de aceea nu vom mai asculta sfaturile care vor să ne transforme neapărat într-o piață de desfacere pentru economia de piață a altor țări”⁵.

Declarațiile de acest fel seamănă izbitor de mult cu rapoartele anuale prezentate de Serviciul Român de Informații parlamentului care încearcă să demonstreze printre altele, că investitorii străini vin aici să șpioneze nu să investească, iar atunci când vin să cumpere încearcă să obțină pe nimic întreprinderile noastre: “sub pretextul prospectării posibilităților de demarare a unor colaborări în afaceri cu societăți comerciale românești de importanță națională ori în sectoare economice cu potențial ridicat, entități interesate au urmărit obținerea cu anticipație de informații asupra caracteristicilor obiectivelor vizate” sau “anumite grupuri străine urmăresc transformarea pieței românești într-un deșeu pentru unele produse străine”⁶.

Declarațiile nostalgice ale domnului Iliescu prin care pledează pentru dezvoltarea unor forme asociative de exploatare a terenurilor agricole, criticând totodată desființarea structurilor de exploatare a pământului în momentul în care s-a restabilit scriptic dreptul de proprietate asupra pământului arată nu doar felul în care înțelege șeful statului chestiunea proprietății în general ci și capacitatea sa de a face progrese la acest capitol: “a devenit regulă ceea ce trebuia să fie excepția de la regulă – destrămarea cooperativelor agricole de producție – și ne-am trezit cu șase milioane de proprietari pe nouă milioane de hectare”⁷. Președintele Iliescu este convins că agricultura s-a născut în forme asociative și că “este un moft chestiunea aceasta cu sfânta proprietate privată care stă la originea vieții sociale”⁸. Chestiunea proprietății pare una dintre problemele cele mai

serioase cu care Ion Iliescu și liderii PDSR încă se mai luptă. Domnul Iliescu îi cerea în 1996 procurorului general să inițieze recursuri în anulare împotriva tuturor sentințelor definitive legate de retrocedarea imobilelor luate abuziv de regimul comunist, intervenind în procesul justiției și încălcând principiul separării puterilor în stat; în martie 1999 poziția PDSR nu se schimbase prea mult, după cum arată documentele Consiliului Național al partidului: “Nu se poate susține că în materie de reglementare a proprietății particulare statul ar avea doar un rol foarte redus, în timp ce instanțelor judecătorești le-ar reveni competența exclusivă de a soluționa conflictele ce ar apărea în acest domeniu”⁹. Nici în programul electoral, cu toate ezitățile de rigoare ale unui partid care încearcă să câștige simpatiile occidentului viziunea PDSR în această problemă sensibilă nu este prea diferită: “statul este îndrituit să stabilească cadrul legislativ al dreptului de proprietate și chiar limitele acestui drept”¹⁰.

Când primul ministru declară că România nu are nevoie de Fondul Monetar Internațional: “Acordurile cu FMI sînt necesare atunci când sînt probleme cu balanța de plăți. România a depășit deja acest stadiu de dificultăți și rezervele Băncii Naționale sînt suficiente pentru a asigura funcționarea pentru plata datoriei externe, fără un acord cu Fondul”¹¹, când șeful statului spune că organismele internaționale impun României să privatizeze sistemul bancar pentru ca apoi “să stăm cu mîna întinsă la băncile care nu mai sînt românești”¹² și că, urmare a privatizării sectorului bancar autohton, depozitele făcute în băncile românești sînt transportate “unde va în străinătate și toată plus valoarea creată de societatea românească ia drumul intereselor străine”¹³, când privatizările începute sînt blocate, iar investitorii sînt amenințați cu verificări riguroase și nemotivate devine tot mai clar că PDSR nu este interesat de reformă, de bune relații cu finanțele internaționale, de o orientare cu adevărat pro-occidentală.

Securitatea și integrarea euro-atlantică

Semnale negative pentru occident sînt și noile numiri în fruntea serviciilor secrete ale unor persoane din fosta securitate, angajate în lupta ideologică împotriva occidentului. După alegerea lui Radu Timofte – specialist al jocurilor de culise și al manipulărilor, în fruntea Serviciului Român de Informații, liderii PDSR i-au desemnat pe Ristea Priboi – profesionist al securității ceaușiste – în funcția de șef al Comisiei de Supraveghere a Serviciului de Informații Externe și pe Tudor Tănase – specialist cu vechi state de plată în defuncta securitate – în fruntea Serviciului de Telecomunicații Speciale. Atît Priboi, cît și Tănase au fost ofițeri ai Direcției de Informații Externe, dar în vreme ce Ristea Priboi spiona împotriva Marii Britanii sau lucra împotriva celor de la Europa Liberă, Tudor Tănase era înainte de 1989 ofițer al unității R care se ocupa cu telecomunicațiile oficiale și experiența sa de atunci a fost folosită din plin în precedentul mandat Iliescu pentru refacerea liniilor telefonice secretizate București-Kremlin.

Schimbările care s-au făcut în zona serviciilor secrete nu par să țină doar de logica transferului de putere. Noii veniți sînt foștii specialiști, crescuți și formați la școala securității comuniste, sînt profesioniștii acesteia care înainte de 1989 au fost angajați în lupta ideologică împotriva occidentului. Acapararea principalelor servicii de informații de către fideli securității lui Ceaușescu sau de persoane suspectate că ar fi avut legături cu KGB, într-o perioadă în care liderii PDSR se pregătesc să facă o nouă declarație politică referitoare la aderarea la NATO, ridică serioase semne de întrebare privind sinceritatea noii administrații de la București.

Există, însă, și alte elemente care pun la îndoială, bunele intenții ale partidului de guvernămînt. Muștrarea blîndă și îngăduitoare a

primului ministru la adresa celor doi parlamentari PDSR care au fost în vizită la Bagdad și declarația rezervată a Ministerului de Externe de la București referitoare la bombardamentele din Irak ridică noi suspiciuni. Adrian Năstase în loc să profite de excursia celor doi deputați PDSR, pentru a face o nouă declarație de susținere a politicii occidentale împotriva regimului de la Bagdad, îi ia pe aceștia sub umbrela sa protectoare, argumentînd că există un interes economic și este firesc ca oamenii de afaceri români să fie prezenți în Irak. Mai mult dl. Năstase aduce în discuție datoria pe care o are Bagdadul față de București, precizînd că “nu putem participa la cruciade internaționale doar cu pierderi”¹⁴. Cu o nostalgie a prieteniei româno-irakiene, abia ascunsă, șeful guvernului de la București atenționează Occidentul că pe viitor la reconstrucția zonelor în care au existat conflicte armate se impune participarea tuturor statelor care au suferit pierderi nu doar a marilor puteri așa cum s-a întîmplat în Iugoslavia.

Ministerul de Externe nu a dat o notificare argumentată privind vizita parlamentarilor români în Irak, lăsînd această problemă în seama legislativului. Pretextul pentru a face o declarație tranșantă privind regimul violent anti-occidental de la Bagdad a venit, însă, imediat după bombardamentele americane și britanice din zonă. Dar diplomația română a rămas și de această dată într-o zonă ambiguă, dînd o declarație standard de ‘neutralitate’ în care se arată că “Ministerul Afacerilor Externe Român urmărește cu atenție evoluțiile din Irak ca rezultat al recentelor activități militare desfășurate de SUA și Marea Britanie împotriva unor obiective militare irakiene” și că “Ministerul de Externe își exprimă convingerea că respectarea riguroasă a rezoluțiilor relevante ale Consiliului de Securitate privind Irakul constituie calea pentru asigurarea stabilității în regiune”. Cu alte cuvinte diplomația de la București critică indirect acțiunile celor mai

importante state din NATO, pe care în mod normal ar trebui să le curteze și să le asigure de susținere.

Divergențele care au apărut între ministrul de externe Mircea Geoană, care prin această funcție deține președinția OSCE și președintele Adunării parlamentare a OSCE, Adrian Severin, ambii fideli ai PDSR, rechemarea pripită a unor ambasadori care au dovedit profesionalism în ultimii ani, finalizarea Legii secretului de stat într-o formă care nu ține seama de principiile democratice¹⁵ imixtiunile executivului în justiție: cazul Budușan¹⁶, dar și tranșarea proceselor Chițac și Stănculescu, precum și numirile foștilor ofițeri de securitate în sectoare cheie din economie, demonstrează incapacitatea PDSR de a se adapta sistemului democratic și de a răspunde standardelor minime pe această direcție cerute de NATO și UE.

NOTE

¹ “Rezoluția Consiliului Național al PDSR privind apărarea democrației și a statului de drept, a interesului național”, în Documentul Reuniunii Consiliului Național al PDSR, 12 martie 1999, p.65

² Pactul dintre PDSR și CNSLR Frăția, semnat pe 2 aprilie 2001, prevede că reprezentanții partidului de guvernământ vor putea participa la Consiliile de conducere ale confederației sindicale în vreme ce liderii CNSLR Frăția sînt invitați în fiecare săptămînă la Birourile Executive ale PDSR. În acest fel partidul de guvernământ va putea avea sub control cea mai mare confederație sindicală din România.

³ *O guvernare mai bună, pentru o viață mai bună! Principii și priorități ale ofertei electorale a PDSR. Reconstrucția României și integrarea demnă în Europa*, septembrie 2000, p.25

⁴ “Programul PDSR va fi programul guvernului Năstase”, interviu cu Adrian Năstase, Curierul Național, 8 decembrie 2000

⁵ Declarație făcută de Adrian Năstase la Timișoara pe 14 februarie, preluată de Adevărul, 15 februarie 2001

⁶ Raportul Serviciului Român de Informații, iunie 1998- iunie 1999, pp.8-9

⁷ Mediafax, 25 ianuarie 2001, din declarațiile făcute pe 24 ianuarie de Ion Iliescu la Focșani în fața oamenilor de afaceri din Vrancea

⁸ Ibidem

⁹ “Rezoluția Consiliului Național al PDSR privind

apărarea democrației și a statului de drept, a interesului național”, în Documentul Reuniunii Consiliului Național al PDSR, 12 martie 1999, p.24

¹⁰ *O guvernare mai bună, pentru o viață mai bună! Principii și priorități ale ofertei electorale a PDSR. Reconstrucția României și integrarea demnă în Europa*, septembrie 2000, p.23

¹¹ România liberă, 29 martie 2001

¹² Mediafax, 25 ianuarie 2001, din declarațiile făcute pe 24 ianuarie de Ion Iliescu la Focșani în fața oamenilor de afaceri din Vrancea

¹³ Ibidem

¹⁴ Evenimentul Zilei, 13 februarie 2001

¹⁵ Legea privind protecția informațiilor clasificate impune cetățenilor să respecte informația secretă de stat indiferent de modul în care iau cunoștință de această informație, ceea ce depășește cadrul constituțional și al fidelității față de țară, restrînge dreptul fundamental la accesul liber la informație, creează ideea că răspunderea penală poate să apese în sarcina oricărui cetățean și răstoarnă prezumția de nevinovăție. Lege obligă cetățenii la delatăiune, încalcîndu-se grav, prin deturnare de putere, drepturile fundamentale ale omului, cum ar fi libertatea de gîndire, conștiință și religie, dreptul la respectarea vieții private, libertatea de opinie și dreptul la informație. Lege permite Guvernului să încadreze informațiile secret de stat în clasele de securitate și să declasifice unele informații. De asemenea Legea secretului de stat acordă SRI competențe excesive considerînd că SRI “dispune de dreptul discreționar de a stabili persoanele care au dreptul la informații secrete, inclusiv demnitarii”.

¹⁶ Ovidiu Budușan, fostul șef al Secției de Combateră a Crimei Organizate din Parchetul General a declarat că există “o imixtiune brutală a Executivului în problemele justiției române” și totodată protestează față de acuzațiile publice pe care i le-a adus procurorul general. Procurorul general Joița Tănase a acuzat fosta conducere a Secției de Combateră a Crimei Organizate din Parchetul General că a trimis la Paris documente referitoare la cazul Jimbolia și la afacerea Costea, “fără a încunoștința și fără a avea aprobarea obligatorie, potrivit legii, a conducerii Pachetului de pe lângă CSJ”.

SABINA FATI – Absolventă a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative. În prezent secretar executiv la Logistical Center TACTIC. Corespondent de presă la Radio Europa Liberă. A fost editor la Mediafax în 1994 și la revista Tinerama în 1993.

Logica discursurilor de investitură. În căutarea (re)formei ideale

DAN SUCIU

Politicienii români nu sînt buni oratori. De altfel, o antologie a discursurilor parlamentare din ultimii zece ani este o încercare dificilă. De aceea, nici discursurile de investitură ale premierilor desemnați în ultimii cinci ani nu au reușit să se impună ca momente memorabile ale discursului parlamentar. Dar talentul oratoric al premierilor români rămâne o problemă secundară. Problema principală a discursului de investitură este cu totul alta. Este un discurs bun consecința unui program de guvernare bun? Într-o ordine logică, un discurs bun nu trebuie neapărat să se susțină pe un program de guvernare reușit. Și totuși, ce poate rămâne în urma unui discurs bun care să nu aibă în spate un program de guvernare bun, decît cîteva fraze scoase din context? Până la urmă reușita unui discurs este o probă de comunicare eficientă. De transmitere a unui mesaj cît mai clar și coerent, dar nu numai atît. Fiind un act public, cu o anumită doză de formalism, parte a unui protocol și mai ales destinat unui public auditor definit – parlamentari dar și public în general, prin transmisiile și retransmisiile TV – discursului de investitură i se poate pretinde un anumit impact și mai ales capacitatea de a constitui un reper pentru o perioadă istorică sau cel puțin pentru un ciclu de guvernare.

Dar premierii români, Victor Ciorbea,

Radu Vasile, Mugur Isărescu și Adrian Năstase, au evitat să mizeze în actul și textul discursul de investitură pe partea de spectacol ca vehicol al comunicării eficiente. Au pus accentul pe programul de guvernare în doze diferite și, de la Victor Ciorbea la Radu Vasile, Adrian Năstase și Mugur Isărescu în această ordine, retorica a cedat teren în fața rezumatului cît mai cuprinzător al programului. Dacă experiența discursurilor nu a dus cu timpul la un câștig de impact, a dus în schimb la unul de claritate. Așa se face că cele două axe după care se pot înșira cele patru discursuri ale premierilor ultimilor 5 ani, sînt în direcții opuse. Pe axa retoricii, Victor Ciorbea este urmat în ordinea cronologică de Radu Vasile, Mugur Isărescu și Adrian Năstase în timp ce o ordine a clarității îl plasează pe ultimul loc pe primul premier CDR urmat în aceeași ordine de mai sus. Radu Vasile este cel care reușește să se elibereze cel mai eficient de obsesia programului – plasîndu-l într-o anexă sub formă de tabel pe care nu a citit-o la investitură, în timp ce Adrian Năstase a mizat cel mai mult, în discursul său, pe programul de guvernare, încercînd un rezumat cu pretenții exhaustive. De aici și lungimea discursului – aproape dublu în comparație cu celelalte.

De la Victor Ciorbea la Adrian Năstase, premierii români și-au rostit discursurile sub

fascinația Programului. A acelor planuri care cuprind Soluțiile Fericite și acoperă toate domeniile. De aceea – cu excepția notabilă a lui Mugur Isărescu – au preferat să spună ceva despre fiecare domeniu – chiar și o banalitate, dar «cultura» sau «sănătatea» nu cumva să lipsească din cadrul discursului. Apăsăți de complexul exhaustivității, premierii României au mizat mai puțin pe principii și linii directe bine definite. Au mizat, așadar, mai puțin pe politică și mai mult pe management chiar atunci când era de așteptat să facă cel mai pur și mai clasic act politic posibil: să țină un discurs în Parlament.

Pînă la urmă ceea ce contează este ce aleg premierii să spună în discursul lor, din programul lor. Discursurile au suficiente elemente comune – aproape interșanjabile între ele fără ca structurile de bază să fie influențate. Dar ce îi diferențiază?

Mesianismul programat a lui Victor Ciorbea

Cînd Victor Ciorbea și-a început discursul de investitură, prin cîteva fraze neașteptate, de impact, părea că va urma un discurs mare. Dar nu a fost așa. Impactul retoric s-a pierdut în confuzie, prevestind parcă destinul întregii sale guvernării. Ciorbea părea că vrea să recupereze o tradiție și să redeschidă drumul spre Europa. De aici, un discurs cu tendință mesianică, recuperator al tradiției și al identității naționale. „Sîntem aici în fața dumneavoastră, pentru a afirma că România își poate schimba destinul, să vă spunem că nu sîntem condamnați la un îndelung ghinion istoric și că există căi de ieșire din această situație gravă în care ne aflăm, și că aceste căi nu sunt rezultatul unui miracol, ci pornesc doar din voința noastră de a ne schimba felul de fi”. În plus, guvernarea Ciorbea propune o umanizarea a politicii

“suntem aici pentru a aduce un pic de fericire românilor, pentru a da o șansă oamenilor din această țară, pentru a-i ajuta să treacă mai puternici, mai mîndri și mai bucuroși în mileniul viitor”. Programul al cărui rezumat l-a prezentat premierul Ciorbea avea o componentă de urgență – structurată pe o serie de promisiuni electorale ale CDR și PD precum și cîteva măsuri specifice de iarnă – și o componentă de termen lung, unde obiectivele cît de cît precise din prima parte au fost înlocuite cu o serie de principii și intenții rămase la stadiul de generalitate. De fapt, guvernul Ciorbea a avut structurat doar un program de urgență cu o serie de măsuri de protecție socială ca mărirea pensiilor pentru agricultori, a alocațiilor pentru copii, dar și macroeconomice ca alinierea prețurilor în domeniul energiei, definirea elementelor cu pierderi în industrie, și acest lucru se vede foarte bine în discursul premierului – la obiect cînd vorbește de prima parte, confuz cînd se referă la așa zisul program pe termen lung. De aceea, marile proiecte anunțate în discurs de Victor Ciorbea au fost și mari eșecuri: reducerea poverii fiscale, reducerea sărăciei, redresarea economică durabilă. Din ce și-a propus, Ciorbea a reușit să accelereze procesul de privatizare și să orienteze politica externă evident spre structurile europene, obiectiv menționat ca atare în discursul de investitură. Dar abia o treime din discurs este dedicată elementelor cu un grad de concretețe ceva mai ridicat din program, restul fiind mai ales o declarație de intenții și afirmații în spirit mesianic. Vorbind despre costurile sociale ale tranziției – pe care guvernul său va reuși să le surmonteze – Victor Ciorbea prezintă imaginea României, a consecințelor reușitei reformei, în 10 fraze consecutive care încep cu „numai așa” și care se referă de la creșterea PIB-ului pentru învățămînt, la reducerea infecțiilor cu HIV, de la dezvoltarea turismului

modern la reducerea șomajului, recuperarea moralei religioase și a “adevăratelor” valori ale culturii și la integrarea euro-atlantică. Este partea de maxim impact oratoric al discursului care culminează cu un moment al adevărului – „românilor nu li s-a spus demult adevărul despre starea țării lor, – și cu o declarație de încredere în succesul schimbărilor. În ritmul sacadat, egal cu sine și grav, premierul putea conta pe un puternic impact emoțional al mesajului său rostit într-un moment cu adevărat istoric.

Tentația analitică a lui Radu Vasile

Distincția clară între discurs și program, pe care a operat-o Radu Vasile, s-a dovedit benefică. (Chiar dacă din programul punctual, pe obiective și termene precise s-a ales, rapid, praful). Premierul care cerea confirmarea în funcție a pus accentul în discursul său pe o analiză a situației politico-economice și mai ales a cauzelor pașilor ratați de guvernul anterior. Prin întregul discurs, în ciuda unor angajamente luate – „voi fi premierul tuturor românilor”, „mă consider managerul actualei echipe guvernamentale”, premierul a părut mai mult că privește cu detașare analitică actul de guvernare și nu ca o implicare efectivă. Totul pleacă de la o chestiune de încredere, apreciază Radu Vasile. O încredere în cei care realizează reforma. De aceea, primul pas este recâștigarea încrederii în guvern, reconso-lidarea coaliției și refacerea legăturii între guvern și parlament pentru reducerea numărului mare de ordonanțe emise. În ceea ce privește programul economic, Radu Vasile a susținut indirect faptul că guvernul Ciorbea a urmat prea îndeaproape indicațiile organismelor internaționale fără să țină cont de realitățile românești, de aceea promite nici mai mult nici mai puțin decât „un program românesc”, o „împlertire armonioasă a princi-

piilor creștin-democrate cu cele ale liberalis-mului și social democrației”. Partea cea mai interesantă a discursului său o constituie analiza ineficienței guvernării anterioare. Primul motiv al eșecului, care privește întreaga societate, nu doar actul guvernării, este „reticența, observabilă în cercurile politice, manageriale, în a accepta consecințele economiei de piață”. Aceasta presupune o intrare în rol a sistemului juridic, adică respectarea regulilor. Acest al doilea motiv este datorat incapacității sistemului juridic de a impune aceste reguli și a mentalității prezente în societate de a le accepta.

Cel de-a doilea element important al discursului este atacul la adresa ineficienței sistemului bancar care împiedică realocarea resurselor pentru cei care au nevoie de credite. Două sunt cauzele pe care le întrevede noul premier: una de natură conjuncturală – instabilitatea macroeconomică – și a doua, incapacitatea Băncii Naționale de a impune o politică de credite avantajoasă „Banca Națională trebuie să joace un rol decisiv și să aibă în vedere o revizuire a politicilor sale”. Radu Vasile a lansat atunci ipoteza unui alt tip de politică monetară care să nu mai mizeze ca obiectiv principal pe reducerea, prin mijloace monetariste a inflației ci pe stimularea consumului, după reguli keynesiene. Teoria de lucru a dispărut după câteva luni pe măsură ce premierul a rămas tot mai izolat în Palatul Victoria.

Pragmatismul tehnocrat a lui Muger Isărescu

În singurul discurs fără programul punctual – sau mai bine spus fără ceea ce-a înțeles prin program pînă atunci – pragmatismul este în mod paradoxal cel mai prezent. Pragmatism, în sensul că Muger Isărescu

încearcă să-și construiască discursul pe o serie de obiective bine definite, dublate de motivații limpezi. Mai presus de toate discursul său program are un fir călăuzitor clar: integrarea în Uniunea Europeană. Acesta este obiectivul căruia trebuie să i se subsumeze toate deciziile guvernamentale. Numirea guvernului Isărescu survine la scurt timp după decizia UE de începere a negocierilor de aderare la UE și întregul discurs al noului premier este marcat de această decizie. De aceea, România trebuie să confirme că poate face reforma și poate recâștiga încrederea organismelor financiare internaționale. Isărescu rămâne în limitele unui limbaj tehnic, cu multe referințe economice de specialitate, atunci când a analizat cauzele nereușitei reformei: „capitalul productiv al țării este în bună măsură depășit tehnologic și inefficient administrat. România nu a reușit să permanentizeze afluxurile de capital extern pe termen lung”. În condițiile în care anul 2000 era un an electoral, singura parte în care s-a simțit o personalizare a discursului a fost angajamentul pentru reformă, promis a fi indiferent de presiunile politice. Mai clar decât în alte discursuri, Isărescu a prezentat pilonii pe care se structurează întregul program. În primul rând, o reformă fiscală profundă care să asigure consolidarea macroeconomică și stimularea economiei. Pe baza acestui principiu s-a redus impozitul pe profit iar TVA a fost adus la o cotă unică, și tot pornind de aici s-a reușit creșterea economică, e drept modestă, pe baza stimulării exporturilor. Al doilea pilon a fost reprezentat de o politică a veniturilor care să mențină corelația dintre productivitatea muncii și salarii. Cel de-al treilea pilon l-a constituit politica monetară menită să mențină inflația sub 30%, un obiectiv ratat. „Ne aflăm la răscruce de drumuri – declara Mugur Isărescu la finalul discursului său. Sîntem obligați să alegem. Ori grăbim pregătirea redresării economice și

prindem trenul Uniunii Europene, ori vom fi nevoiți, în anii viitori, să acceptăm o reducere drastică a nivelului de trai, a cheltuielilor bugetare pe fondul prăbușirii economice. Aceasta este într-adevăr o alegere dramatică, pe care însă n-o mai putem evita în nici un chip.”

Viziunea holistă a lui Adrian Năstase

Cel mai complet discurs îi aparține însă premierului PDSR. Este aproape de două ori mai lung decât cel al celorlalți premieri ai ultimilor ani. Năstase încearcă să nu spună doar banalități și când vorbește despre acele domenii care în mod normal sînt trecute în revistă doar pentru că și subiectul acela trebuia atins într-un fel sau altul. Motivația se întrevede. După o guvernare care a adus haosul în toate domeniile conform aprecierii noii puteri, guvernarea PDSR trebuie să readucă ordinea, trebuie să readucă autoritatea statului acolo unde ea a fost erodată prin defectele guvernelor anterioare. De aici tentația holistă, de a nu lăsa nici un domeniu neatins, discutat, direcționat încă din discursul noului premier, a șefului care știe și decide.

Este un guvern care pleacă în anumite condiții atipice la drum: monocolor, minoritar și cu un termen de grație convenit cu opoziția de un an. Năstase ține să scoată în evidență părțile bune și rele ale acestei situații noi. Este de asemenea un guvern care vrea să aibă o puternică amprentă ideologică, social democrată. Mai mult, vrea să dea „o dimensiune umană practicii economice, asigurînd complementaritatea planului economic cu cel social prin promovarea unui program de modernizare și dezvoltare durabilă”. Dar discuția aplicat economică a programului este sub nivelul de claritate și concretețe al restului discursului. Cîteva elemente: reducerea gra-

duală a impozitelor și scăderea cotelor la TVA, eliminarea fondurilor extrabugetare. În schimb, componenta politicilor sociale este mult mai bine conturată. Năstase vorbește despre creșterea salariului minim, modificarea politicii de alocații sau recorelarea pensiilor. Dar și despre principii: solidaritate socială, prioritatea creării de locuri de muncă sau punerea familiei în centrul preocupărilor de natură socială. Năstase vrea să demonstreze că a luat în serios recomandările Uniunii Europene și este primul premier care vorbește despre o politică coerentă în ceea ce privește protecția copilului, învățământul și tineretul. Surpriza cea mare a programului vine din faptul că aproape un sfert al discursului – cu mult mai mult decât oricare altul – este dedicat politicii externe. Una din explicațiile legate de ponderea mare a mesajului extern ar putea fi deficitul de imagine externă al noului guvern, o problemă pe care Adrian Năstase a încercat să o clarifice printr-un mesaj mai mult decât limpede în ceea ce privește orientarea de politică externă a României sub guvernarea PDSR. În viziunea noului premier, guvernul poate răspunde noii provocări: globalismul. Iar răspunsul este unul neașteptat, după lungul expozeu de politică externă. Dar este un răspuns care prin intermediul unui citat din Iorga mizează pe colectivism și identitate națională tocmai atunci când era cel mai puțin de așteptat o asemenea concluzie.

Ce îi diferențiază și ce îi apropie pe premieri

Folosind citate din lideri social democrați europeni – Jospin, Schroder sau Gabaglio – Adrian Năstase a lăsat să se înțeleagă că își asumă o identitate ideologică social democrată. De altfel, mizînd pe elementele de protecție socială și pe atribuirea unui rol major statului (al autorității de stat) în

ciuda intențiilor declarate de a miza pe privatizare, Năstase rămîne ferm în cadrul doctrinei. Paradoxal, ceilalți premieri sînt mult mai aproape, decît ar fi fost de așteptat din partea unei coaliții dominate de creștini democrați. Și cel mai apropiat dintre toți de liderul social democrat este Victor Ciorbea. Chiar dacă măsurile pe care le-a luat primul premier de centru-dreapta au fost mai apropiate de liberalismul grupării sale politice, Ciorbea a ales să vorbească în discursul său preponderent despre protecție socială și distribuție egală și corectă a veniturilor și nu despre privatizări, dreptul la proprietate sau libertate individuală.

Cîteva luni mai tîrziu, Radu Vasile a vorbit de unele dintre lucrurile acestea: importanța proprietății, a „acceptării consecințelor economiei de piață”, de „drumul fără întoarcere al economiei de piață”. Dar mizînd pe keynes-ism pentru a ajunge la economia de piață, Radu Vasile este mult mai aproape doctrinar de Năstase decît lasă să se întrevadă dintr-o mare parte a discursului său.

Discursul lui Isărescu este de aceea o excepție. Este un discurs care mizează din pragmatism, pe elemente monetariste liberale, sigurele instrumente – indirecte – prin care statul, reprezentat de guvern și condus de Mugur Isărescu, este abilitat să intervină. Cu toate acestea, cu excepția lui Adrian Năstase, recognoscibilitatea ideologică nu a fost o intenție a nici unui premier. Confuzia lui Ciorbea, nehotărîrea lui Vasile și indiferența lui Isărescu au făcut ca ideologia să nu joace un rol important. În schimb, există cîteva mituri comune pentru fiecare, exploatate mai mult sau mai puțin eficace, în afara mesajului mai mereu optimist al revigorării economice.

În primul rînd este mitul moștenirii. Pentru Ciorbea, reprezentatul unui partid învingător în alegeri a sosit momentul reconcilierii: „întind mîna fostei puteri și o chem să

ne sprijine de pe băncile opoziției”. Dar în rest întregul discurs este un rechizitoriu la adresa PDSR. Și nu atât proasta administrație este criticată cât mai ales eșecul moral al fostei guvernări, lipsa ei de legitimitate, ocolirea adevărului și izolarea de Europa. Peste patru ani, discursul lui Adrian Năstase devine un alt rechizitoriu, e drept mai moderat și fără nominalizări, la adresa fostei guvernări. Dar cum guvernul Năstase a negociat un acord de susținere cu rămășițele fostei puteri care a intrat în Parlament, tonul acuzator a fost jos și acuzațiile voit voalate. Doar verdictul a fost ferm: „ne confruntăm cu efectele distructive ale eșecului total înregistrat de guvernele care au condus țara între 1996-2000”, iar rezultatele guvernului Isărescu au fost prezentate triumfalist și sînt lipsite de credibilitate.

Pentru Radu Vasile este vorba de o dublă moștenire. A programului nerealizat de succesorul său, membru al aceluiași partid, și de moștenirea încă necurățată, rămasă de pe urma PDSR. Într-o asemenea situație, discuția despre moștenire se transformă într-una despre continuitate. Mugur Isărescu pare a ignora o asemenea discuție. Cum discursul este rostit în preajma împlinirii a zece ani de la Revoluția din decembrie, Isărescu se vede moștenitorul direct al idealurilor neîmplinite ale revoluției și mai ales a dorinței neîmplinite a acestor zece ani: prosperitatea economică.

Tematica de politică externă abordată face ca la acest capitol discursurile celor patru premieri să fie aproape identice. Este de fiecare dată cînd e vorba de Europa, un discurs recuperator. Ciorbea o regăsește, Vasile o cultivă, Isărescu îi recîștigă încrederea iar Năstase oferă integrarea demnă. Acesta este traseul, dar angajamentul pentru integrare este identic. Cu toate acestea, doar discursul lui Mugur Isărescu are ca idee centrală strategia de integrare, chiar dacă nici

pentru Adrian Năstase aceasta nu este o idee secundară. Dar cu o strategie aparținînd predecesorului său, Năstase a evitat și din acest motiv să-și axeze această parte a discursului pe o discuție aplicat integracionistă.

Încă o caracteristică surprinzătoare este comună tuturor celor patru discursuri analizate. Lipsa interesului pentru problemele legate de agricultură, deși agricultura și destinul populației rurale sînt două din marile probleme pe termen lung ale României. Ciorbea este cel mai darnic oferind pensii pentru țărani cooperatori. Vasile recunoaște că agricultura trebuie să devină prioritate națională, dar evită să detalieze subiectul iar Isărescu nu-l abordează. Subiectul nu-l pasionează nici pe Adrian Năstase, care vorbește de agricultură în trecut, fiind cea mai importantă fisură din viziunea holistă a premierului. O concluzie se poate trage: discursul de investiție este unul adresat preponderent orașului.

Cinci ani, patru discursuri, două orientări politice majore, dar aceleași probleme. Logica discursului de investiție cere pînă la urmă aceleași argumente dintr-un motiv simplu. Provocarea la care trebuie să răspundă premierul desemnat este mereu aceeași, atîta vreme cît reforma nu reușește să treacă de faza “principiilor de programare” iar obiectivele punctuale care trebuie atinse sînt reducerea inflației și eradicarea sărăciei. Abia după depășirea acestor puncte, discursul viitorului premier va putea scăpa de previzibilitatea care îl urmărește ca un blestem.

DAN SUCIU – Absolvent al Facultății de Filosofie din Universitatea București, Master în Politici Publice și redactor-șef la revista *Banii noștri*.

Problema consolidării democratice în România

RĂZVAN GRECU

Introducere:

Noua Putere instalată în decembrie 2000 are în față o misiune crucială pentru viitorul democratic al României, anume consolidarea democrației românești. Dacă definim corect acest țel al sistemului politic, anume consolidarea democrației, trebuie să vedem care sunt direcțiile de acțiune pe care Noua Putere din România va trebui să le urmeze și mai ales dacă este ea capabilă să îndeplinească acest nou rol.

Acest eseu nu încearcă să acrediteze ideea că noua putere are o misiune istorică, mandatată de electorat să atingă acest scop ultim al societății. Departe de noi este și ipoteza că electoratul românesc a votat pentru consolidarea democrației, deși venirea PDSR la guvernare nu echivalează în mod necesar cu o regresie în planul tranziției către democrația liberală. Problema/întrebarea principală pe care o pune acest eseu, o întrebare la care nu se poate da nici un răspuns științific în acest moment, este aceea dacă partidul de guvernământ va putea să depășească populismul inherent unui moment electoral și va acționa pentru consolidarea democratică.

Ce este consolidarea democratică?

În acest eseu folosesc conceptul de *consolidare democratică* în sensul dat de către

Linz și Stepan.¹ Ei defineau consolidarea democratică prin intermediul a trei linii principale de analiză:

- a) din punct de vedere comportamental, un regim democratic este consolidat în măsura în care nici un actor semnificativ în plan național, social, economic, politic sau instituțional nu își folosește resursele pentru a-și atinge scopurile prin crearea unui regim nedemocratic sau prin secesiunea de statul din care face parte;
- b) din punct de vedere atitudinal, putem vorbi de consolidarea democratică a unui sistem politic atunci când marea parte a opiniei publice păstrează credința că orice schimbare politică trebuie să se realizeze prin intermediul procedurilor și instituțiilor democratice și că susținerea pentru alternative nondemocratice este extrem de redusă sau izolată de către forțele prodemocratice;
- c) din punct de vedere constituțional, un regim democratic este consolidat atunci când forțele guvernamentale sau neguvernamentale devin subiecte ale și obișnuite cu rezolvarea conflictului în granițele unor legi specifice, proceduri și instituții sancționate de către noul proces democratic.²

Există în același timp un alt concept care trebuie utilizat împreună cu cel de consolidare democratică: anume cel de tranziție

democratică împlinită (*completed democratic transition*). Pentru a putea vorbi de consolidarea democrației, susțin Linz și Stepan, este necesar ca sistemul politic respectiv să fi trecut de faza tranziției democratice. “O tranziție democratică este împlinită când un acord suficient a fost realizat asupra procedurilor pentru a produce un guvernământ ales, când un guvernământ care ajunge la putere este rezultatul direct al votului liber și popular, când acest guvernământ are *de facto* autoritatea de a genera noi politici (policies) și când puterea executivă, legislativă și juridică create de către noua democrație nu trebuie să împartă puterea *de jure* cu alte corpuri.”³

Aceste două concepte sunt interconectate: pentru a reuși consolidarea democratică, un sistem politic trebuie să fi realizat în prealabil o tranziție democratică, ceea ce presupune construirea unui set complet de instituții democratice și crearea unui consens asupra procedurilor dezirabile de reglementare a conflictului între actorii sistemului politic. De asemenea, un sistem democratic este consolidat, susțin Linz și Stepan, atunci când democrația, înțeleasă ca set complex de instituții, reguli sau moduri de acțiune, a devenit ceea ce ei numesc “the only game in town”⁴.

Perspective pentru consolidarea democratică

Noua Putere are prin urmare în acest moment o dublă misiune: pe de o parte aceea de a încheia tranziția democratică, de a depăși faza de *uncompleted democratic transition*⁵, pe de cealaltă parte de a începe procesul de consolidare democratică a sistemului politic românesc. Dacă Noua Putere va realiza sau nu aceste două obiective majore ale sistemului politic, nu putem ști cu siguranță în acest moment și nici nu există metode științifice pentru a putea face predicții asupra acestui subiect. Putem însă să privim atent la ceea ce presupune consolidarea democratică și

împlinirea tranziției democratice și să analizăm măsurile care trebuie luate pentru a începe consolidarea democratică.

Dacă PDSR dorește consolidarea sistemului democratic și realizarea tranziției democratice, este obligat în contextul actual să acționeze pe două direcții principale. Prima urgență a sistemului politic românesc a devenit, în special după alegerile din toamna anului trecut, eliminarea pericolului extremismului politic. Existența în interiorul sistemului politic a unui partid antisistem care a ajuns să dețină un sfert din locurile legislative reprezintă cea mai puternică amenințare la adresa democrației politice postcomuniste din România. Ideea că PRM se poate transforma într-un partid politic democratic este falsă în totalitatea sa. PRM nu se poate rupe de discursul autoritarist-naționalist fără a pierde poziția pe care a obținut-o în urma recentelor alegeri, el va trebui, dimpotrivă, să-și radicalizeze discursul politic, încercând a profita de eventualele eșecuri ale actualei puteri. În definitiv, acest partid este, cel puțin în contextul politic actual, singurul posibil beneficiar al unui eventual eșec al guvernului PDSR, opoziția democratică fiind în acest moment prea slabă și prea puțin credibilă pentru a concura pe două planuri distincte: cel împotriva PDSR și cel împotriva extremismului politic afișat de PRM.

De aceea, PDSR va trebui să renunțe, în măsura în care dorește consolidarea democrației, la tentația de a se folosi de sprijinul parlamentar al PRM atunci când nu obține sprijinul politic al partidelor democratice pentru anumite politici publice. Este la fel de adevărat faptul că actualul partid de guvernământ este într-o situație delicată în măsura în care o bună parte din liderii săi politici sunt mai degrabă ostili fostei puteri decât opoziției nedemocratice și, în același timp, favorabili unei colaborări, chiar informale, între PDSR și PRM. Dificultatea principală a democrațiilor din PDSR va consta în a limita influența parlamentarilor conservatori în cadrul partidului

și continuarea dialogului politic cu PNL, UDMR și PD. Din acest punct de vedere, recenta lege a administrației publice locale, acordarea dreptului de folosire a limbii materne în administrație pentru minoritățile naționale și mai ales ignorarea retoricii naționaliste au reprezentat un pas înainte pentru democrația politică românească.

Obținerea prosperității economice reprezintă a doua direcție de acțiune politică care va trebui urmată pentru a consolida democrația politică. Eșecul economic reprezintă probabil cea mai mare amenințare pentru viitorul democratic al unui sistem politic în schimbare deoarece el erodează atât încrederea populației în eficacitatea instituțiilor democratice cât și în (in)capacitatea liderilor democrației de a asigura prosperitatea economică. Populismul și critica autoritaristă a democrației politice (sau a instituțiilor acestora) au la bază în mare măsură eșecul economic al democrațiilor politice și sunt în general efecte ale acestuia. În fapt, variabila economică are o puternică putere explicativă nu numai pentru eșecul democrației politice, dar chiar și pentru regimurile autoritare și totalitare. Cazurile regimurilor democratice care au colapsat din cauza eșecului economic (Republica de la Weimar, numeroasele cazuri din America Latină etc.) sunt contrabalansate de democratizarea unor regimuri autoritare sau totalitare care au la origine aceleași cauze economice. În această ultimă categorie putem include fostele state comuniste din Europa Centrală și de Est, regimurile militaro-birocratice din America Latină.

Consolidarea democratică nu este posibilă decât în prezența prosperității economice. Din acest punct de vedere, România are în față un obstacol serios pentru perspectivele consolidării democrației politice. Din punct de vedere economic, România este departe de celelalte state foste comuniste din Europa Centrală și de Est care au început deja consolidarea democratică, înregistrând abia în anul 2000 o firavă creștere economică. Datele economice arată că,

în timp ce în anul 1998 Polonia și Ungaria depășiseră, în termeni reali, PIB din 1989, anul începerii democratizării politice, iar Cehia aproape atinsese acest nivel, România și Bulgaria abia atingeau 76% și respectiv 66% din PIB aferent anului 1989 (vezi anexe). Sunt date care atestă un eșec al tranziției economice pentru cele două sisteme politice, care la zece ani de la căderea comunismului nu au reușit să atingă nici măcar nivelul din 1989 și care afectează șansele lor de consolidare democratică.

Va putea noul guvern să ia măsurile necesare pentru a asigura prosperitatea economică necesară pentru a consolida sistemul politic post-comunist? Așteptările populației sunt mari și de cele mai multe ori supradimensionate în raport cu posibilitățile reale ale economiei românești, de aceea este greu de crezut că Noua Putere va fi capabilă de reforme economice dure fără de care prosperitatea economică nu poate apărea. Închiderea unităților economice nerentabile la care statul român este proprietar, scăderea cheltuielilor bugetare, privatizarea agenților economici atractivi sunt măsuri economice care vor trebui luate dacă se dorește relansarea economică. Dacă PDSR nu a luat aceste măsuri dure în perioada 1992-1996, este greu de crezut că le va lua acum, când populația a votat pentru PDSR tocmai pentru a evita astfel de politici în plan economic.

În loc de concluzii

Perspectivile consolidării democratice sunt sumbre în acest moment, nu pentru că PDSR nu ar dori inițierea acestui proces, ci pentru faptul că este improbabil ca liderii politici ai Noii Puteri să depășească obstacole mai de grabă de ordin psihologic în acest realizarea acestui demers politic. Problema principală pe care o ridică noul context politic în România este aceea dacă noua guvernare

va putea iniția acele procese economice și politice pe care le-a refuzat ani de zile și le-a criticat acerb atunci când fosta coaliție guvernamentală a încercat, fără succes, să le pună în practică.

Anexe

1. Principalii indicatori economici ai României 1996-1998

Vezi Paul Blokker "The External Modernization of Romania. The Socio-Economic Consequences of Transformation" în *(In)Tolerance and (Co)operation in Europe and Euroatlantic Area* (Ed. Stephen Blackwell, Liliana Popescu și Olivia Rusu-Toderan), European Studies Foundation Publishing House, 2000, pp 76-96

Tabel 1

	1996	1997	1998
Ratele de creștere a PIB	3,9	- 6,9	- 7,3
Ratele de creștere a producției industriale	6,3	- 7,2	- 17,0
Rata inflației dec.-dec. (%)	56,8	151,7	40,7
Rata șomajului (%)	6,6	8,8	10,3

2. Indicatori economici ai României comparativ cu alte state Central și Est-Europene
Date preluate din *Financial Times*, 10 noiembrie 1999, pp. 13

Tabel 2

Țara	Creșterea reală a PIB (%)		Nivelul estimat al PIB real (1989=100) 1998	PIB pe cap de locuitor (US \$) 1999
	1998	1999		
România	- 7,3	- 4,0	76	1.409
Republica Cehă	- 2,3	0,0	95	5.176
Polonia	4,8	3,5	117	3.887
Bulgaria	3,5	0,0	66	1.315
Slovenia	3,9	3,5	104	10.708

NOTE

¹ Pentru conceptul de consolidare democratică, vezi Juan Linz și Alfred Stepan *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*, Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1996, precum și articolul acelorași autori "Toward Consolidated Democracies", în *Journal of Democracies*, Vol 2/1996, pp. 14-33

² Vezi Juan Linz și Alfred Stepan "Toward Consolidated Democracies", pp. 16

³ Vezi Juan Linz și Alfred Stepan, *op. cit.*, 1996, pp. 3

⁴ Vezi Juan Linz și Alfred Stepan "Toward Consolidated Democracies", pp. 15

⁵ Utilizez termenul originar din limba engleză deoarece nu există un corespondent suficient de asemănător în limba română care să-i mențină sensul originar dat de autori. Traducerea prin sintagma "tranziție democratică completă" nu este utilă deoarece chiar și cele mai avansate sisteme politice democratice continuă să se democratizeze. Pentru acest ultim aspect vezi Robert A. Dahl *Polyarchy: Participation and Opposition*, New Haven and London: Yale University Press. 1971 sau traducerea în limba română, *Poliarhiile. Participare și opoziție*, (trad. Mihaela Sadovschi), Iași: Institutul European, 2000.

CINE NE CITEȘTE:

Sunt deosebit de mulțumit de câte ori deschid "Sfera Politicii". Ținuta revistei, sobrietatea și profesionalismul ei, numele prestigioase ale colaboratorilor, tematicile actuale, reprezintă adevărate îndemnuri la o lectură interesantă.

Andrei Chirică
Președintele S.C. MobilRom S.A.

RĂZVAN GRECU – Facultatea de Științe Politice, Universitatea din București, Master, An II.

Tentația partitocrației numită “pedeserizare”

IONEL DANCĂ

Analiza, fie ea și sumară, a primei perioade de guvernare PDSR, după alegerile din 2000, relevă o acțiune concertată a Guvernului Năstase de a-și asigura controlul decizional la nivel central și local, nu numai în administrația publică dar chiar și în economie. Făcută publică în presă prin termenul de “pedeserizare”, aceasta acțiune face parte indiscutabil din actul preluării puterii de către orice nouă guvernare și poate fi întâlnită în numeroase “partitocrații” din lume, acolo unde principalele funcții ale sistemului social sunt dezvoltate, sau cel puțin condiționate, de partidele politice. Pedeserizarea a devenit un fenomen atât de natural la ora actuală în România încât nu mai surprinde pe nimeni schimbarea a numeroși funcționari publici sau membri din consiliile de administrație a întreprinderilor cu capital majoritar de stat. Pare că tentația partitocrației în România, numită în acest moment “pedeserizare”, este un rău necesar al sistemului politic actual, împotriva căruia nu s-ar putea face nimic. Vom încerca în continuare să demonstrăm că această opinie este cât se poate de falsă. În numeroase state din lume, acolo unde partitocrația a atins un nivel insuportabil pentru opinia publică, s-a încercat o puternică reformă instituțională care să pună limite în actul preluării puterii de către orice nouă guvernare.

Însă, în același timp, s-a dovedit că reforma instituțională, oricât de complexă ar fi aceasta, nu ar face decât să schimbe forma partitocrației și că eradicarea acesteia ar fi posibilă doar la nivelul comportamentului oamenilor politici, respectiv prin supunerea lor la un sistem de valori împărtășit și respectat de întreaga comunitate.

Mai întâi, este vorba cu adevărat de o pedeserizare? O trecere în revistă a presei din ultima perioadă ne demonstrează că asistăm într-adevăr la o acțiune a Guvernului Năstase de pedeserizare a administrației publice și chiar a structurilor economice ale statului. Nu vom face caz de schimbările normale survenite la nivelul funcțiilor politice din administrația publică centrală și cea locală, respectiv la nivelul ministerelor și al prefecturilor. Această schimbare face parte într-adevăr din actul preluării puterii de către orice nouă guvernare. Prin urmare, este normal ca aceste schimbări din funcțiile politice ale aparatului guvernamental și prezidențial să nu surprindă pe nimeni. Însă există anumite limite peste care Guvernul Năstase nu ar fi trebuit să treacă, limite menite a asigura stabilitatea și funcționalitatea principalelor instituții ale statului. Este vorba de funcționarii publici, care prin lege ar trebui să fie protejați de eventualele schimbări la nivel politic. Ori

tocmai în acest caz are loc o puternică pedeserizare a instituțiilor statului. Prin vocea d-lui Octav Cosmâncă, sub pretextul reducerii de personal, Guvernul Năstase anunța că până la sfârșitul lunii martie vor fi disponibilizați aproximativ 30% din numărul funcționarilor publici. Având în vedere faptul că în precedent au fost create noi ministere și departamente guvernamentale în cadrul cărora au fost angajați numeroși membri sau simpatizanți PDSR, se poate crede cu ușurință că prin disponibilizarea anunțată vor rămâne în funcție doar cei mai fideli partidului de guvernământ.

Pedeserizarea s-a petrecut într-un mod mult mai evident în cazul funcționarilor publici angajați în structura aparatului prezidențial, în cazul cărora a fost nevoie chiar de schimbarea statutului administrației prezidențiale pentru a-și putea asigura fidelitatea acestora. Fapt care, printr-o simplă Hotărâre de Guvern, s-a și petrecut, punând astfel în pericol independența principalelor instituții ale statului. Este curios ce s-ar fi întâmplat dacă în urma alegerilor din 2000 am fi avut de-a face cu un alt Președinte, care să nu fi fost nici membru PDSR, nici membru al fostei guvernări. Ar fi obținut acesta la fel de ușor respectiva Hotărâre de Guvern?

Tot la capitolul imixtiunilor Guvernului Năstase în funcționarea diferitelor instituții ale statului se înscriu alte două acțiuni recente ale acestuia. Este vorba în primul rând de proiectul de lege al administrației publice locale prin care se încearcă demiterea de către prefecți a acelor primari asupra cărora există suspiciunea unor fapte ilicite, fără a se mai aștepta verdictul justiției. Prin această dispoziție a legii numeroși primari care se opun politicilor guvernamentale PDSR pot fi ușor destituiți printr-o simplă acuzație. În acest caz nu mai este de-ajuns a vorbi despre pedeserizare ci chiar de-a dreptul de tendințe

antidemocratice și autoritare ale Guvernului Năstase. Nevoia de ordine pe care o reclamă des Primul Ministru Adrian Năstase nu poate în nici un caz să facă abstracție de respectarea unui principiu juridic de bază în orice stat democratic, respectiv cel al prezumției de nevinovăție, chiar și în cazul primarilor acuzați de săvârșirea unor fapte ilegale. În al doilea rând, avem de-a face cu două instituții ale statului, ai căror membri deși au fost votați de Parlament, Guvernul Năstase nu-i agreează, ca fiind reprezentanți ai fostei coaliții de guvernare, și în consecință dorește schimbarea lor: CNSAS și CNA. Dacă în cazul Consiliului Național al Audiovizualului războiul pornit de Ministerul Telecomunicațiilor cu acesta pentru atribuirea licențelor de radio este doar un pretext pentru a putea schimba conducerea acestei instituții, în cazul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor fostei Securități, Guvernul Năstase încearcă să-i dovedească inutilitatea. Este evidentă atât într-un caz cât și în celălalt tendința actualiei guvernări de a-și asigura un control absolut în principalele instituții ale statului cât și asupra opiniei publice prin împiedicarea desfășurării normale a activității celor două Consilii Naționale amintite. La aceasta se mai adaugă și recenta propunere de lege a informațiilor clasificate prin care se îngreădește considerabil dreptul cetățeanului la libera informare.

În fine, poate cel mai grav caz de pedeserizare în curs de desfășurare are loc la nivelul structurilor de conducere din întreprinderile cu capital majoritar de stat. Printr-o Ordonanță de Urgență din 1999, Guvernul Vasile decidea ca întreprinderile de stat să fie conduse de un Administrator Unic. Erau astfel eliminate Consiliile de Administrație și erau impuse funcțiile manageriale ale Administratorului Unic. Însă Guvernul Năstase decide în mare grabă reinstituirea vechilor Consilii de Administrație, PDSR încercând

prin această măsură sa-și reinstaureze controlul asupra principalelor întreprinderi de stat. Măsura în sine este absolut periculoasă întrucât induce o imixtiune a politicului în economie, imixtiune generatoare de corupție și o instabilitate managerială a respectivelor întreprinderi cu consecințe dintre cele mai grave pentru mediul economic românesc. Acest clientelism, în dublu sens economic și politic, este accentuat odată cu reluarea procesului de privatizare, prin care vechile licitații sunt refăcute, de data aceasta sub controlul absolut al PDSR, iar acolo unde nu mai este posibil se încearcă chiar anularea respectivelor privatizări și refacerea licitațiilor.

Evident, lista imixtiunilor Guvernului Năstase în diverse sectoare ale societății românești ar putea fi continuată, amintind doar schimbarea unora dintre cei mai buni ambadori ai României, cererea recursului în anulare a sentinței în cazul Miron Cozma, implicarea serviciilor secrete în procesul de privatizare, crearea de noi servicii speciale de informații, ș.a.m.d. Însă, credem că cele deja menționate sunt destul de elocvente pentru a putea vorbi de o pedeserizare a instituțiilor statului. Și în acest sens, unul dintre titlurile ziarului Evenimentul Zilei din 15 martie este absolut grăitor: “PDSR confundă statul cu partidul”.

Astfel, la paravanul nevoii de ordine, invocată atât des încât naște temeri asupra tendințelor sale autoritare, Primul Ministru Adrian Năstase pare să-și continue în liniște și departe de suspiciunile opiniei publice opera sa de pedeserizare a principalelor structuri politice și economice ale statului. Dacă mai luăm în considerare și raportul Băncii Mondiale în care se afirmă că 4 din 7 întreprinderi din sectorul privat au apelat cel puțin o dată la structurile politice pentru realizarea obiectivelor lor economice, este absolut evident că

cel puțin în următorii patru ani vom asista în România la o puternică dezvoltare a partitocrației, numită pedeserizare, oarecum și ca răspuns la așteptările populației, care încă mai resimte nostalgia partidului unic. Tocmai aceste așteptări ale populației din România fac diferența dintre pedeserizarea în curs de desfășurare la noi și alte partitocrații unde preluarea puterii într-o astfel de manieră în urma rezultatului alegerilor ar putea fi considerată naturală. Însă puterea corupe, iar puterea absolută corupe în mod absolut, avertizau primii teoreticieni ai liberalismului democratic. Tocmai de aceea este nevoie de limite în actul preluării puterii de orice nouă guvernare pentru ca democrația să nu degenereze în partitocrație. Cu atât mai mult în România unde pedeserizarea pare să răspundă așteptărilor populației și chiar a opiniei publice.

Așadar, riscurile partitocratice ale fenomenului de pedeserizare sunt evidente, iar această tendință sau tentație de instaurare a partitocrației pare a fi un rău necesar în orice act de preluare a puterii de către o nouă guvernare, împotriva căreia nu s-ar putea face nimic. În acest sens, analiștii occidentali remarcă o criză profundă de identitate prin care trec partidele tradiționale de masă. Ideea comună despre partidele politice este că sunt organizații care ar trebui să reprezinte și să răspundă necesităților unor segmente de populație. Această idee stă la baza democrației ca regim politic reprezentativ care împuternicește partidele politice cu sarcina decisivă de a asigura legătura între societate și instituții. Însă această concepție își are fundamentele într-o epocă istorică diferită de cea pe care o trăim noi astăzi, o epocă istorică în care nevoile electoratului reprezentau nevoi sociale ale unor segmente de populație omogene, organizate de către partidele poli-

tice care deveneau astfel purtătorul lor de cuvânt. Astăzi însă asistăm în viața partidelor politice la o înlocuire a vechiului raport de adeziune bazat pe o identitate socială de grup cu unul bazat pe interese individuale. Din acest motiv numeroși analiști politici occidentali sunt de părere că reprezentativitatea socială a partidelor politice, lent dar sigur, începe să apună.¹ Acestea continuă să supraviețuiască în principal din două motive: monopolul deținut de partide asupra reprezentativității politice și ocuparea de către partide a puterii statale. Însă, implicit, primul aspect îl determină pe al doilea, respectiv monopolul reprezentativității politice se justifică tocmai prin ocuparea statului de către partidele politice. Utilizând o formulă consacrată de cunoscuții politologi Katz și Mair, astăzi partidele politice sunt de fapt statul.² Astfel apare problema limitelor care trebuie impuse pentru ca identificarea partidelor cu statul să rămână într-un cadru legitim al funcționării sistemului democratic și să nu devină o ocupare nejustificată a unor puteri administrative care trebuie să fie neutre. Altfel, democrația tinde să degenereze în partitocrație, având drept consecință directă o corupție generalizată la nivelul instituțiilor publice.

Italia, de exemplu³, a fost deseori invocată ca țara unde funcțiile politice, economice și sociale erau până la sfârșitul anilor '80 filtrate sau cel puțin condiționate de partidele politice. Această stare de fapt avea să explodeze la începutul anilor '90 într-un scandal de proporții, cunoscut sub numele de "Mani Pulite", numele dat anchetei judiciare prin care numeroși lideri politici italieni au sfârșit prin a fi arestați și acuzați de corupție politică și chiar de coliziune cu grupurile mafioate.

Dincolo de cauzele care au determinat partitocrația italiană, care țin de peculiaritatea

acestui caz⁴, mai important pentru tema acestui articol pare să fie cum a înțeles această clasa politică să rezolve situația respectivă. Mai întâi de toate s-a încercat o puternică reforma instituțională și electorală care să reducă numărul partidelor și să dea o mai mare putere Guvernului în raport cu acestea. Abolirea sistemului proporțional și implementarea modelului majoritar au fost invocate ca un panaceu al tuturor relelor moștenite de la vechea partitocrație. Această reformă electorală ar fi trebuit să impună doar doi mari actori politici, să garanteze o mai mare stabilitate politică pe baza unei regulare alternanțe la putere între cei doi actori politici și să refacă raportul de adeziune între cetățeni și partidele politice. Însă, din păcate, politica anilor '90 din Italia a dovedit iluzia modelului majoritar, al bipartidismului perfect și al premiershipului. Chiar în condițiile noului sistem electoral majoritar, în Parlamentul Italiei au continuat să fie mai mult de 50 de partide politice, Guvernul a fost în continuare supus riscurilor instabilității partidelor din care era format, electoratul a continuat să înregistreze un absentism alarmant pentru clasa politică italiană iar noi cazuri de corupție și de imixțiuni ale politicului în economie au fost făcute publice în presă.

În ceea ce privește partitocrația, pe de o parte vechile partide politice, cele care au supraviețuit în urma scandalurilor de corupție și a noilor condiții impuse de modelul majoritar, sunt din nou prezente cu vechile lor metode de gestiune a puterii, iar pe de altă parte, partidele care reclamă o identitate nouă, atunci când au avut ocazia au demonstrat o extraordinară capacitate de acaparare a puterii statale. Însă se asistă de data aceasta la o "partitocrație fără partide", scena politică italiană fiind dominată de partide într-adevăr diferite față de cele din vechea partitocrație. Diferența majoră constă în faptul că aparatul

administrativ și ideologic prin intermediul cărora operau vechile partide politice a fost înlocuit de aparatul personal aflat în slujba unui lider politic. În locul apartenențelor ideologice sau cel puțin a unui sistem de valori bine consolidat, acum legăturile dintre liderii politici și personalul aflat în slujba acestora sunt determinate de interese individuale sau trăiri emoționale. Dacă până mai ieri, determinantă era identitatea colectivă și logica acțiunii de grup, astăzi prevalază strategia individuală îndreptată spre un câștig imediat sau mobilizarea de masă dictată de un impuls sentimental. Într-un limbaj weberian, asistăm la o întoarcere a puterii patrimoniale și carismatice în dauna celei legale și raționale pe care se bazau vechile birocrății de partid.⁵

Prin urmare, reforma instituțională din Italia nu a reușit decât să impună o nouă formă de partitocrație, de data aceasta “fără partide”, locul acestora fiind preluat de aparatul personal al diverșilor lideri politici, motivați de interese individuale sau trăiri emoționale. S-ar putea crede atunci în acest caz că într-adevăr partitocrația, într-o formă sau alta, este un rău necesar al sistemelor politice actuale. Și totuși, rezolvarea problemei nu constă într-un artificiu de organizare a sistemului politic, oricât de complex ar fi acesta, ci la un nivel mult mai simplu, dar nu mai puțin dificil, cel al comportamentului oamenilor politici. Este vorba așadar înainte de toate de o reformă morală a acestora. Odată cu declinul vechilor ideologii este invocată tot mai des o întoarcere la etică, la acel sistem de valori comune care trebuie să guverneze o societate și să asigure calitatea acțiunilor sociale, economice sau politice.⁶ Dacă ideologia politică s-a dovedit a fi incapabilă și chiar periculoasă pentru viața socială și dacă în același timp declinul acestora lasă loc luptei pentru putere determinată

de interese individuale, atunci este nevoie de un alt instrument care să garanteze “acțiunea politică bună”. Acest instrument pare să fie etica, singura capabilă să orienteze viața socială în acest moment și să facă față afirmării jocurilor de interese individuale la nivelul administrației publice.

Presa insistă în informații care evidențiază comportamente corupte la nivelul instituțiilor publice (ca și cum onestitatea ar fi o valoare politică și nu a omului ca atare), nu numai în România dar și în alte țări europene. Se face în acest sens tot mai resimțită nevoia unor noi legături între societate și instituțiile publice, ținând însă cont de faptul că orice mecanism instituțional ar fi aplicat, acesta nu trebuie să fie o simplă formulă tehnică ci să exprime o practică etică și culturală prezentă în societate. Nu dorim să insistăm asupra acestei vechi probleme de filosofia dreptului: dacă un act juridic trebuie să exprime o normă etică deja prezentă în societate sau dacă acesta trebuie să creeze una *ex novo*. Această discuție este destul de amplă, fiind actuală și astăzi, continuând să aibă susținători atât de o parte cât și de cealaltă. Dincolo însă de această dispută teoretică, rămâne un fapt incontestabil că orice mecanism instituțional ar fi legiferat, și exemplu italian de mai sus este grăitor în acest sens, acesta nu poate să impună o practică socială corectă la nivelul instituțiilor publice decât dacă persoanele în cauză nu-și asumă ele mai întâi această responsabilitate. Nu trebuie să se înțeleagă însă că limitele juridice ale actului de administrare a puterii publice nu ar mai fi necesare. Dimpotrivă, după cum afirmam și mai sus, puterea corupe, iar puterea absolută corupe în mod absolut. Tocmai din acest motiv sunt necesare limite ale puterii, dar nu sunt și suficiente întrucât acestea trebuie să exprime o practică socială deja existentă. Ori, o practică socială corectă nu poate fi impusă

printr-un simplu act juridic ci numai printr-o asumare personală a comportamentului corect moral.

Așadar, dezbateră intelectuală din Occident asupra partitocrației sistemelor politice actuale tinde să reafirme importanța eticii în viața politică, socială și economică, ceea ce pare să lipsească în momentul de față în România. Și la noi, ca și în Italia, locul partidelor de masă cu o puternică reprezentare socială determinate de apartenența la un sistem de valori comune este luat de aparatul personal al diferiților lideri politici motivați de interese individuale sau trăiri emoționale care prin câștigarea alegerilor înțeleg ocuparea puterii în interes personal și nu administrarea acesteia în scopul reprezentării bazei lor sociale. Simpla reformă instituțională, oricât de complexă ar fi aceasta, nu ar fi de ajuns pentru a putea eradica partitocrația. Este nevoie mai înainte de toate de o reformă morală la nivel social și a clasei politice în particular. Însăși reforma instituțională, invocată atât în Occident cât și în România, dovedește faptul că instituțiile politice actuale se găsesc într-o mare criză de identitate, o criză generată de lipsa lor de reprezentativitate socială, a cărei consecință directă este partitocrația. Acțiunea Guvernului Năstase de pedeserizare a instituțiilor statului se înscrie în această criză de reprezentativitate a organismelor sociale care tind să devină o confruntare de interese personale între diferite clientele politice. A susține că degenerarea partitocratică a sistemului politic ar putea fi limitată printr-o reformă morală la nivelul clasei politice, poate părea un discurs abstract și lipsit de conținut practic, cu atât mai mult în România, unde societatea în ansamblul ei resimte o criză generală a valorilor morale. Însă acest lucru se datorează în mare măsură culturii politice românești actuale care nu știe să răspundă unei astfel de sfidări.

NOTE

¹ D.M. Shea, "The Passing of Realignment and the Advent of the *Base-less* Party System", în "American Politics Quarterly", XXVII, 1, 1999.

² R. Katz și P. Mair, "How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies", Sage, London, 1994.

³ Corupția politică și partitocrația sunt fenomene prezente nu numai în Italia, ci dimpotrivă, susțin unii analiști politici, criza italiană ar trebui să fie un semnal pentru toate partidele politice din Europa. Putem cita aici cartea lui Mauro Calise, "Il Partito Personale", Laterza, Roma-Bari, 2000; F. Cazzola, "Della corruzione. Fisiologia e patologia di un sistema politico", Il Mulino, Bologna, 1988; Y. Meny, "La corruption de la republique", Fayard, Paris, 1992; D. della Porta și A. Vannucci, "Un paese anormale. Come la classe politica ha perso l'occasione di Mani Pulite", Laterza, Roma-Bari, 1999 și nu în ultimul rând deja citații R. Katz și P. Mair.

⁴ O analiză a acestor cauze mi-a fost prilejuită de interviurile directe avute cu unii dintre liderii politici italieni, precum G. Andreotti, G. Bianco, R. Buttiglione, M. Follini, C. Mastella, N. Mancino și A. Monticone, efectuate la Roma în perioada 1998 – 2000.

⁵ Pentru descrierea acestui fenomen extrem de utilă este cartea lui Mauro Calise, "Il Partito Personale", Laterza, Roma-Bari, 2000.

⁶ Un susținător italian al acestei teorii politice este Lino Casati, cu al său articol "Declino delle ideologie e primato dell'etica", publicat în volumul "La Chiesa e il declino della politica", Glossa, Milano, 1994.

IONEL DANCĂ – Absolvent al Facultății de Filosofie, Universitatea București. Master al Pontificia Università La Teranense. Jurnalist, a publicat în *Dreptatea*, *Cotidianul*, *Privirea*, *L'Osservatore Romano*, *Il Popolo*.

Guvernul Năstase

100 de zile în presa internațională

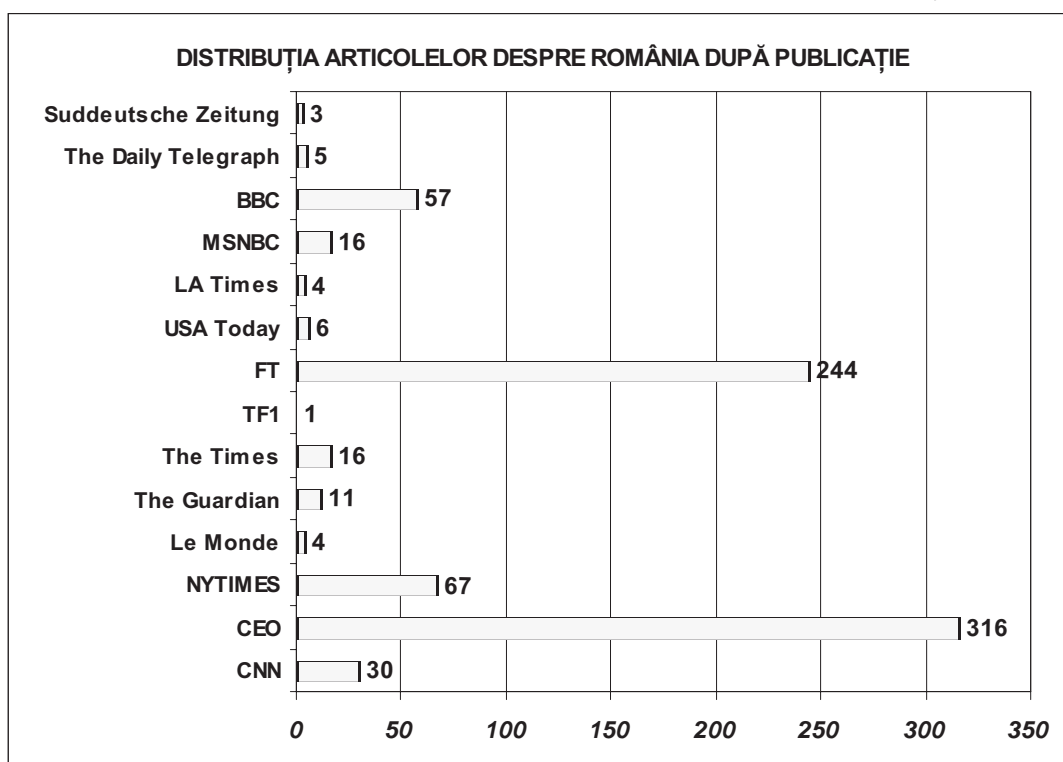
FullCoverage Romania, un serviciu de presă online aparținând companiei italiene **PROMEDIA**, a monitorizat articolele din presa internațională referitoare la România în perioada 28 decembrie 2000 – 28 martie 2001. Monitorizarea a fost realizată după edițiile electronice a 30 de publicații: BBC, CNN, New York Times, El Pais, Financial Times, Le Monde, Moscow Times, Haaretz, The Australian, Washington Post, CBS, The Guardian, The Times, TF1, News24, South China Morning Post, USA Today, Los Angeles Times, MSNBC, The Daily

Telegraph, ABCes, Suddutsche Zeitung, Jerusalem Post, Arabia Online, Hong Kong Standard, Central Europe Online, The Times of India.

1. Materiale referitoare la România

1.a. Materiale referitoare la România după sursă

În perioada pentru care a fost realizată monitorizarea, au fost identificate 780 de articole care au menționat numele țării

Acest material a fost oferit redacției noastre de către Societatea de Presă

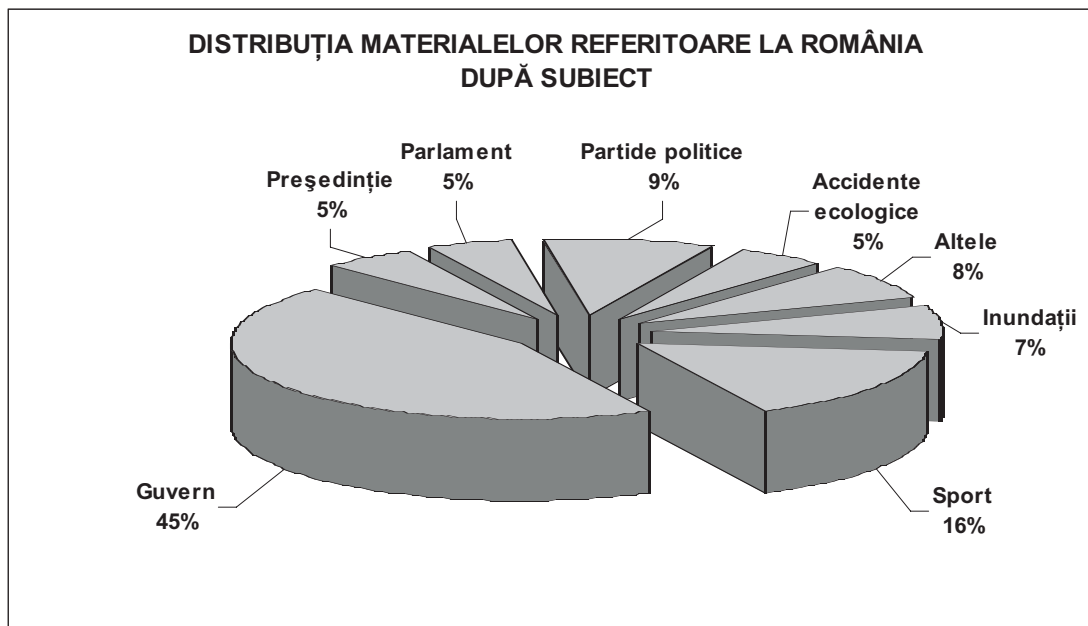
noastre în diferite contexte. După cum se poate vedea din graficul de mai jos, mare majoritate a articolelor au fost concentrate în două publicații: Central Europe Online, care se ocupă exclusiv de țările din Europa Centrală și are o pagină dedicată României, și Financial Times, care a preluat cea mai mare parte a acestor articole de la BBC Monitoring Service, care, la rândul său, are servicii de monitorizare în România și preia informațiile transmise de posturile de radio locale. Astfel, majoritatea materialelor din aceste două publicații nu sunt redactate de respectivele redacții, ci sunt pur și simplu redarea știrilor agențiilor de presă sau posturilor de radio din România.

1. b. Materiale referitoare la România după subiect

Presa internațională a acordat o mare atenție activității Guvernului român – mai mult de jumătate din articolele monitorizate se referă la aceasta. Au fost luate însă în

calcul și materialele care nu se referă integral la activitatea Executivului, ci menționează doar o măsură a acestuia (spre exemplu, articolele, în număr destul de mare, care analizează problema febrei aftoase din Europa și relatează măsurile adoptate de guvernele din mai multe țări, inclusiv din România). Tot aici au fost încadrate, pentru moment, și materialele care se referă la Mircea Geoană în calitatea de lider OSCE, având în vedere că absolut toate articolele arată că el este și Ministru de Externe al României.

Principalele evenimente care au fost relatate în presa internațională au fost inundațiile din România, Ucraina și Ungaria, ca și accidentele ecologice din România (poluarea Siretului și consecințele acesteia). Nu numai că aceste evenimente au dus la publicarea unui număr mare de articole, dar aceste materiale au ocupat și un rol important în zilele respective – pe 9 și 13 martie inundațiile au reprezentat prima știre de pe pagina BBC – Europe.

Articolele sportive s-au referit fie la participarea Gabrielei Szabo la diferite competiții internaționale, fie la evoluțiile jucătorilor de fotbal români în campionate din străinătate. De asemenea, Central Europe Online relatează constant situația din campionatul intern de fotbal, ca și problemele echipei naționale.

Revenind la știrile politice, trebuie remarcat faptul că atât Președinția cât și Parlamentul au înregistrat un număr relativ redus de materiale – 42 și respectiv 36. Cele mai multe materiale despre Președintele Ion Iliescu au fost publicate la jumătatea lunii februarie, când a avut loc la Plovdiv întâlnirea dintre Președinții României, Bulgariei și Turciei. Despre Parlament s-a scris fie în legătură cu adoptarea Legii Administrației Publice Locale, fie despre vizita parlamentarilor PRM și PDSR în Irak – care a

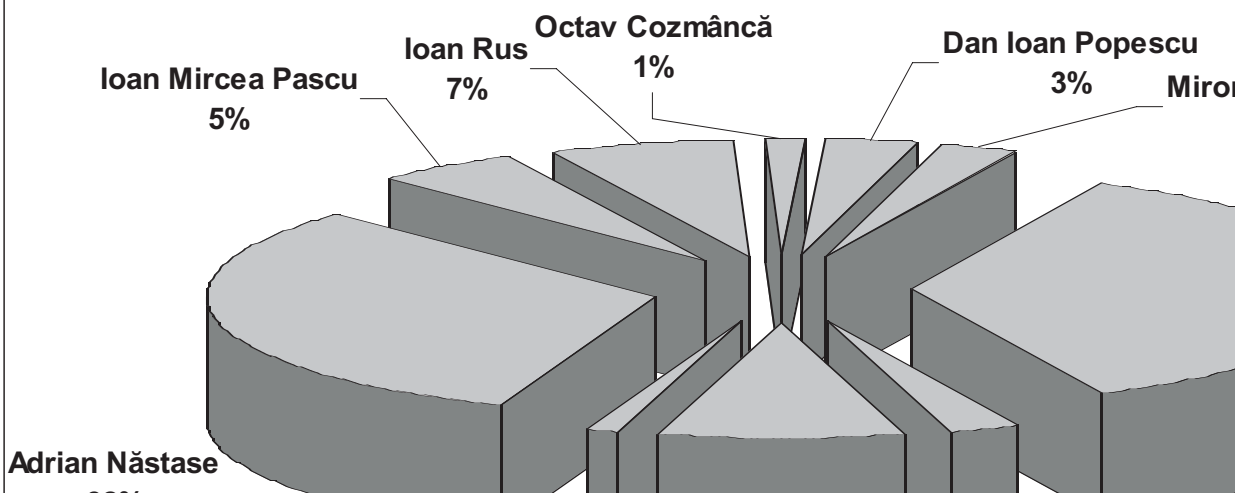
au petrecut ca rezultat al acestora.

2. Materiale referitoare la Guvernul Năstase

Toți membrii Guvernului Năstase au fost menționați în cel puțin două articole, publicate în Financial Times și Central Europe Online, în ziua în care a fost investit guvernul. Pentru a nu încălca inutil analiza, în graficul de mai jos au fost luați în considerare numai acei miniștri care au fost menționați în mai mult de cinci materiale.

O sintetizare a principalelor subiecte este extrem de dificilă, dacă nu chiar imposibilă, având în vedere că nu a existat nici un eveniment major care să rețină atenția. Au existat câte 5-6 articole despre conflictul dintre Adrian Năstase și Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor fostei Securități,

DISTRIBUȚIA MATERIALELOR REFERITOARI LA MEMBRII GUVERNULUI NĂSTASE

ocupat un loc important în ziarele americane – CNN, New York Times, USA Today și Los Angeles Times, dar a fost ignorată de publicațiile europene, inclusiv BBC.

Evident, știrile despre partidele politice s-au concentrat asupra congreselor post-electorale și schimbărilor la vârf care s-

despre problema câinilor vagabonzi, despre Legea Secretului de Stat și Legea Administrației Publice Locale, iar cel mai mare număr de articole – 12 – s-a referit la vizita Ministrului Mircea Geoană în Rusia de la începutul lui februarie.

Marea majoritate a articolelor sunt

știri care preiau declarații ale respectivilor miniștri în legătură cu diferite probleme. Din acest motiv, pentru cei mai mulți miniștri o analiză din punctul de vedere al aprecierii autorului articolului nu-și are sensul – toate materialele fiind neutre.

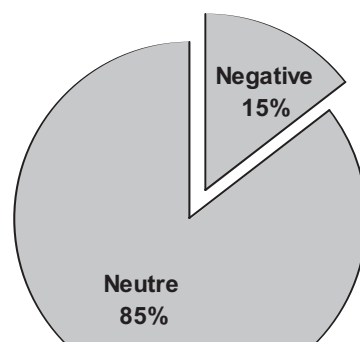
3. Adrian Năstase

Pe 29 decembrie, într-un material intitulat “Un nou guvern vine la putere în România”, BBC îl prezintă astfel pe noul Premier al României: “Năstase a fost Ministrul de Externe al României în perioada 1990 – 1992, și este un aliat și un protejat al Președintelui Ion Iliescu, care a recâștigat puterea după patru ani în opoziție. Dubla lor victorie completează o reîntoarcere triumfătoare a PDSR.” După ce relatează pe scurt obiectivele Guvernului pentru următorii patru ani, accentuând declarațiile lui Adrian Năstase referitoare la dorința României de a adera la Uniunea Europeană și NATO, BBC adaugă: “Năstase este în acest moment cel mai important om politic al țării, având în vedere că puterea Președintelui este limitată prin constituție. Având în vedere că, în conformitate cu legile românești, Iliescu nu va mai putea candida la președinție în 2004, Năstase este și un candidat serios pentru un viitor șef de stat.”

În aceeași zi, referindu-se tot la investirea Guvernului, New York Times sintetizează astfel obiectivele acestuia: “Echipa lui Năstase va încerca să scoată România din criza economică și să-și îndeplinească promisiunile generoase făcute unei națiuni de 22,5 milioane de locuitori, și în același timp să accelereze reformele economice care au stagnat de la căderea comunismului, în 1989.”. Publicația americană redă în acest context declarația analistului politic Emil Hurezeanu, conform

căruia “noul cabinet va avea de rezolvat contradicțiile dintre intențiile capitaliste și cele social-democrate ale programului său de guvernare”.

MATERIALE REFERITOARE LA
ADRIAN NĂSTASE

Numărul mare de materiale negative care reiese din graficul de mai sus este, în principal, datorat articolelor publicate de Central Europe Online, în care Adrian Năstase este acuzat în repetate rânduri de faptul că încearcă să blocheze procesul studierii arhivelor fostei Securități, ca și de faptul că încearcă să impună o Lege a Secretului de Stat care ar duce la limitarea libertății presei. Majoritatea articolelor se limitează însă la a prezenta opiniile negative ale celor implicați în aceste dispute, iar, pe ansamblu, tonul articolelor este unul prudent și neutru.

Probabil că cel mai interesant material referitor la Adrian Năstase este cel publicat de New York Times pe data de 9 februarie și intitulat “Un nou Premier se confruntă cu probleme vechi”. “Din întreaga Europă, România înregistrează cel mai mare procent al populației care trăiește sub pragul sărăciei, cu excepția fostei Uniuni Sovietice. Aproximativ 40% din cei 22 de milioane de locuitori ai țării abia își pot permite costurile mâncării zilnice, conform unui studiu al Băncii Mondiale.”, arată New York Times,

care continuă prin a aprecia că primele săptămâni de guvernare par să arate că stilul lui Năstase “este mai degrabă unul precaut, decât unul al acțiunilor rapide”. Materialul prezintă mai întâi problemele de ordin social, cu accent pe succesul neașteptat înregistrat de extrema dreaptă în alegerile din noiembrie (“Năstase și colegii săi sunt conștienți de riscul tulburărilor sociale, care pot duce la creșterea sprijinului pentru Corneliu Vadim Tudor. Marele avantaj al lui Năstase față de guvernele precedente este că social democrații pot governa fără ajutorul unei coaliții. Ei formează un guvern monocolor, cu sprijin parlamentar din partea a două grupări minoritare.”), arătând apoi că cel mai important examen va fi cel economic. **“Nu este încă sigur cât de departe va merge Năstase pe drumul reformei către o economie de piață. Atât Fondul Monetar Internațional, care a trimis săptămâna aceasta o delegație la București, cât și Uniunea Europeană și Banca Mondială îl presează pe Premier să acționeze cât mai repede. Dar cei cu interese diferite – liderii sindicali, managerii din sectorul public și birocrații – au rămas la locurile lor. Semnalele sunt amestecate. Năstase spune că dorește să grăbească privatizarea. Dar insistă pe necesitatea de a impune un control mai strict pentru a evita scandalurile de corupție care au afectat precedentele privatizări. El cere o «disciplină financiară dură» din partea miniștrilor, dar intenționează să crească deficitul bugetar de la 3,5 la 4%, destul de mare după standardele FMI. Vorbește despre reformă, dar spune că vrea o «reformă românească». Nu este imposibil ca Năstase să construiască o strategie coerentă pornind de la aceste idei. Dar nici nu e ușor.”**

Numai câteva zile mai târziu, pe 12

februarie, New York Times publica o nouă analiză a situației din România, intitulată “România caută să rămână pe drumul spre Europa”, și care sintetizează misiunea Guvernului astfel: “Noul Premier român, Adrian Năstase, știe că Guvernul său reprezintă ultima șansă a României de a ajunge din urmă celelalte state din Europa și de a schimba starea de spirit a populației, care, din frustrare, a votat masiv pentru neo-fasciști în alegerile generale din decembrie.” În ciuda frustrărilor, arată această publicație, politicienii continuă să sperie, speriați de ce s-ar putea întâmpla în România dacă “Năstase, un politician puternic, lider al reformatului Partid Comunist, nu va reuși să găsească formula corectă pentru tranziție economică și stabilitate politică.” (După BBC și New York Times, ideea lui Adrian Năstase ca “cel mai puternic politician din România” va fi reluată și de Central Europe Online, după ce acesta a devenit și președinte al Partidului Democrației Sociale).

Tonul general al articolului este unul destul de dur, care subliniază faptul că următorii patru ani ar putea reprezenta ultima șansă de integrare europeană a României. Atât Uniunea Europeană cât și Statele Unite acordă noului guvern încrederea aferentă unui nou început, dar rămâne de văzut dacă politicienii de la București vor demonstra că au voința politică necesară finalizării programului de reforme. După ce l-a descris pe Năstase drept un “comunist reformat”, autorul articolului adaugă: “Năstase, în vârstă de 50 de ani, profesor de drept internațional și ministru de externe între 1990 și 1992, este mai obișnuit cu valorile occidentale decât Președintele Ion Iliescu, care continuă să protesteze împotriva cererilor Băncii Mondiale și Fondului Monetar Internațional.”

4. Mircea Geoană

N

Nu există nici un material a cărui apreciere să fie negativă sau pozitivă la adresa Ministrului de Externe. Pe ansamblu însă, având în vedere numărul mare de articole care i-au fost dedicate, impresia este una pozitivă. Atât Central Europe Online cât și Financial Times au relatat diferitele lui vizite în străinătate, iar notabil în aceste articole este faptul că au fost citate cu predilecție declarațiile lui Geoană față de cele ale interlocutorilor săi (dintr-un total de 279 de citate menționate în aceste articole, 192 sunt ale lui Mircea Geoană).

Graficul de mai sus este unul aproximativ. Este destul de dificil de făcut o diferențiere între aceste materiale, având în vedere că cele mai multe dintre ele menționează ambele poziții ocupate în acest moment de Mircea Geoană. Spre exemplu, un articol BBC despre vizita lui Geoană la Moscova începe prin a relata discuțiile avute cu Ministrul rus de Externe Igor Ivanov în legătură cu misiunea OSCE: “Președintele OSCE, Ministrul român de Externe Mircea Geoană, a declarat că spera să ajungă la o înțelegere care să permită reîntoarcerea unei misiuni de observatori OSCE în Cecenia.”, și se încheie cu o referire la relațiile dintre România și Rusia, prin prisma căreia Geoană apare în postura de Ministru de Externe al țării noastre: “De asemenea, Ivanov a adăugat că întâlnirea cu Geoană va reprezenta o oportunitate pentru intensificarea cooperării dintre Rusia și România. Înainte de sosirea sa la Moscova, Geoană afirmase că relațiile dintre cele două țări sunt blocate de mult timp din mai multe motive.”

Oricum, un număr destul de mare de articole a fost dedicat întâlnirii Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa de la București, de la sfârșitul lunii ianuarie, ca și diferitelor negocieri purtate de Geoană, în calitate de lider OSCE, în legătură cu situația tensionată din Macedonia.

Pe ansamblu, poziția presei internaționale în legătură cu Guvernul Năstase a fost una prudentă, de expectativă. Cele câteva analize publicate în intervalul monitorizat îl descriu pe Adrian Năstase ca fiind cel mai puternic politician România, capabil de a fructifica “ultima șansă” a țării noastre, în ceea ce privește integrarea europeană și euro-atlantică.

În mod incontestabil cel mai popular membru al Cabinetului Năstase este Mircea Geoană, care, datorită dublei sale poziții de Ministru de Externe și lider OSCE s-a bucurat de o atenție semnificativă din partea presei din străinătate.

IRINA TERZIAN – Redactor la Societatea de Presă **Promedia**, student în anul IV la Facultatea de Jurnalism, Universitatea București.

Valurile democratizării

SABIN DRĂGULIN

Prăbușirea “imperiului răului” a invalidat teoria marxist-leninistă a evoluționismului istoricist care considera că ultima formă de organizare a umanității este societatea egalitară de tip comunist. Anul 1989 aduce cu sine desprinderea “statelor-colonii” din Europa centrală și de est de “metropolă”. Regimurile comuniste din aceste țări au fost “avortate” pentru ca voința societății civile să impună reîntoarcerea la modelul democrației parlamentare. Am putea considera că acest fenomen al democratizării societăților este un eveniment singular. Samuel P. Huntington în lucrarea sa “The Third Wave: Democratization in The Late Twentieth Century” identifică trei valuri ale democratizării. Prin val al democratizării Huntington înțelege existența unui grup de tranziții de la regimuri nondemocratice la regimuri democratice. Aceste tranziții apar într-o anumită perioadă de timp și depășesc în mod semnificativ, ca număr, tranzițiile de la societăți democratice la societăți nondemocratice în aceeași perioadă de timp. Fiecare val a antrenat un număr diferit de state, iar primele două dintre acestea au fost urmate de un reflux.

Primul val al democratizării cuprinde perioada anilor 1828-1926 și este cel mai lung ca întindere de timp. Acesta se fundamentează pe ideile care au stat la baza revoluțiilor americane și franceze. Printre țările care fac parte din acest val se numără Statele Unite ale

Americii, Marea Britanie, Franța, Belgia, Elveția și Olanda. Autorii identifică ca factori responsabili pentru apariția acestui val dezvoltarea economică, mediul economic și social existent în coloniile britanice, victoria Antantei în primul război mondial și prăbușirea principalelor imperii coloniale. Primul reflux (1922-1942) a afectat statele tinere care adoptaseră practicile democratice de un timp relativ scurt și nu au avut timp să-și consolideze regimurile. Ca exemplu sunt date Italia, Germania, Grecia, Lituania, Polonia, Estonia, țări care cu patronat ideologii ca fascismul, nazismul, comunismul ori au creat dictaturi militare. Al doilea val de democratizare (1943-1962) a fost determinat de victoria democrațiilor occidentale în al doilea război mondial și apariția fenomenului decolonizării. Astfel, aliații au impus regimul democratic într-un număr de țări ca Germania de Vest, Italia, Japonia, Austria, Coreea de Sud, în timp ce țări ca Grecia, Turcia, Brazilia, Argentina, Peru, Ecuador, Venezuela, Columbia, au fost influențate de acestea. Al doilea reflux (1958-1975) începe odată cu ultimii ani ai deceniului cinci, iar o parte din țările care au intrat în al doilea val de democratizare s-au reîntors la autoritarism.

Al treilea val de democratizare începe cu anul 1974 și continuă încă și astăzi. Acest val a afectat într-o primă fază sudul Europei (Portugalia, Spania, Grecia, Turcia), America

Latină (Argentina, Chile, Nicaragua, Brazilia, etc.) și Asia (Coreea de Sud, Filipine, Indonezia, India). La sfârșitul anilor '80 a cuprins în a doua fază centrul și estul Europei angrenând Germania de Est, Polonia, Cehoslovacia, România, Bulgaria, Lituania, Letonia și Estonia. Democratizarea acestor regimuri s-a datorat unor factori care au atins problema legitimității regimurilor autoritare într-o lume în care valorile democratice erau acceptate, creșterea economică după anul 1960 care a rezolvat problema luptei de clasă în Occident prin întărirea clasei de mijloc, schimbarea politicii bisericii catolice odată cu al II-lea Conciliu al Vaticanului (1963-1965), deschiderea Comunității Europene în privința acceptării altor state, schimbarea politicii americane după 1974 și factorul Gorbaciov.¹

Prin parcurgerea teoriei democratizării conceptualizată de Samuel P. Huntington observăm că România se înscrie în cel de-al doilea val. Cu toate acestea așa cum primele două valuri ale democratizării au fost urmate de un reflux și al treilea val după ce își epuizează resursele va fi urmat de un reflux totalitar. Pentru a evita ca România să revină la un regim autoritar sau totalitar este fundamental ca spațiul politic românesc să se dezvolte sub forma unei "democrații consolidate".

Problematika democrației consolidate este conceptualizată de Juan J. Linz și Alfred Stepan în lucrarea "Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe".

Pentru acuratețea demersului analitic este necesar să explicăm care sunt caracteristicile unei democrații consolidate? Teoreticienii științei politice favorizează o definiție mai "îngustă" pentru explicarea conceptului. Se are în vedere combinarea a trei dimensiuni: comportamentală, atitudinală și constituțională. După Giuseppe di Palma o "demo-

crație consolidată" este o situație politică în care, într-o frază, democrația a devenit "singurul joc în oraș" (the only game in the town). Definierea acestui termen este realizat pe cele trei dimensiuni:

1. comportamental; implică faptul că nici un grup politic semnificativ nu încearcă în mod serios să dărâme regimul democratic sau să determine o secesiune în cadrul statului. Când această cerință este satisfăcută guvernul, care deține puterea politică, nu mai este dominat de problema împiedicării prăbușirii regimului democratic.
2. atitudinal; obligă existența unor valori comune asumate de imensa majoritate a poporului care implică folosirea practicilor și regulilor democratice.
3. constituțional; atunci când toți membrii comunității politice deprind faptul că în cazul unui conflict politic acesta va fi rezolvat în baza unor norme acceptate și că valoarea acestor norme va fi inefficientă și costisitoare.²

Aici identificăm cele trei axiome ale lui Robert A. Dahl enunțate în lucrarea sa "Polyarchy. Participation on Opposition". Aceste sunt:

A1 "Probabilitatea ca un guvern să tolereze o opoziție crește invers proporțional cu costul estimat al tolerării"

A2 "Probabilitatea ca un guvern să tolereze opoziția crește direct proporțional cu costul suprimării ei"

A3 "Cu cât mai mare este costul suprimării față de cel al tolerării, cu atât mai mari sunt șansele apariției unui regim concurențial."³

Această problemă va fi studiată la momentul aplicării ei în spațiul politic românesc al anilor '90-'91.

Concluzia lui Giuseppe di Palma este că odată cu această consolidare, democrația va deveni o parte integrantă a conștiinței

politice. Pornind de la aceleași dimensiuni Linz și Stepan terorizează condițiile care stau la baza unei democrații consolidate. Din punct de vedere comportamental un regim democratic este consolidat atunci când nici un actor semnificativ național, social, economic, politic sau instituțional nu cheltuiește resurse semnificative pentru crearea unui regim nedemocratic. Atitudinal, un regim este consolidat atunci când o puternică majoritate a opiniei publice are convingerea că procedurile și instituțiile democratice sunt cele mai adecvate moduri de a conduce viața colectivă într-o societate ca a lor, iar suportul pentru alternative antisistem sunt reduse. Constituțional, un regim democratic este consolidat atunci când forțele guvernamentale și neguvernamentale se supun procedurilor și instituțiilor democratice.⁴

După această fundamentare teoretică este important să vedem cum se aplică aceste condiții în spațiul politic românesc. Prăbușirea partidului unic în România și introducerea pluripartidismului nu înseamnă că în mod miraculos au apărut și deprinderile gândirii democratice. Constituirea Frontului Salvării Naționale pe 22 decembrie 1989 și propulsarea ca lider a unui fost activist de partid, în persoana lui Ion Iliescu, a produs o ruptură majoră în sânul societății românești. Legitimarea acestei forțe politice prin faptul că se declara “rezultat al revoluției populare din decembrie 1989”⁵ – va impune o schismă în rândul elitei politice românești. Partidele istorice s-au văzut obligate să identifice alte forme de legitimare cu toate că membrii marcanți ai P.N.Ț.C.D. și P.N.L. au participat nemijlocit la bascularea regimului totalitar comunist. Politica intransigentă a F.S.N. din anul 1990 a determinat apariția fenomenului “Piața Universității” ca o reeditare târzie a mișcării societății civile din Cehia sau Polonia. Modalitatea aleasă de liderii politici

a acelor vremuri de a suprima opoziția a fost chemarea minerilor în București. Impactul negativ de imagine pe care l-a avut “Minerit-ada din 13 –15 iunie” asupra puterii de la București nu a făcut decât să valideze ideile lui Giuseppe di Palma și axiomele lui Robert A. Dahl. Dacă acele personaje ar fi avut o minimă lectură occidentală din tematica celor care analizează spațiul politic ar fi cumpănit mult mai bine înainte de a încerca eliminarea opoziției politice. Costurile suprimării opoziției democratice ar fi fost atât de mari încât puterea legitimată prin revoluția din decembrie 1989 a fost nevoită să facă un pas înapoi. Este cunoscut momentul în care primul ministru de atunci, Petre Roman, a trebuit să intervină personal pentru asigurarea securității personale a unui membru marcant al P.N.Ț.C.D. Alegerile din anul 1992 au fost primele după mai mult de o jumătate de secol care s-au bucurat de un grad mai mare de corectitudine. Guvernarea P.D.S.R. dintre anii 1992-1996 a însemnat legitimarea prin vot popular a nucleului dur existent în interiorul fostului F.S.N. Discursul antimonarhic, gafele politice din perioada 1990-1996, când i s-a interzis Regelui Mihai I, suveran al României care a fost detronat de comuniști în stil terorist, să viziteze țara a lăsat impresia introducerii României la practici existente înainte de Revoluție. Putem discuta oare de existența unei democrații consolidate în România pentru perioada 1990-1996? Existau în acea perioadă valori comune asumate de imensa majoritate a poporului care determină folosirea practicilor și regulilor democratice? Desigur că nu! Atunci când elitele au ca scop eliminarea fizică a adversarului politic, iar acestea au un suport masiv în rândul populației, nu putem vorbi de existența unei democrații consolidate în România.

Alegerile din noiembrie 1996 au adus la putere forțele din opoziție care în urmă cu

6 ani au fost în pericol de a fi eliminate fizic în timpul mineriadelor. Alternanța la putere este una din condițiile impuse de Samuel P. Huntington pentru consolidarea regimului democratic. Reducerea P.D.S.R.-ului la nivelul de partid politic de opoziție a determinat o schimbare a concepției asupra modului în care se cucerește și ulterior se guvernează într-un stat democratic. Perioada dintre noiembrie 1996 și noiembrie 2000 fost guvernată de o coaliție de partide alcătuită din C.D.R. la care se adaugă Partidul Democrat și U.D.M.R. Participarea, în premieră pentru istoria constituționalismului românesc, la guvernare a unui partid care reprezintă o minoritate națională este o etapă importantă în procesul de consolidare a regimului democratic. Pe plan extern această asociere la guvernare a permis realizarea unei imagini pozitive. În același timp a avut loc o detensiune în anumite zone sensibile din Transilvania. Cu toate acestea în planul politicii interne politica de pedeserizare a administrației publice a fost înlocuită cu cea de cederezare. Împărțirea funcțiilor publice pe baza algoritmului de guvernare a erodat imaginea fostei opoziții. Guvernul Ciorbea a fost cel care a erodat cel mai puternic imaginea noi puteri. Beneficiind de un suport popular masiv acesta ar fi trebuit să înceapă un proces de liberalizare și reformă economică care să schimbe realitatea internă. Așa cum s-a observat politica guvernului a eșuat în măsuri de temporizare a reformei. La primele încercări de restructurare a întreprinderilor cu pierderi, sindicatele au inițiat mișcări protestatare. Guvernul Ciorbea a dat înapoi permițând astfel forțelor antireformiste să-și consolideze poziția. Următoarele guverne conduse de Radu Vasile și Mugur Isărescu nu au reușit să ridice standardul de viață al românilor. Eșecul acestei guvernări a condus la scoaterea P.N.Ț.C.D.-ului din parlament și “explozia”

unui partid naționalist, cu accente xenofobe intitulat Partidul România Mare. Liderul său carismatic Corneliu Vadim Tudor a fost adevărata locomotivă a propriului partid. Promovând un discurs agresiv, cu accente xenofobe, C. V. Tudor a reușit să “culeagă” voturi dintr-un spațiu care în mod tradițional era considerat cel mai democratic și liberal. Transilvania a acordat sute de mii de voturi unui candidat la președinție care propunea candid în campania electorală că va folosi mitraliera în lupta cu adversarii politici. Ridicolul a fost atins în al doilea tur de scrutin pentru alegerile prezidențiale. La accederea în funcția de președinte al României au candidat Ion Iliescu și C. V. Tudor. Primul dintre aceștia dorea după revoluție instaurarea în România a unei “democrații originale”, în timp ce al doilea aspira la rangul unui Napoleon de pe malurile Dâmboviței. Cu sprijinul unor personalități de marcă ai societății civile Ion Iliescu a reușit să câștige detașat alegerile.

Noul Parlament ales în mod democratic de electoratul român este alcătuit din parlamentari P.D.S.R., P.R.M., P.D și U.D.M.R. În conformitate cu regulile democrației parlamentare puterea legislativă a validat numirea în frunte a lui Adrian Năstase, personalitate marcantă a P.D.S.R. care dispune de o imagine pozitivă în țară și în exterior. Filozofia politică a noului guvern se dorește a fi diferită de aceea a fostului guvern din perioada 1992-1996 condus de Nicolae Văcăroiu. Una din primele măsuri promovate de primul ministru a fost declanșarea luptei cu corupția. Numirea lui Ovidiu Grecea ca șef al Corpului de Control al primului ministru a fost o decizie îndrăzneată care a demonstrat voința premierului de a face lumină în spațiul tenebros al privatizărilor. Vizita lui Ovidiu Grecea în Moldova a declanșat un scandal în cele mai înalte sfere ale puterii. Demiterea/demisia domnului Ovidiu Grecea a fost dur sancționată de liderii

opозиției. Călin Popescu Tăriceanu, parlamentar P.N.L. declara într-un ziar central următoarele: Cruciada P.D.S.R. privind controalele a eșuat lamentabil odată cu raportul Corpului de Control prezentat de Ovidiu Grecea. Atunci când s-a văzut cine sunt implicați, măsurile au fost stopate”⁶. O altă măsură a guvernului a vizat mărirea alocațiilor pentru copii și recorelarea pensiilor. Aceasta se încadra în promisiunile pe care P.D.S.R.-ul le-a făcut în campania electorală. Câteva luni mai târziu președintele Comisiei parlamentare de Buget-Finanțe a anunțat că “P.D.S.R. a hotărât amânarea majorării alocațiilor de stat și recorelarea pensiilor”⁷. Pentru a dovedi continuitate în politica de pedeserizare în teritoriu noua putere a schimbat marea majoritate a directorilor și tuturor acelor care fuseseră numiți de fosta putere. Un exemplu grăitor este la Galați unde a fost schimbat “Ultimul Director penelist din Galați”⁸. Totuși, simptomatic pentru modalitatea în care P.D.S.R.-ul înțelege să se raporteze la administrația publică locală este modul în care sunt alocate resursele financiare în București. Astfel, Primăria Municipiului București va primi mai puțin de jumătate din cota din impozitul pe venit ce revine Capitalei. Această decizie vizează mărirea sumelor alocate primăriilor de sector în dauna P.M.B. Decizia domnului ministru Octav Cozmâncă are scop favorizarea primăriilor de sector deținute de primarii P.D.S.R.⁹ La prima vedere aceste măsuri pot fi considerate “normale” pentru spațiul politic românesc. Ceea ce a deranjat “o parte a presei” și opiniei publice a fost numirea a doi domni, de altfel respectabili, în funcții importante în stat privind securitatea națională. Este vorba de mult mediatizații Radu Timofte și Ristea Priboi.

Primul dintre aceștia este un vechi parlamentar P.D.S.R. care a activat în vechea legislatură în Comisia pentru supravegherea activității S.R.I. Numirea acestuia în funcția de

director al S.R.I a creat valuri fiind acuzat de adversarii politici ca făcând parte înainte de Revoluție din structuri care nu sunt compatibile cu actuala funcție. Domnul Ristea Priboi a fost protagonistul unui scandal mult mai mare. Acesta a făcut parte din structurile fostei D.I.E. (departamentul însărcinat cu supravegherea postului Radio Europa Liberă)¹⁰, iar după revoluție a activat în Serviciul de Informații Externe. Proaspătul parlamentar Ristea Priboi jurase că nu a colaborat cu fosta Securitate și nici nu a făcut parte din Poliția Politică patronată cu atâta grijă de dictatorul comunist Nicolae Ceaușescu. Imaginea cea mai corectă pe care o putem avea asupra acestei situații a fost expunerea celor două poziții de către Antonie Iorgovan (din partea puterii) și Adrian Cioroianu (din partea societății civile) în cadrul unei emisiuni televizate. Discuția poate fi rezumată funcție de litera și spiritul legii. Antonie Iorgovan a argumentat în litera legii că din moment ce Ristea Priboi a jurat că nu a fost colaborator al defunctei Securități, deoarece era membru, acesta nu poate fi acuzat că a încălcat legea. Adrian Cioroianu argumenta, în spiritul legii, că din moment ce a fost membru a fostei Securități se subînțelegea că a colaborat cu aceasta. Miza acestei confruntări televizate nu era persoana domnului Ristea Priboi. Adevărata problemă era că prin “portițele” lăsate de lege puteau pătrunde persoane care au făcut Poliție politică și au sprijinit regimul totalitar comunist condus de Clanul Ceaușescu. Poate de aceea președintele țării, domnul Ion Iliescu, a declarat presei “ca Priboi să nu fie judecat doar pentru că a aparținut unei structuri” cu toate că este de acord cu ministrul apărării care considera că “probleme de genul Priboi atârnă precum o ghiulea de picior în efortul României de a intra în NATO”¹¹.

Toate aceste elemente aduse în discuție nu au alt scop decât de a crea o imagine asupra realității vieții politice românești. Demersul

autorului pornește de la premisa instituirii în România a unei democrații consolidate care să facă față încercărilor de impunere a unui regim autoritar, dictatorial sau totalitar. Din păcate după mai mult de 11 ani de la Revoluție avem în Parlament o forță politică care are elemente clare de partid antisistem, bucurându-se și de un sprijin popular. Pentru a evita ca România să facă parte din al III-lea reflux preconizat de Samuel P. Huntington este necesar să fie puse în practică principiile enumerate de primul ministru domnul Adrian Năstase "... privitor pentru integrarea României în Uniunea Europeană este crearea unei economii de piață funcționale, compatibilă cu principiile, normele, mecanismele și politicile U.E."¹²

NOTE:

¹ Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in The Late, Twentieth Century*, Norman, University of Oklahoma Press, 1991.

² Juan J. Linz and Alfred Stepan, *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*, John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1996, p. 5.

³ Robert A. Dahl, *Poliarhiile. Participare și opoziție*, Iași, Institutul European, 200, p. 40.

⁴ Juan J. Linz and Alfred Stepan, op. cit., p. 6, 7.

⁵ Rompres, **Știri interne**, "Statutul F.S.N.", 6 februarie 1990.

⁶ Mirela Luca, **P.D.S.R. votează bugetul cu parlamentari P.N.L. pe holuri**. Ziarul Financiar, An III, nr. 603.

⁷ Mirela Anghel, Iulian Anghel, **Noua rețetă a P.D.S.R.: somaj mic, reformă mică!**, Ziarul Financiar, An III, nr. 601

⁸ A.C.D., **Ultimul Director din Galați a fost schimbat**, Evenimentul Zilei, An IX, nr. 2677.

⁹ Mirela Bolea, Lucian Purcăreanu, **Cozmâncă a tăiat bugetul primăriei Capitalei**, Evenimentul Zilei, An IX, nr. 2675.

¹⁰ Cornel Nistorescu, **Dezlegare în cazul Priboi**, Evenimentul Zilei, An IX, nr. 2681

¹¹ Cristian Oprea, **Ristea Priboi, piedică în calea aderării la NATO**, Evenimentul Zilei, An IX, nr. 2679.

¹² Adrian Năstase, **Abia în 2004 vom reveni la decalajele din 1996**, Ziarul Financiar, An III, nr. 602

CINE NE CITEȘTE:

"Sfera Politicii" este o revistă de ținută, care reflectă cu maturitate procesele tranziției, reforma economiei și a societății românești declanșate în urmă cu zece ani, prin demolarea sistemului totalitar comunist. Am speranța că revista nu va face abstracție de sfera ideilor și experienței social-democraților români, în care cetățenii își pun speranțele de viitor.

Ion Iliescu

Președintele P.D.S.R.,

Președinte al României

SABIN DRĂGULIN – absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București, Doctorand în cadrul "Institutului de Istorie – A. D. Xenopol", Iași, Profesor, Student an III, Științe Politice, în cadrul Facultății de Științe Politice și Administrative, Universitatea București.

Opinii politice

DAN MERCEA

Chestionar:

1. În spectrul politic românesc, de azi, opțiunea d-voastră se îndreaptă spre – (partid-de orientare-dreapta-centru-stânga)
2. Ar exista un partid care prin doctrina sa să vă reprezinte opțiunea ideologică personală? – enumerați câteva aspecte care vă motivează alegerea
3. Care ar fi punctele slabe, viciile reprezentării politice actuale?
4. Așteptările d-voastră legate de puterea de decizie politică privesc capitole precum... (ex.-sistemul educațional – regimul burselor de studii)
5. Puternicul elan extremist sesizat în alegerile electorale ale anului 2000 s-ar datora – opinii
6. Poate fi gândită evoluția României făcând abstracție de suportul extern de la Apus? Cum? Printr-o reorientare spre Răsărit? – dacă nu – De ce?
7. Cum ar putea puterea politică diminua exportul de inteligență?

1.

Viața politică românească a fost, prea mult timp, într-o prea mică măsură monitorizată în afara mass-media, consecință explicită a eredității comuniste care a scos din sfera preocupărilor societății civile, exercițiul politic

democratic. Indolența manifestărilor de convingere politică s-a datorat într-o primă fază acestei patologice obediențe. Ulterior vârstei comuniste, vagi inițiative democratice s-au substituit totalitarismului pur, iar societatea, credulă și neinițiată, i-a îmbrățișat pe promotorii acestora ca fiind adevărații garanți ai unui regim constituțional democratic.

Într-un complex mediu universitar, brăzdat de cele mai variate preocupări, se ridicau cu greu inițiativele ce leagă cercul studentesc de pulsul vieții politice românești. O implicare pe care un sistem democratic o revendică este cu siguranță utopică și parțial necondamnabilă. Sensibilitatea acestui mediu față de desfășurarea vieții politice este, precum în alte medii sociale, atrofiată, datorită unor motive regăsite de altfel în ansamblul societății românești. Cea mai des întâlnită cauză a acestui fenomen este credința că actuala clasă politică este mult prea puțin reprezentativă cât privește năzuințele oamenilor neînsemnați. Generațiile acum în formare își asuma cu toate acestea, deși adesea cu timiditate, responsabilitatea conturării unor opinii politice proprii. Studenții învață acum regulile jocului cerute de o societate deschisă.

Noua societate românească care încearcă să încolțească și își revendică ereditatea din modelul occidental, așteaptă și o angajare a generației în formare. Descentralizarea sistemului politic, o dată cu renunțarea la sistemul

unipartinic, a însemnat diversificarea opiniilor politice. Diferențierea acestora e dificil de sesizat, având în vedere un anumit tipic cum ar fi, spre exemplu, afinitatea pentru o anumită doctrină politică riguros conturată, liberală, socialistă, creștin-democrată sau naționalistă. Vina acestei confuzii aparține desigur atât partidelor politice care, chiar dacă s-au înscris într-un anumit curent și au adoptat o anumită doctrină, s-au depărtat prea adesea de substanța acesteia, dar și cetățenilor care au preferat substituirea doctrinei politice cu o figură politică. Carisma politică a atârnat mai greu în balanță și deci specularea acesteia a adus mai multe beneficii politicianilor decât conturarea unui riguros cadru ideologic.

Din aceste motive, atunci când se ridică problema definirii opțiunii politice pe o axă tradițională, stânga-dreapta, pornind de la vechea așezare de conjunctură a conservatorilor francezi în adunarea Națională Constituantă, confuzia deciziilor este mult prea mare. Există, în mod cert, un clivaj între stânga și dreapta, necesar în asumarea complexității sociale, însă dincolo de acesta, diferențele sunt evidente și mai puternic sesizabile decât apropierea. Cu toate acestea, starea mult prea precipitată în care s-a găsit societatea românească post-decembristă a făcut ca această delimitare să fie greu sesizabilă.

Exemple în acest sens se regăsesc și printre alegerile studenților. Unii dintre aceștia au arătat că opțiunea lor s-ar îndrepta spre centrul axei tradiționale, deci între egalitarism și liberalism, însă reprezentarea la nivelul partidelor au revendicat-o Partidului Național Liberal. Alții au ales din nou o reprezentare din partea PNL-ului dar s-au pronunțat a fi de centru-stânga. La fel este surprinzătoare alegerea Partidului Democrat pentru o reprezentare de dreapta, când acest partid e asociat la mișcarea social-democrata internațională. Exemplele ar putea continua, iar culpabilizarea se poate răsfrânge atât asupra clasei politice, cât și asupra

alegătorilor și a lipsei unei elementare culturi politice.

Foarte prezent este, de asemenea, un alt fenomen și anume acela al neimplicării în exercițiul politic democratic din varii cauze, printre care ne-au fost sesizate: incapacitatea de reprezentare ideologica a partidelor politice, neputința de a aplica un program politic concret, prezența mult prea numeroasă a vechilor cadre comuniste în noile ființe ale partidelor.

2.

Desigur maturizarea societății va impune o regândire a aspectului doctrinar, atunci când partidele politice românești vor căuta să reprezinte o opțiune mult mai coagulată a alegătorului. Numărul mare încă, la această oră, al partidelor politice a semănat în plus confuzie în creionarea unor opinii politice. A fost prea vag efortul partidelor politice de a-și pune în practică un program politic care să urmeze un traseu ideologic premergător definit.

Educația și formarea unei culturi politice sunt, de asemenea, două demersuri deficitare. Reticența firească față de o posibilă instituționalizare a unor astfel de demersuri trebuie contrabalansată de un mai larg acces la sursele de informare de acest gen. Este poate și rolul mass-media de a forma, într-un mod mai mult sau mai puțin angajat, un corolar al așezării opiniilor în funcție de afinități personale. Importanța unei mai bune așezări teoretice a partidelor ar putea însemna o reducere a diletantismului din acest mediu și, de asemenea, ar elimina rapid micii sateliți ce gravitează în jurul partidelor de substanță.

O altă importantă tendință este aceea de apreciere a greutății unui partid, în funcție de figurile carismatice pe care acesta le-ar arunca în scenă. Beneficiul partidului este evident, deși el se poate rapid eroda, riscând să dispară o dată cu respectiva efigie. Exemplele date sunt nume-

roase și se leagă de figuri precum cele ale liderului naționalist C. V. Tudor sau a fostului premier T. Stolojan, care a adus o creștere a numărului de alegători ce s-au îndreptat spre P.N.L., și el continuă. Dar, așa cum remarcă colegii mei, un partid precum cel condus de senatorul C.V. Tudor își pierde practic substanțialitatea de îndată ce liderul său este pus într-un con de umbră și poate să își încheie existența, în eventualitatea în care emblematicul personaj dispăre, iar succesorul său nu i-a preluat aroganța și fervoarea. Un astfel de caz s-ar apropia periculos de modelele totalitariste care, atunci când și-au pierdut forța motrice a liderului, au sucombat într-un mod fulminant. Un posibil motiv al rapidei erodări de acest gen este și acela că, în plan doctrinar, programul unor astfel de partide este mai mult decât lacunar și într-o prea mare măsură idealist. Aderența la programe de acest gen e cel mai adesea conjuncturală și se realizează pe fondul unei maladii a societății.

3. + 4.

Fiind deja parțial deschis capitolul petițiilor legate de lacunele întregului sistem politic, colegii studenți și-au adus aportul aici prin perspectivele care îi preocupă. O primă remarcă care culpabilizează întregul spectru politic, deși este foarte generală, este prea des întâlnită: clasa politică pare că nu poate depăși o falie ce o desparte de realitatea celor mulți care, din păcate, își văd prea puține din problemele lor rezolvate. Desigur s-au produs schimbări în funcționarea aparatelor de gestionare a puterii și de descentralizare a deciziilor, însă într-un mod mult prea timid. Ritmul de creștere în România este mult prea lent. Bunăstarea, chiar dacă modestă, este mult prea îndepărtată de casele prea multor oameni. Legile care ar trebui să fundamenteze un stat democratic și să susțină o evoluție pozitivă a întregii societăți sunt mult mai probabil făcute să susțină un castel de cărți

de joc. Adnotările, adăugirile, amânările, diletantismul și alte categorii de interese mai mici sau mai mari au fragmentat într-o mult prea mare măsură și acest capitol. O constituție care nu „garantează” dreptul fundamental la proprietate, nu poate să fie așezată la temelie unui stat care se revendică ca aparținând marii familii a democrațiilor lumii.

Tot clasa politică a lăsat în urma sa impresia unui mult prea susținut arivism. Fiecare politician încerca, prea adesea printr-un efort disproporționat, o grabnică căpătuire. ”De ce se grăbesc cu toții să fure din puțin când ar putea să pună țara pe picioare și să își primească recompensa cuvenită”, având și conștiința împăcată. Însă impedimente morale în acest demers sunt prea puține. Și poate tot aici s-ar cuveni încadrat și nepotismul care a făcut la rândul său carieră.

Nu sunt toate aceste vicii specifice doar camarilelor românești post-decembriste. Ele sunt regăsite și în alte peisaje politice, dar poate dimensiunile românești șochează mai mult decât în alte cazuri.

Un alt reproș adus politicienilor români ar fi acela al nerespectării unor promisiuni făcute cu varii ocazii. Jocul politicii cere un mesaj înțeles de promisiuni. O mare parte din acestea pot fi prea idealiste, însă există un minim de promisiuni ce trebuie să își găsească împlinirea în acte concrete. În România de până astăzi, acest prag minimal al promisiunilor împlinite în exercițiul guvernării e mult prea aproape de 0. Dacă mai există speranțe ele sunt din nefericire cam aceleași cu cele de la începutul deceniului trecut, fapt ce denotă neputința celor responsabili: redresarea economiei și creștere economică, controlarea inflației, privatizarea întreprinderilor de stat, scăderea șomajului, etc.

O acută nevoie de reșezare acuză și sistemul bugetar: reforma armatei, reforma educațională, a sistemului sanitar. Aceste sectoare au nevoie de o restructurare pentru a putea

fi adaptate la realitățile sociale ce au început să se desfășoare o dată cu renunțarea la comunism.

Dar poate cel mai slăbit este sectorul agricol. Proprietatea privată nu a fost încă aici plener asumată și cauzele s-ar datora în primul rând omisiunilor legislative. Ineficienta subvenționare a sectorului, anacronismului factorilor de producție au grăbit căderea în gol a acestui sector.

Pentru o țară în curs de dezvoltare precum România, sectorul agricol are cea mai mare nevoie de un tratament preferențial.

În ultimul an în România s-a realizat o creștere economică și s-a redus timid deficitul balanței de plăți externe. Însă exporturile au crescut la materii prime și nu la produse manufacturate, lucru ce probează incapacitatea industriilor românești de a ieși pe piața mondială.

Modelul occidental ar trebui pliat la realitatea românească mai ales în perspectiva aderării la o entitate supra-statală, uniformizatoare într-un anumit grad, cum este Uniunea Europeană.

Viziunea tinerilor legată de aderarea la astfel de organisme suprastatale este una încărcată de pragmatism. Acceptarea adeziunii României, în speță de către forurile competente ale U.E. și N.A.T.O, nu poate fi realizată decât atunci când dosarele de aderare vor fi în întregime finalizate. Nu trebuie să închidă nimeni ochii pentru ca o Românie tratată ambulatoriu să pășească în „Europa”. Se cere ca jumătățile de măsură să fie puse deoparte și să se treacă la reformare „cu ocaua mare”. Instituțiile, politicile sectoriale, legislația, economia, au de parcurs un lung drum până la porțile Uniunii.

Succesele diplomatice românești cum ar fi președinția O.S.C.E. sau deschiderea negocierilor de aderare la U.E. de pe o poziție de egalitate cu celelalte state candidate sunt doar câteva victorii diplomatice care nu pot să aducă evitarea unei confruntări punctuale, în urma căreia să se decidă soarta externă a României.

Rămânând la caietul cu reclamații, o altă culpă privește tot sfera politicii și răsfrângerea puterii de coerciție a acestor factori în detrimentul principiului constituțional al separației puterii în stat. Ingerințele executivului în deciziile puterii judecătorești sunt mult prea numeroase și făcute în văzul tuturor. Inamovibilitatea judecătorească a putut fi deseori contestată. Nimirile în funcție au avut în vedere și alte criterii decât cel al competenței. Magistratii sunt tăvăliți în procese de corupție. Procurori își urmează în funcție și cer revizuirea unor dosare întocmite de ante-mergătorii lor. Marile dosare de corupție, cel mai răspândit flagel al societății românești, lasă în seama timpului responsabilitatea unei decizii finale care, în această lumină, va fi favorabilă acuzaților. Cazuri precum cel al jocului financiar „Caritas” sau al băncii „Dacia-Felix” nu au nici azi o rezolvare finală. Lor le pot fi adăugate falimentele bancare spectaculoase. Și acestea s-au datorat largheții cu care coerciția politica a abuzat de darul său.

Cine a suportat însă lungul șir al viciilor? Răspunsul a fost unilateral: contribuabilul, cetățeanul de rând, bulversat de opulența clasei politice, câinit de-atâta sărăcie, nerăbdător să se înfrupte într-o cât de mică măsură de binefacerea unui sistem trainic.

5.

Pe acest fond al vieții sociale, vecin cu patologicul, a crescut numărul celor care și-au aruncat speranțele în corabia demagogiei extremiste sperând să evite un naufragiu.

Eu am încercat să încadrez acest filon al spectrului politic românesc în categoria naționalismelor. Am fost însă combătut și am primit răspunsuri în care se arată că naționalismul este un curent benefic pentru bunul mers al fiecărei țări. Nu trebuie în nici un caz părăsit specificul și particularitățile naționale. Mi s-a părut necesar să aduc unele completări. Pe

fondul general acceptat de inaugurarea dosarelor de aderare la Uniunea Europeană, mi se pare desueta ideea că țara noastră nu trebuie să accepte o deschidere către Occident. Nu ne-a cerut nimeni să ne „vindem țara” și, oricum, e mult prea slăbită pentru a fi o mireasă de cumpărat. Cred că singurul pericol în acest sens ar veni din partea unui pretendent acum la fel de vlăguit ca și noi: Rusia. Exemplul Moldovei e acum cel mai la îndemână.

Naționalismul e aplicabil poate la nivel cultural. N-au fost ridicate însă pretenții la acest capitol, din partea U.E. Dimpotrivă, ceea ce acest for încurajează este conservarea specificului cultural, în concordanță cu principiul „unității în diversitate”. În plus, frapează paradoxul care arată că majoritatea românilor se arată pentru integrarea în forurile supra-statale, însă prea mulți se declară naționaliști și cer multă precauție în negocierile purtate cu aceste organisme.

În consecința, cred că în acest stadiu naționalismul poate fi la fel de dăunător evoluției externe precum ultra-naționalismul, care ar fi varianta exacerbată a celui dintâi. Practic, clivajul dintre acestea două este foarte mare. Întărirea polului de extremă dreapta, căci un naționalism atât de acerb se situează pe axa tradițională la această extremitate, s-a datorat poate într-o măsură prea mare confuziei. Echi-vocul și greșita înțelegere a unei agende politice pur idealiste au aruncat polul extremist într-o poziție nesperată în ierarhia politică românească. Dar cauzele acestei exacerbări, în opinia colegilor de studii, ar fi și altele: pauperizarea populației, progresul mult prea lent al societății în ansamblul său, corupției, inculturii politice, dar și unei gene naționaliste moștenită de ADN-ul poporului român. Important, însă, de sesizat este că avântul, în speță al Partidului România Mare, poate fi în primul rând pus pe seama liderului său. Partidul, în ansamblu, nu reprezintă poate mai mult decât o camarilă diletantă și plină de idealism care se hrănește din delirul mistic al

călăuzei lor. Evident propulsarea extremismului reprezintă un dezechilibru. Cu toate acestea, polul extremist pare să rămână izolat așa cum l-au găsit alegerile anului 2000. Poate că spaima unei atât de grave turnuri înspre radicalism a modificat, destul de timid însă, opțiunea electoratului. Ar trebui acest radicalism combătut? În ce mod, având în vedere neimixtiunea în jocul democrației?

Este evident că existența acestei categorii de partide nu este pusă în discuție. Specularea tendințelor naționaliste ale unui popor e o preocupare regăsită în toate peisajele democratice contemporane. Pe fondul unei îmbunătățiri a situației generale, discursul extremist s-ar auto-exclude din sfera de interes electorală. Într-o asemenea ipoteză, idealismul modelului devine prea puțin interesant, providența nu își mai justifică existența, iar figurile mesianice își pierd vocația.

6.

Distanțându-ne de polul radical și acceptând o stare de fapt dată de alegerile din noiembrie 2000, am abordat un limbaj oracular în întrebările: ”Deschiderea României spre organismele internaționale este ea ireversibilă? Poate fi regândită o evoluție în afara unui sprijin extern de la Apus? Este oare perimată alternativa strategică de întoarcere spre Răsărit?”

Deschiderea României spre organismele financiare mondiale s-a făcut în primul rând din incapacitatea gestionării situației interne fără un astfel de sprijin. În mod categoric el este necesar. Sprijinul țărilor dezvoltate și nu doar cel de natură financiară nu poate să lipsească din rețeta pe care fiecare guvernare trebuie să o aibă în vedere atunci când își începe mandatul. Cu siguranță România nu ar putea alege un alt traseu în încercarea de redresare. Să nu uităm unde ne

situăm: o economie falimentară, resurse prea puține și prea prost exploatare, un sistem bancar încă predominant de stat și înecat de falimente și corupție, o industrie mamut și dificil de privatizat și exemplele din nefericire nu se opresc aici.

Desigur atât de hulitul astăzi, vechi partener, de la Răsărit a rămas vecin cu noi și se zbate și el să evite un colaps general. Potențialul său militar, deși a încetat pentru moment să amenințe, rămâne la fel de valabil. Practic statutul de supra-putere al Rusiei rămâne în vigoare, deși azi poate doar parțial. Oricum Rusia nu e dispusă să renunțe benevol la privilegiile sale. În plus și vastitatea resurselor sale energetice a legat deja destinele mai multor state de deciziile moscovite. Și, poate, evoluția viitoare în regiune îi va cere chiar contrariul: să-și întărească poziția. Exemplul Bielorusiei trebuie aici menționat, iar venirea comuniștilor la Chișinău nu trebuie nesocotită atunci când se încearcă creionarea afinităților strategice în regiune. Pe scurt, relațiile României cu Răsăritul trebuie să includă și un capitol strategic.

Dorința de aderare a României la N.A.T.O. pare foarte fermă, dar opiniile arată că este înțelept ca relațiile cu Răsăritul să fie echilibrate și nu într-o atitudine duplicitară. Deși o covârșitoare proporție din populație se arată pentru integrarea în organismele supra-statale occidentale, pașii reali făcuți în această direcție sunt mult prea mărunți. Iar această cale, evident, nu exclude o redresare generală a României, ci se leagă chiar de ea.

7.

O redresare generală ar însemna, desigur, și o scădere a exportului de inteligență care este astăzi în liberă creștere, aducând României pierderi ce se leagă de diminuarea potențialului uman, forța motrice,

capabilă să inducă o reechilibrare.

Un program investițional ar trebui să readucă la linia de plutire cercetarea. Dar, ca orice demers care se leagă de soarta acestor elite, nu poate face abstracție de fundamentala nevoie de redresare economică. Pe acest fundal pot fi gândite proiecte de impulsioneare a unor domenii precum cercetarea. Viitorul absolvenților universitari e de asemenea greu de preconizat și ar arăta oricum prea sumbru. Scăderea dramatică a ofertei de muncă și proasta remunerație sunt doar două dintre premisele care aduc o creștere a numărului celor care decid să își desăvârșească carierele în alte țări.

Summa summarum, de aceste capitole s-au legat opiniile colegilor mei, studenți, privind interferența politicului în evoluția societății românești și, în particular, a formării lor. Sesizabilă este însă o atitudine generală rezervată sau ignorantă, atunci când sunt aduse în discuție subiecte de această categorie. Poate pentru că sunt prea puțini cei care se încred astăzi în valabilitatea exercițiului democratic. Sunt, probabil, prea multe indiciile care arată că obstrucționarea libertăților fundamentale ale cetățeanului este încă eficient uzitată de către deținătorii însemnelor puterii.

O reechilibrare socială pe termen scurt ar aduce poate o regândire a rolului fundamental pe care exercițiul democratic, în speță votul, îl are în asigurarea unui traseu general pozitiv. Neimplicarea este poate cea mai tragică maladie a societății civile care se pune practic la dispoziția abuzului puterii politice.

DAN MERCEA – Student în anul II la Facultatea de Studii Europene, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca.

O problemă deschisă

– despre chestiunea albaneză din Balcani –

MARIAN CHIRIAC

Recenta criză din Macedonia, când trupe de gherilă ale etnicilor albanezi s-au înfruntat cu forțele militare ale regimului de la Skopje, a scos la iveală existența unui nou “front” în Balcani. Acest lucru reprezintă doar în aparență o surpriză. După Kosovo și sudul Serbiei (regiunea Preșevo), vestul Macedoniei este acum o altă zonă în care se manifestă - din păcate tot într-o formă violentă și irațională – nerezolvată “chestiune albaneză”, mai exact a clarificării statutului politic și administrativ a celor câtorva milioane de etnici albanezi care trăiesc pe teritoriul fostei Iugoslavii și implicit în afara granițelor Albaniei. Este lupta acestora dusă în numele unui comandament de realizare a “Albaniei Mari”, adică manifestarea unei ambiții de independență statală? Sau poate este un conflict generat de o dispută religioasă, între islamism și creștinism? Înclin să cred că nici una, nici alta ci mai curînd manifestarea unui conflict civilizațional, cu vădite cauze sociale și economice. În acest context, merită văzut totodată în ce măsură politicile promovate și susținute de comunitatea internațională se dovedesc viabile și conforme intereselor nu doar unei minorități, ci tuturor cetățenilor din acești Balcani atît de frămîntați în ultima vreme.

O națiune divizată

Istoria albanezilor nu este una nici pe departe unitară. Au contribuit la asta nu doar

capriciile istoriei, ci și cvasi-inexistența unui sentiment de unitate națională, generată atît de ample diferențe sociale și lingvistice între numeroasele clanuri familiale, ca și de împărțășirea a trei confesiuni diferite (islamică, ortodoxă și catolică)

Mobilizarea politică a albanezilor începe tîrziu, în urma tuturor celorlalte națiuni din viitoarele state sud-est europene. În anul 1878 se creează Liga de la Prizren, mișcare politică al cărei principal obiectiv era unificarea tuturor teritoriilor locuite de albanezi în cadrul unei provincii componente a Imperiului Otoman. Asta în timp ce, exact în aceeași vreme, restul națiunilor balcanice militau pentru constituirea unor state naționale independente, desprinse de sub tutela otomană.

Chiar și după proclamarea primului stat albanez, în noiembrie 1912, numeroși etnici albanezi (aproape 50 la sută) au continuat să trăiască în afara granițelor acestuia, în Serbia și nordul Greciei îndeosebi. Asta și pentru că modul în care luase ființă noua țară corespundea mai curînd intereselor geo-strategice ale marilor puteri, decît factorilor etnici.

Odată cu destrămarea Iugoslaviei lui Tito, la începutul anilor '90, fragmentarea teritoriilor locuite de către albanezi a continuat. Astăzi, circa 3,5 milioane de albanezi locuiesc în Albania propriu-zisă, în timp ce aproape 2 milioane sînt în Kosovo, între 70 și 100 de mii în sudul Serbiei, iar circa 50 de mii în Muntenegru.

Și nu în cele din urmă, circa 440 de mii de albanezi trăiesc în Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei, unde reprezintă circa 23 la sută din populație, conform datelor oficiale. Nu am inclus aici alte câteva milioane de persoane care trăiesc în diaspora, îndeosebi în țări din vestul Europei.

Contextul socio-economic în care trăiesc diferitele comunități de albanezi ca și agenda lor politică sînt extrem de variate. Spre exemplu, cei mai mulți albanezi din sudul Serbiei nu vor nimic mai mult decît ca poliția sîrbă să nu mai aibă acces în satele lor, să fie pur și simplu lăsați în pace. Alții, în schimb, cer mai multe drepturi civice sau chiar statut de autonomie pentru această zonă. Există însă chiar unele voci, îndeosebi în zonele unde sînt foarte active gherilele Armatei de eliberare a Preșevo-Medvedjia-Buianovaț (UCPMB), care cer anexarea regiunii la Kosovo, argumentînd că în acest fel s-ar reveni la o situație administrativă deja existentă pînă în anul 1950. Pe de altă parte, albanezii din Muntenegru solicită doar mai multe libertăți etnice și autonomie locală sporită. Situația albanezilor din Macedonia este de asemenea complicată. Dacă, începînd din 1991 și pînă de curînd, partide ale etnicilor albanezi s-au aflat în alianță cu diferitele formațiuni de guvernămînt, militînd pașnic pentru drepturi civile și îmbunătățirea condițiilor de trai, acum prioritar par să fi devenit recunoașterea statutului de națiunea constitutivă pentru etnia albaneză și chiar federalizarea țării. În cele din urmă, situația cea mai complicată pare să fie în Kosovo, aici tendințele de separare a provinciei de Serbia și de creare a unui stat independent fiind extrem de puternice, susținute de cvasi-totalitatea populației și a forțelor politice. În cele din urmă, deși albanezii din Albania propriu-zisă par mai curînd preocupați de grijile cotidiene decît de un ideal de unitate națională, aderența lor la sloganurile naționaliste este ridicată.

În aceste condiții, este foarte greu de găsit un numitor comun al acestei generice numite

“chestiuni albaneze”, respectiv a definirii și afirmării statutului politic și social, etnic sau civic al etnicilor albanezi din Balcani. Nu se poate vorbi de un obiectiv comun al acestora, care să transgreseze granițele statale, de o strategie unitară sau de o coordonare a acțiunilor. În situația în care există de fapt mai multe comunități de etnici albanezi, răspîndite pe diferitele versanți ai Balcanilor, visul “Albaniei Mari” – amintit adesea ca principalul obiectiv al luptelor de gherilă declanșate de albanezi în Kosovo sau Macedonia - nu reprezintă decît cel mult un proiect intelectual care animă o elită națională restrînsă.

Etnicii albanezi formează de fapt mai multe “familii” sau “clanuri”, aflate cel mai adesea în rivalitate, separate de diferențe lingvistice (dialectul gegh, care se vorbește în nordul Albaniei și Kosovo este vizibil deosebit de cel “tosc” folosit în sud) și culturale. De aici și diferențele de agendă politică și de percepție reciprocă: spre exemplu kosovarii se consideră net superiori confrăților lor din alte teritorii, inclusiv din Albania, și cu care în principiu nu ar vrea să se amestece.

Lipsa unei unități confesionale este un alt factor care contribuie la accentuarea diferențelor dintre comunitățile de albanezi. Totuși este nimic mai mult decît un stereotip să afirmi că albanezii sînt musulmani iar recentele lor mișcări de gherilă ar reprezenta un soi de Intifada pornită contra creștinilor. Anii de comunism ateu dar și o tradițională lipsă a fervorii religioase au făcut din albanezi mai curînd o populație relativistă, de nu sceptică, imună oricum la exaltarea mistică specifică altor popoare de aceeași confesiune.

În schimb, relațiile de clan sînt cu mult mai trainice decît comunitatea de credință. Diferitele “familii” de albanezi devin extrem de unite și se sprijină necondiționat atunci cînd este vorba de un pericol comun (vezi modul în care albanezii din Macedonia sau Albania i-au ajutat

pe refugiații kosovari în timpul crizei din 1999) sau de o amenințare la adresa modului lor tradițional de viață. Dar și interesul comun reprezintă un factor de coeziune. Astfel poate fi explicat, chiar dacă nu întru totul, succesul rețelelor de trafic dirijate de către “familiile” de albanezi. Iar acest trafic cuprinde de la droguri sau mașini furate, pînă la carne vie sau arme.

Încercînd să tragem o concluzie, cît mai puțin simplistă posibil, se poate spune că “problema albaneză” din Balcani constă în nevoia unor comunități tradiționaliste și diverse, unite totuși prin etnicitate, de definire a unui profil identitar, la nivel politic îndeosebi. În aceste condiții, opțiunile asumate sînt diverse și includ atît independența politică și administrativă (cazul Kosovo), cît și autonomia teritorială sau culturală (cazul Macedonia). Cu toate acestea, “chestiunea albaneză” nu este una disparată, diferitele situații existente fiind cel mai adesea într-o strînsă intercondiționalitate.

Din păcate însă, calea adoptată de către etnicii albanezi pentru îndeplinirea acestor obiective nu este una a modernității, a dialogului și compromisului ci a luptei armate, de gherilă, ca modalitatea cea mai la îndemînă de a atrage atenția comunității internaționale. Așa a fost cazul în Kosovo, la fel s-a întîmplat și în Valea Preșevo și recent în Macedonia.

Macedonia – ultimul front

Către sfîrșitul lunii martie, atenția întregii lumi a fost captată de evenimentele dintr-o nouă zonă de conflict: vestul Macedoniei, unde gherile ale etnicilor albanezi s-au înfruntat cu forțele de ordine ale regimului de la Skopje.

Violențele au început de fapt mai devreme, în Tanusevci, o mică localitate cu puțin peste cinci sute de locuitori și care, pe vremea Iugoslaviei lui Tito, era un soi de periferie a orașului Vitina, aflat astăzi în Kosovo. De aici, o auto-intitulată Armată Națională de Eliberare

(Ushtria Clirimtare Kombetare – UCK) a lansat mai multe atacuri înarmate asupra unor posturi de miliție, omorînd mai mulți soldați, și luînd ostatică o echipă de televiziune, reușind în acest fel să atragă treptat atenția asupra sa. La scurtă vreme, violențele se mută în împrejurimile orașului Tetovo, al doilea oraș ca mărime al țării și locuit în majoritate de etnici albanezi. Merită menționat și faptul că, în timpul crizei din Kosovo, Tetovo a fost centrul intelectual și politic al refugiaților albanezi din provincia sîrbă.

Trupele de poliție și de armată ale guvernului macedonean intervin în forță și timp de mai multe zile vor lansa atacuri susținute asupra pozițiilor deținute de rebelii albanezi. Confruntările nu sînt totuși sîngeroase și în general se rezumă la schimburi de focuri sau tiruri ale artileriei macedonene. La 21 martie, guvernul de la Skopje dă luptătorilor albanezi un ultimatum de 24 de ore ca să predea armele și să părăsească imediat țara. Alternativa era lansarea unei ofensive susținute. În primă fază, rebelii anunță unilateral încetarea focului (determinată probabil și de o epuizare a rezervelor de muniție) și solicită începerea unui dialog politic menit să ducă la obținerea de mai multe drepturi pentru etnicii albanezi. Guvernul respinge însă orice negociere cu “teroriștii” și pornește ofensiva în dimineața zilei de 25 martie. În ziua următoare, un comunicat sec anunță că rebelii albanezi au fost îndepărtați din Macedonia și trecuți granița în Kosovo. La inițiativa și presiunea comunității internaționale, între guvernul macedonean și partidele etnicilor albanezi încep o serie de negocieri privind acordarea de drepturi sporite acestora din urmă.

Pînă să vedem care sînt revendicările politice ale etnicilor albanezi din Macedonia să notăm însă că unul dintre principalele motive ale izbucnirii violențelor în vestul Macedoniei a fost finalizarea unui acord între guvernele de la Skopje și Belgrad privind delimitarea graniței

comune dintre cele două țări. Acest acord, care în cele din urmă avea să fie ratificat de Parlamentul macedonean la 2 martie, a fost respins vehement de toate partidele albaneze care considerau inacceptabil și “imoral” ca delimitarea graniței să se facă fără consultarea formațiunilor politice din Kosovo. Din nou, un interes comun îi unea pe albanezi.

În schimb, revendicările etnicilor albanezi din Macedonia diferă simțitor față de cele ale confrăților lor din Kosovo, așa după cum vom vedea în continuare și în plus se situează într-un context specific.

Singura republică fostă iugoslavă care a reușit să se desprindă pașnic din federația construită de Tito, Macedonia părea un exemplu în ceea ce privește conviețuirea etnică. Populație cu majoritate de origine slavă, macedonenii constituie o națiune mică, de circa două milioane de locuitori dar cu un pronunțat sentiment național, accentuat și de percepția vecinilor lor. Bulgarii îi consideră nimic altceva decât o populație care vorbește o limbă bulgară arhaică, sîrbii sînt convinși că macedonenii sînt doar sîrbi care s-au așezat în sudul fostului Imperiu al cneazului Miloș, iar grecii îi desemnează ca pe niște uzurpatori ai unei vechi tradiții care începe cu Alexandru Macedon. Rezultatul inevitabil este că macedonenii devin foarte sensibili atunci cînd vine vorba de integritatea teritorială a țării lor.

Iar tocmai acest lucru par să îl pună în discuție etnicii albanezi din Macedonia, care constituie între 25 la sută (conform ultimului recensămînt) și 40 la sută din întreaga populație (după estimările liderilor albanezi). Nu se poate vorbi de o agendă unitară a revendicărilor, dar cu certitudine atît liderii gherilelor din cadrul Armatei Naționale de Eliberare (UCK) cît și cei ai partidelor politice solicită încetarea oricărei forme de discriminare, educație în limbă albaneză, recunoașterea limbii albaneze ca a doua limbă oficială în stat. În plus, se dorește ca prin

modificarea Constituției, albanezii să capete statut de “națiune constitutivă”, un termen preluat din jargonul comunist al epocii lui Tito, dar care – la fel ca în cazul bosniacilor, croaților sau slovenilor – ar permite albanezilor secesiunea.

În ciuda secolelor de coexistență pașnică, macedonenii continuă să vadă pe cei mai mulți dintre albanezi prin intermediul unor stereotipuri, respectiv ca pe o populație înapoiată, predispusă la activități ilegale și care în general refuză orice autoritate. De aici, și o teamă inconștientă a majorității populației de origine slavă că acordarea de drepturi sporite pentru etnicii albanezi nu ar constitui decât preludiul unei rupturi. Kosovo este amintit adesea ca un exemplu în acest sens.

La rîndul lor, albanezii au învățat foarte bine lecția “minoritarului asuprit”, adică a unei populații care consideră că trebuie să fie discriminată pozitiv chiar dacă plîngerile sale sînt uneori nejustificate. Albanezii invocă printre altele faptul că nu sînt încă reprezentați proporțional la nivelul administrației locale și centrale sau că nu beneficiază de locuri de muncă foarte bune, neamintind însă că gradul de educație al populației lor este totuși mai scăzut decât al majorității macedonene. În plus, chestiunea unei universități de stat în limba albaneză – revendicare adesea amintită – tocmai găsisese o rezolvare, prin înființarea unei astfel de instituții sub directa coordonare a OSCE.

Pe acest fond de neîncredere reciprocă nu aveau cum să nu apară confruntările, inclusiv violențele amintite succint mai sus. Cele două părți au încercat fiecare să-și apropie simpatia comunității internaționale, care a intervenit destul de hotărît să medieze acest conflict.

Și se pare, cel puțin cît se întrevește din inițiativele de pînă acum, că soluțiile preconizate în cazul Macedoniei vor constitui un model pentru rezolvarea și a altor tensiuni din spațiul balcanic.

Astfel, la 9 aprilie, la Luxemburg, Macedonia a semnat un acord de stabilizare și de asociere cu Uniunea Europeană, pentru realizarea reconcilierii naționale dintre cele mai importante comunități etnice din această țară. Acordul a fost semnat de premierul macedonean Ljubco Georgievski, de cei cincisprezece miniștri europeni ai Afacerilor Externe și de comisarul european pentru Relații Externe, Chris Patten. Ceremonia de semnare a fost umbrată însă de refuzul celei de-al doilea partid ca importanță al comunității albaneze, Partidul Democratic al Prosperității (PDP) de a face parte din delegația macedoneană. Înalțul reprezentant al UE pentru politică externă, Javier Solana, invitasese anterior toate partidele politice să participe la ceremonia de semnare pentru a simboliza astfel începutul reconcilierii naționale. Ministrul suedez al Afacerilor Externe, Anna Lindh, a cărei țară asigură președinția semestrială a UE, a “regretat” de asemenea această absență. La rîndul său, ministrul macedonean al Afacerilor Externe, Srdjan Kerim, a considerat că liderii acestui partid “se izolează singuri”.

Autoritățile macedonene par să fie mulțumite de această formulă. “Întreaga Macedonia a contribuit la semnarea acordului, care reprezintă o recompensă a activității noastre din ultimii zece ani”, declara premierul Georgievski.

Acordul, care prevede asistență economică din partea UE, are drept condiție respectarea drepturilor minorităților. El va fi “un model pentru regiunea” din sud-vestul Balcanilor și “un instrument esențial pentru asigurarea stabilității” Macedoniei, estima Anna Lindh.

Liderii politici macedoneni s-au angajat la rîndul lor să realizeze “pînă în luna iunie” primele rezultate substanțiale în dialogul politic dintre toate comunitățile etnice. Ei au mai anunțat și crearea unui “Comitet al Europei”

din care fac parte toate partidele politice, pentru a susține procesul de integrare a Macedoniei în Europa. Oficialii europeni doresc ca autoritățile de la Skopje să fie deschise și față de alte revendicări ale albanezilor cum ar fi “participarea acestora la serviciile administrative” și “începerea unui dialog asupra reformelor constituționale”.

Macedonia a devenit astfel prima țară din sud-vestul Balcanilor care semnează un acord de asociere cu Uniunea Europeană, prima etapă către aderarea la UE. Croația, spre exemplu, negociază de mai multă vreme un astfel de acord, iar cei 15 intenționează de asemenea să înceapă negocieri cu Republica Federală Iugoslavia, Bosnia-Herțegovina și Albania.

Chiar dacă temerile privind reizbuirea violențelor inter-etnice în Macedonia sînt în continuare foarte mari, acordul semnat de Macedonia cu Uniunea Europeană constituie o **noutate** în strategia adoptată de comunitatea internațională în ce privește tratarea crizelor din regiunea balcanică. Întîi de toate, nu se mai dă credit mișcărilor insurecționale chiar dacă purtate în numele apărării unor drepturi legitime. Totodată, se încearcă doar medierea unei soluții, care trebuie găsită tocmai de părțile în conflict. Apoi, orice formă de ajutor economic sau politic este condiționată de îmbunătățirea statutului minorităților naționale, în virtutea valorilor multiculturalismului civic. Iar această noutate în strategia Uniunii Europene pare să devină un model ce va fi aplicat și în cazul altor zone sensibile, precum Kosovo sau Muntenegru. Rămîne de văzut însă dacă “chestiunea albaneză” din Balcani își va găsi o rezolvare în acest fel.

MARIAN CHIRIAC – Master of Arts în Științe ale Comunicării în Masă, Școala Națională de Studii Politice și Administrative. În prezent, ziarist la Agenția de Presă MediaFax.

Tulburări în paradis

DAN OPRESCU

Motto

Întrebare: Cum e în Zimbabwe?

Răspuns: Ca-n Rai!

Am stat în Zimbabwe între 1992 și 1996. Înainte de a ajunge pentru prima oară la Harare, am întrebat un diplomat de la București: “– Cum o să fie?”, iar el mi-a răspuns: “– O să fie foarte bine. Să fii alb în Africa e ca și cum ai porni o afacere cu un capital de un milion de dolari.” Prejudecățile noastre despre Africa – sărăcie, căldură insuportabilă, războaie civile, mizerie, copii cu burțile umflate de foame, jungla deasă ș.a.m.d. – erau, inițial, și prejudecățile mele, și au trecut destule luni de zile până să mă dezvăț de (o bună parte dintre) ele.

Întâi de toate, Africa (îndeosebi partea ei de Sud) este leagănul umanității, și acest lucru parcă “se simte”, de cum te dai jos din avion. Peisajul este fascinant, oarecum straniu (de pildă, solul este roșu, iar plantele au culori dintre cele mai dezmățate), dar totodată și foarte familiar; de obicei, te simți de parcă ai mai fi fost acolo, cândva, demult. Și chiar așa și este, pentru că toți am “fost” cândva în Africa, dar memoria locurilor acelora nu mai este una individuală, sau de familie, de grup, de trib etc., ci ea este, poate, însăși memoria speciei noastre. Apoi, și acesta este un lucru foarte important, te simți aproape imediat foarte apropiat de oamenii locului, îi înțelegi repede, și adesea începi să îi iubești.

Pe locul unde se află actualmente statul Zimbabwe (din 1980) a existat mai devreme colonia britanică numită Rhodesia de Sud (cea de Nord fiind actualul stat Zambia); și mai înainte – adică din secolul al XIX-lea – a fost pe acolo unul dintre cele

mai importante regate africane “de interior”. Regatele “de interior” erau mai mari, cu un pronunțat caracter pastoral-agricol, iar una dintre cele mai apreciate activități aducătoare de venit era ...vinderea propriilor cetățeni, în principal către regatele mai mici, “de coastă”. Regatele “de coastă” erau războinice, făceau numeroase expediții de prădare în “interior”, și aveau, în genere, bune relații comerciale cu “exteriorul” (acesta din urmă fiind reprezentat de către negustorii arabi, indieni, portughezi, francezi, englezi etc.). Principalele articole de export ale regatelor “de coastă” erau: sclavi, mirodenii, fildeș, aur, lemn de esență tare ș.a. Inițial, neguțătorii de sclavi (cu alte cuvinte, cei care îi cumpărau pe sclavi de la intermediarii locali, în marile târguri de sclavi ale zonei – ca de pildă, insula Zanzibar) au fost arabi și indieni, pentru ca mai târziu să apară și cei portughezi. Dacă sclavii originari din Africa de Vest au ajuns să traverseze Oceanul Atlantic și să ajungă în Americi, cei din Sudul Africii au fost vânduți mai ales pe direcțiile: Peninsula Arabică, subcontinentul indian, anumite insule din Oceanul Indian.

După AD 1700, au venit dinspre Ecuator spre Sudul continentului african mai multe triburi Bantu, iar unul dintre ele este reprezentat de strămoșii a 80% din actuala populație a statului Zimbabwe: Shona. O populație preponderent agricolă, oameni veseli, deschiși, vorbăreți și talentați într-ale artelor (muzică, sculptură), Shona

sunt considerați, probabil că pe bună dreptate, drept “italienii” Africii. Pe la AD 1800, au început să cutreiere plaiurile din Sudul Africii niște războinici ce au devenit repede temuți: ei aparțineau de marele trib de păstori Zulu; zulușii sunt considerați drept “prusacii” Africii, iar luptele lor (mai cu seamă cele purtate sub conducerea marelui rege Shaka) i-au făcut și temuți, și respectați, inclusiv de către coloniștii europeni. Pe teritoriul actual al statului Zimbabwe, în Sudul țării, spre granița cu Africa de Sud, se află o populație de zuluși, numită Ndebele, reprezentând 20% din populația totală a țării (care este de circa 9 milioane de suflete). Deosebirile dintre Shona și Ndebele sunt importante (lingvistic, în primul rând, dar și istoric); somatic, în genere, Shona au tendința să fie mai scurți și mai grași, cu capul rotund, în vreme ce Ndebele sunt, în multe cazuri, “mai frumoși” (îndeosebi femeile, după părerea mea), pe segmente lungi și cu capul mai țuguiat. Explicația cea mai la îndemână (pe care o auzi peste tot) ar fi aceea că zulușii, fiind războinici, făceau, din când în când, raiduri de “culegere” a celor mai reușite exemplare feminine din satele Shona; treptat, printr-o astfel de “selecție artificială”, a rezultat o populație cu un procent semnificativ de oameni frumoși. Pe de altă parte, la toate triburile Bantu, corpolența era privită drept o consecință a buneistării, și era apreciată în consecință. La anumite triburi Bantu din colțul de Sud al Africii, nevestele erau cumpărate “la greutate”: cu cât “atârna” mai mult, era mai prețioasă, și se putea obține pentru ea un preț mai bun (în treacăt fie spus, o asemenea practică istorică a generat, în timp, apariția unor veritabile diformități femeiești, sub forma unor enorme depozite de grăsime în partea inferioară și dorsală a trupului – numele științific este acela de *steatopigie*).

Actualele relații dintre Shona și Ndebele sunt bune (cum cred că ar fi fost întotdeauna, dacă nu se “băgau” politicienii perioadei post-coloniale, pe urmele politicienilor perioadei coloniale), chiar dacă este vizibil faptul că guvernul, condus de președintele Robert Mugabe, conține mai degrabă Shona,

și doar un singur Ndebele (dar și un alb, ca ministru al Sănătății). În orice caz, toți miniștrii sunt membrii ai partidului intitulat *Zimbabwean Alliance of National Unity – Patriotic Front* (ZANU-PF). După proclamarea independenței, care s-a făcut în 1980, a avut loc în Zimbabwe un război civil între Shona și Ndebele, de-a lungul a câtorva ani de violențe armate, localizate îndeosebi în partea de Sud a țării. Guvernul (deci Shona) a câștigat lupta, dar Brigada a V-a a armatei zimbabwiene a comis nenumărate atrocități, rămase, până acum, nepedepsite. La comanda brigăzii a V-a se aflau consilierii militari nord-coreeni ai președintelui Mugabe (de altminteri, acesta a fost unul dintre prietenii personali – dar și un admirator – ai lui Ceaușescu, Kim Ir Sen, Mao & Co.). Conflictul civil s-a stins prin cooptarea la conducerea țării, în 1987, în funcția de vicepreședinte, a liderului răzmeriței Ndebele (care este acum și un important posesor de latifundii).

Anii de glorie ai lui Mugabe au fost anii apartheid-ului în Republica Sud-Africană (RSA); atunci, vreme de aproape un deceniu, Mugabe a putut apărea drept un lider regional (“țările din prima linie”) moderat, cu evidente simpatii stângiste și socialist-comunizante, dar cu care se putea sta de vorbă în mod civilizată (și încă în limba engleză). Față de alți lideri africani (Mobutu, Bokassa, Idi Amin, Samora Machel sau chiar Kaunda), Mugabe “dădea bine”, pentru că era relativ tânăr, pentru că respecta compromisul (patronat de Marea Britanie) prin care minoritatea albă din Zimbabwe își păstrase privilegiile economice, pentru că menținuse cadrul parlamentar (formal-democratic), pentru că nu avea stridențele și extravaganțele de care dădeau dovadă alții. Tocmai păstrarea aceluia cadru-formal democratic a permis, aproape timp de douăzeci de ani, ca Mugabe și ZANU-PF să păstreze, practic, monopolul puterii în urma unor alegeri libere; pentru români, cea mai apropiată imagine pentru situația post-1980 din Zimbabwe ar fi să-și închipuie că alegerile din Aprilie 1990 din România ar fi fost câștigate cu peste 90% de către FSN, și același scor ar fi fost obținut și în 1992, 1996, 2000 etc. ZANU-

PF este, într-adevăr, un hibrid cam de felul FSN-ului în prima parte a anului 1990; precum FSN-ul, în interiorul ZANU-PF există mai multe fracțiuni și curente, folosind drept vectori diferite personalități, persoane sau doar personaje. Precum fostul FSN, în interiorul ZANU-PF se fac simțite unele fracturi pe bază regională (în deceniul trecut, fuseseră chiar unele separări pe bază “tribală”, sub-regională), dar elementul unificator este liderul charismatic, providențial: Robert Mugabe. Orice dispută internă, fie ea de ordin politic, electoral, economic sau personal (sau de toate laolaltă), era considerată a fi fost rezolvată din momentul în care se pronunța Mugabe. Imediat, oficiosul guvernamental “The Herald” publica un articol de fond cu toată povestea, iar lumea își vedea de treabă.

Cea mai mare lovitură pentru cariera de lider regional a lui Mugabe a venit la începutul anilor ‘90, odată cu deschiderea marelui vecin de la Sud către lume, și mai ales după alegerile libere de la sfârșitul lunii Aprilie 1994. Robert Mugabe nu a fost un apropiat al lui Nelson Mandela, nici ZANU-PF nu a sprijinit African National Congress (ANC), gruparea politică a lui Mandela; înainte de alegerile din RSA, Mugabe și ZANU-PF au sprijinit o mișcare radicală, cu pretenții insurecționale și cu o ideologie troglodit-comunistă (ideile “ciuce”, nord-coreene, erau la mare preț etc.). Mișcarea sprijinită de Mugabe (pre numele ei Congresul Pan-African) a luat, în alegerile din 1994, în jur de 1% din voturi, neintrând nici în Parlament, pentru a dispărea, în anii următori, în neantul din care provenise. Mandela a devenit liderul regional incontestabil, cu 27 de ani de pușcărie severă, cu circa 90% din voturi și cu premiul Nobel pentru pace în buzunar. Erodarea poziției internaționale a lui Mugabe a fost, oarecum, după modelul eroziunii suferite de poziția lui Ceaușescu, la vremea lui; cu alte cuvinte, “scăzând” în plan internațional, a “scăzut” și în plan intern. Într-o încercare aproape disperată de a-și reafirma poziția de lider regional, Mugabe a implicat armata zimbabweană în felurite aventuri; ultima dintre ele, în Republica Democratică Congo, s-a dovedit a fi,

precum toate celelalte (din Mozambic, Angola etc.), atât nepopulară, cât și foarte păguboasă din punct de vedere financiar și propagandistic. La fel vor fi pățit, la vremea lor (desigur, păstrând proporțiile), liderii militari din Nigeria în țări vecine, Gaddafi al Libiei în Chad, sau chiar SUA în Somalia.

Economia zimbabweană este una întemeiată pe buna funcționare a trei ramuri esențiale: (1) **agricultura** (tutun, porumb, flori), unde marile “latifundii” (i.e.: mari ferme comerciale, producând în genere pentru export – ca opuse micilor ferme de subzistență, ce aparțin mai ales negrilor –, sunt, în bună parte, în proprietatea urmașilor foștilor coloniști albi, (2) **turismul** (Cascada Victoria, Lacul Kariba, picturi rupestre preistorice, fauna africană ș.a.m.d.) și (3) **industria extractivă** (neferoase, inclusiv aur), care este atât monopol de stat, cât și, mai recent, sub controlul unor conglomerate multinaționale cu îndelungată experiență africană, cum ar fi Anglo-American. Desigur, am simplificat foarte mult situația de fapt: în agricultura comercială, de pildă, cel mai mare proprietar de terenuri din țara se numește ...Robert Mugabe (de asemenea, el – după toate probabilitățile – mai posedă întinse terenuri în RSA și Mozambic), apoi, în ordine, vicepreședinții, miniștri, generalii, mărimile partidului dominant. Dacă ceva nu merge în agricultură, turism și/sau în industria extractivă, toată țara suferă. Așadar, dacă vine o secetă, dacă apar tulburări sociale ce împiedică desfășurarea normală (adică: intens mecanizată) a muncilor agricole la marile ferme comerciale, dacă o mină nerentabilă este închisă etc. atunci există și condiții prielnice pentru răzmerițe de stradă. Studenții au ieșit în stradă, și Mugabe a pus armata pe ei; muncitorii au ieșit în stradă, și Mugabe a pus armata să “liniștească” sindicatele. Când muncitorii agricoli au ieșit în stradă, Mugabe le-a spus doar atât: “*De vină sunt albi, care dețin cele mai multe și mai bune ferme comerciale*”. Apoi, la instigarea detașamentului de avangardă a celor mai radicale cercuri din ZANU-PF (și anume: a asociației veteranilor din fostul războiul de eliberare), s-a trecut la ocuparea și,

parțial, la devastarea firmelor deținute de albi. S-a trecut, așadar, de la o chestiune esențialmente economică și socială la alta, eminentemente rasială, cu consecințe economice încă neevaluate în totalitate. Cu alte cuvinte, Mugabe se cam joacă cu focul, pe sol african; străinătatea nu îl considera, încă, pe Mugabe drept un soi de Miloșevici sau un *paria* de felul lui Saddam, dar nu poate să privească cu ochi buni agitarea spiritelor în șușa etnică și rasială, la sfârșit/început de secol și de mileniu. Capitalul de încredere și de răbdare pe care Mugabe l-a dobândit de la străinătate (inclusiv de la Banca Mondială, FMI etc.) în anii '80 s-a cam epuizat la jumătatea anilor '90, după repetatele eșecuri ale succesivelor planuri de restructurare a sistemului economic și financiar (cf. mai multe date statistice relevante pe adresa, inclusiv rapoartele de țară). Calitatea dubioasă a responsabililor guvernamentali pentru economie (persoane mai degrabă cunoscute pentru relația lor apropiată de grupul politic conducător, condus de președintele Mugabe – și de rudele sale –, decît pentru capacitățile lor manageriale) a făcut pe destui investitori străini să nu își pună banii la lucru în Zimbabwe, după cum a făcut și ca nu foarte numeroșii oameni bogați zimbabwieni (albi și negri, deopotrivă, inclusiv privilegiații pe criterii politice) să prefere să-și pună la adăpost capitalurile lichide în bănci sau afaceri în Europa, Statele Unite sau Africa de Sud. Cu toate acestea, se cuvine menționat și faptul că nivelul corupției în Zimbabwe este unul “rezonabil”, dacă îl comparăm cu cel din destule alte țări africane, din fosta Uniune Sovietică sau chiar – *horribile dictu* – din România.

Zimbabwe are o suprafață cam de două ori mai mare decît cea a României, și o populație aproximativ pe jumătate comparativ cu cea a țării noastre. Datele statistice referitoare la Zimbabwe sînt cele tipice pentru o țară africană mediu dezvoltată din punct de vedere economic (GNP/locuitor de US\$ 520, în 1999), unde peste un sfert din forța de muncă este ocupată în agricultură, iar circa 15% din forța de muncă angajată în sectorul formal al economiei este

ocupată în sectorul public (în armată sînt doar 35 de mii de oameni, dar e vorba despre o armată de “profesioniști”, de “mercenari”, iar nu de una de recruți, ca la noi). Din punct de vedere educațional, datele statistice pentru Zimbabwe seamănă foarte bine cu cele ale unei țări comuniste (ceva între România lui Ceaușescu și Cuba lui Fidel): alfabetizarea adulților se apropie de 90%, iar înrolarea copiilor în școală primară se apropie de frumosul procent de 95%. Vaccinarea merge bine, după model cubanez. În 1999, aproape 10% din GDP a fost alocat pentru sănătate, dar ... – pentru că există un foarte mare “dar” – mai mult de un sfert din populația țării este bolnavă de SIDA, ceea ce reprezintă, din nefericire, o caracteristică africană a ultimelor decenii.

Desigur, nu toate categoriile ocupaționale și de vîrsta sînt uniform afectate de acest veritabil flagel: de pildă, la Harare (capitala țării, cu mai mult de 2 milioane de locuitori), aproximativ jumătate dintre femeile gravide au fost testate pozitiv. Nivele extrem de ridicate de “pozitivitate” se mai întîlnesc și la șoferii de autocamioane (100%!), la ofițerii și subofițerii de armată și de poliție (90%!), și, în genere, la grupele de vîrstă cele mai productive (18-35 de ani), ceea ce nu poate decît să adauge nenumărate complicații la eforturile de dezvoltare ale unei națiuni tinere precum cea zimbabwiană. În Zimbabwe se moare pe capete, și nu este neobișnuit să citești aproape zilnic în oficiosul Guvernului necroloage dedicate unor politicieni sau ofițeri superiori.

În anul 2000, producția manufacturată a scăzut cu peste 10% față de cea a anului 1999 (care, la rîndul ei, era doar o fracțiune din producția de la începutul anilor '90), producția minieră a scăzut cu aproape 15%, iar numărul de turiști a scăzut cu un spectaculos 60%; toate aceste scăderi (spre a nu mai pomeni aici situația din agricultura, unde tulburările de origine politică și seceta sau/și cicloul Eline au adus majore întreruperi ale activităților) au însemnat o semnificativă creștere a șomajului urban și rural, inclusiv prin scurtarea oficială a săptămîinii de lucru,

cu reducerea corespunzătoare a salariilor. Investițiile sectorului privat au atins, în anul 2000, un cunepuțință-de depășit-în-jos 0%, iar inflația (care prin 1995 era de vreo 20%) se învîrte în jurul a 70% anual. În rezumat, situația țării ar putea fi descrisă după cum urmează: *se produce (și se muncește) prea puțin, dar se cheltuie prea mult (îndeosebi în sectorul de stat, îndeosebi în subsectorul militar etc.)*.

Viitorul statului Zimbabwe este, cred eu, strîns legat de cel al marelui vecin de la Sud, RSA; dacă lucrurile merg bine acolo, vor merge bine și în Zimbabwe. Dacă RSA se destabilizează, cumva, din punct de vedere politic sau/și economic-financiar, va suferi întreagă Africa Subsahariană, dar mai ales vecini din Nordul RSA. În ceea ce privește viitorul lui Robert Mugabe, aici situația stă destul de bine, pentru el: politicește, deși opoziția a reușit să intre furtunos în Parlament, mașinăria ZANU-PF încă mai funcționează, chiar dacă la o fracțiune din capacitatea sa inițială. Deocamdată, nu se întrevede posibilitatea unei competiții pentru șefia ZANU-PF, iar opoziția nu a reușit, deocamdată, să producă o personalitate de talia lui Mugabe. Mai mult: experiența din mai multe țări africane (cf., de pildă, Zair, Zambia, Rwanda, Burundi, Angola, Malawi, Somalia, Etiopia etc.), dar și din alte părți ale lumii (Cambodgia, Indonezia, China, Rusia chiar), pare să demonstreze faptul că nu există, deocamdată, alternative rezonabile la anumiți lideri autocrați sau chiar dictatoriali; pe scurt, decît haos, anarhie și/sau război civil, mai bine un dictator, eventual “luminat”, așa cum este socotit Mugabe. La fel ca și în alte state succesoare ale Imperiului Britanic, nu e de așteptat vreo intervenție a armatei în desfășurarea vieții politice din Zimbabwe; intervenția directă a armatei nu ar putea decît să complice inutil o situație economică și socială destul de gravă și așa. După părerea mea, singura posibilitate de schimbare politică majoră, în perioada imediat următoare, ar fi o spectaculoasă mișcare a mai multor parlamentari ZANU-PF, care să dezerteze și să se alăture opoziției, în speranța unor substanțiale beneficii viitoare.

Deoarece actuala opoziție este o creație relativ recentă, și deoarece reprezentanții ei au foarte puțină experiența politică (cei mai mulți provin din mișcarea sindicală, iar radicalismele sindicale dispar, de obicei, după mai mulți ani de exercitare a unor funcții politice și/sau administrative). Opoziția, pe scurt, abia urmează să se “coacă”, iar recenta intrare în Parlament este chiar o asemenea oportunitate; pînă va fi însă în stare să-și asume responsabilitățile guvernării, mai este cale lungă.

Zimbabwe se află în emisfera sudică, iar acolo anotimpurile sînt inversate, în comparație cu emisfera nordică (din care face parte și țara noastră); pînă și Luna pare să fie “inversată” acolo, în Sudul Africii. Din pricina succesiunii anotimpurilor, în Zimbabwe, demonstrațiile populare (dar și: sindicale, studențești etc.) împotriva regimului au loc prin lunile Martie sau/și Iunie, cînd rezervele agriculturii de subzistență sînt la limita de jos, iar oamenii încep să simtă ascuțișul foamei (cam la fel cum, în istoria noastră, răscoalele țărănești sînt, în genere, asociate cu luna Februarie – și cu foametea). Cu alte cuvinte, este foarte de așteptat să existe oarece liniște socială pentru cele cîteva luni care urmează să vină; problemele nu vor dispărea, dar vor mai sta la “copt”, pînă la următoarea criză. Probabil că însuși Robert Gabriel Mugabe este o asemenea “problemă”, dar zilele sale în fruntea politicii zimbabwiene și a statului nu par să fie foarte, foarte numărate. Pînă atunci, toate privirile vor trebui, în continuare, să îl urmărească pe Mugabe, cel puțin pînă în anul 2002.

București, Ianuarie 2001

DAN OPRESCU – Născut în 1953, la București. Doctor în Filosofie, Universitatea București (1992). Senior Associate Member, St Antony's College, Oxford University (1990-1991). În prezent lucrează la Guvernul României, în cadrul Departamentului pentru Relații Interetnice.

Iluzii pierdute *

Dinu C. Giurescu este un nume de referință în universul științei istorice românești. Respectul de care se bucură domnul Giurescu se datorează activității de istoric concretizată în 11 volume de autor, alte 12 volume în colaborare, 55 de articole și studii. Onestitatea muncii unui om care dorește să înfățișeze publicului mai mult sau mai puțin cunoscător un crâmpel din istoria noastră contemporană se fundamentează pe studiul izvoarelor. Dacă ar fi să ne aplecăm numai asupra a trei cărți publicate în anii din urmă; „Istoria ilustrată a românilor”, București, Editura Sport-Turism, 1981; „Distrușgerea trecutului României”, București, Editura Museion, 1994; „Guvernarea Nicolae Rădescu” București, Editura All, 1996, observăm dorința autorului de a înfățișa istoria reală a românilor așa cum reiese din documentele de arhivă.

Pentru Dinu C. Giurescu, profesor universitar la Facultatea de Istorie, Catedra Istoria Românilor, Universitatea București, problematica

* Dinu C. Giurescu, *Imposibila încercare. Greva regală 1945*, București, Editura Enciclopedică, 1999.

sovietizării României este un subiect aparte. Născut la data de 15 februarie 1927 în București acesta este unul dintre puținii istorici români care a fost contemporan cu evenimentele pe care le relatează. Apariția în anul 1996 a lucrării „Guvernarea Nicolae Rădescu” deschide analizei istorice subiectul sovietizării și comunizării României. Volumul aco-peră în timp perioada 6 decembrie 1944 – 6 martie 1945. Această primă lucrare analizează tehnicile prin care „Armata Roșie Eliberatoare” a impus guvernul marionetă condus de doctor Petru Groza. Cu acest moment istoric se pune în practică prima etapă a planului de atragere a țării noastre în zona de influență a U.R.S.S. Trei ani mai târziu, în anul 1999, Editura Enciclopedică prilejuiește apariția celei de-a doua cărți intitulată „Imposibila încercare. Greva regală, 1945” care analizează evenimentele din perioada 6 martie 1945 – 7 ianuarie 1946. După cum se observă cele două cărți se completează reciproc și realizează o radiografiere a evenimentelor care a urmat zilei de 23 august 1944. Cele 113 documente pe care autorul

lucrării le publică în cuprinsul cărții, dintre care 95 sunt inedite, sunt cu atât mai binevenite cu cât în ultimele decenii ale secolului XX istoriografia oficială a regimului totalitar comunist a pervertit adevărul istoric. Dorința de legitimare a unui regim totalitar a impus aservirea adevărului istoric neadevărului ideologic. Pe parcursul analizei documentelor se observă cum destinul statului român pe următoarele patru decenii a fost trasat în urma negocierilor dintre U.R.S.S., Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Greva regală s-a desfășurat în perioada august 1945 – ianuarie 1946 și reprezintă ultima încercare a regelui Mihai I de a opri procesul de eliminare a țării noastre din rândul statelor democratice. Dând dovadă de tărie de caracter, având în vedere situația internă a României, regele și-a asumat întreaga răspundere și a încercat să declanșeze, potrivit Constituției din 1923, procedura pentru schimbarea guvernului. Cu toate că în timpul discuțiilor avute cu premierul Groza suveranul i-a cerut de trei ori să-și prezinte demisia, acesta a refuzat. Era pentru prima dată în istoria constituțională a României când un șef al guvernului refuză să-și prezinte demisia. Astfel a izbucnit greva regală prin care suveranul dorea să determine

formarea unui guvern reprezentativ, care, potrivit Declarației Conferinței de la Berlin să poată fi recunoscut de cele trei principale puteri aliate. Strategia Palatului a avut două componente: în primul rând trebuiau atrase instituțiile statului și în special armata, iar în al doilea rând era vital asigurarea sprijinului extern. Suveranul era conștient de riscurile la care se expune statul român dacă printr-o lovitură de forță ar fi încercat să înlocuiască guvernul promoscovit reprezentat de doctor Petru Groza fără sprijinul diplomatic al marilor puteri occidentale. Încă de la început Marea Britanie a temperat acțiunile regelui arătând că „nu dorește să dea nici un fel de sfat sau încurajare Regelui, întrucât nu ar fi în stare să-l protejeze pe Rege și pe liderul opoziției de urmările unei încercări de a răsturna guvernul Groza (p.17). Prin această declarație guvernul britanic și-a expus planul de politică externă în privința României. Pragmatismul britanic și-a spus încă o dată cuvântul. Existența armatei sovietice pe teritoriul statului român lega mâinile guvernului de “malul Tamisei” care nu avea mijloacele eficiente prin care să tempereze guvernul de la Moscova.

Poziția Statelor Unite ale Americii a fost ambiguă. La începutul lunii august 1945 guvernul S.U.A. declara că „așteaptă cu plăcere să stabi-

lească relații cu un guvern român în care toate partidele democratice importante sunt reprezentate sau care să rezulte din alegeri libere” (p. 13). Luând la cunoștință poziția americanilor suveranul și partidele politice din opoziție au început să conteste guvernul Groza considerându-l ca fiind nerepresentativ pentru opțiunile politice ale electoratului român. Pe data de 22 august 1945 regele a remis reprezentantului sovietic o scrisoare în trei articole în care și-a formulat următoarele puncte de vedere: intenția de a forma un nou guvern este legată de deciziile luate de cele trei principale Puteri Aliate, ca monarh care respectă constituția este dator să dorească organizarea unor alegeri libere și corecte, iar critica pe care a adus-o guvernului Groza se datorează faptului că nu este recunoscut de Marea Britanie și S.U.A.

Reacția sovietică nu s-a lăsat așteptată, în a doua zi Moscova a declarat sec că este împotriva demiterii guvernului Groza. Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu au sprijinit fără rezervă acțiunile suveranului. Departamentul de Stat a remis o telegramă în care se arăta că ar trebui moderație în timp ce Foreign-Office-ul, mult mai radical, a criticat partea română considerând că aceste acțiuni au avut loc într-un moment ne-

potrivit. În același timp Departamentul de Stat a ordonat reprezentantului său din București să rupă orice legătură cu partidele din opoziție și cu Palatul. Observăm că puterile democratice dovedeau moderație în a sprijini eforturile regelui în timp ce Moscova avea o atitudine dură în apărarea propriilor interese.

Conferința Miniștrilor Afacerilor Externe din 16 –26 decembrie 1945 care a avut loc la Moscova a demonstrat limitele puterii de acțiune a britanicilor și americanilor. În Comunicatul prezentat publicității la secțiunea a V-a au fost expuse deciziile luate în privința României. Se hotărâ numirea în guvern a doi reprezentanți din partea Partidului Liberal și Partidului Național Țărănesc. Noul guvern trebuia să organizeze alegeri libere și corecte în baza votului universal și direct. Pe data de 19 noiembrie 1946 au fost organizate alegeri „libere” care au consacrat victoria comuniștilor organizat sub forma Blocului Partidelor Democratice. Falsificarea alegerilor din noiembrie 1946 a asigurat comuniștilor peste 70% din totalul mandatelor parlamentare și a încheiat a doua parte a planului sovietic. Câștigarea „reprezentativității” populare a permis ‘lacheilor’ Moscovei să-și desăvârșească planul de comunizare a României. Evenimentele care au urmat au culminat cu

abdicarea regelui pe data de 30 decembrie 1947. Din perspectiva evenimentelor care au urmat putem afirma că „greva regală” nu și-a atins scopul. Pentru a judeca pragmatic trebuie să observăm că nici nu avea cum să-și atingă obiectivele. Prezența armatei sovietice făcea imposibilă readucerea statului român în rândul democrațiilor parlamentare. Trei decenii mai târziu a doua generație de comuniști își explicau astfel evenimentele care au precedat momentul eliminării regimului monarhic constituțional din România (...) „la 30 decembrie 1947 a fost abolită monarhia, principalul sprijin politic a reacțiunii interne și externe, România proclamându-se republică populară, stat al oamenilor muncii de la orașe și state.

Cucerirea întregii puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărăimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară a marcat trecerea țării într-o nouă etapă de dezvoltare ...”

**Mic Dicționar Enciclopedic, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

**Ioana
CRISTEA-DRĂGULIN**

Conspiraționismul – ideologie sau mit? *

Cele mai multe din lucrările scrise în România pe tema miturilor “de actualitate” au decăzut într-un soi de manierism prin faptul că se limitează la a face inventare, care se substituie analizei și ignoră tratamentul teoretic. Din această perspectivă atribuim virtuți abordării lui George Voicu. Cu toate că în economia lucrării *Zei cei răi* dosarul temelor conspiraționiste din discursul public post-comunist este preponderent, autorul dedică destule pagini problemelor teoretice.

Voicu oferă o definiție operațională conspiraționismului, insistând asupra funcțiilor acestuia. Așa cum le-am sistematizat urmându-l îndeaproape pe autor, aceste funcții, care, în opinia noastră, pot fi extrapolate la toate miturile, sînt următoarele:

• **Funcția simplificatoare și ordonatoare:** reduce nebuloasa realității la o sumă de elemente ușor perceptibile, o organizează în conformitate cu un scenariu tipic și extrage

* George Voicu, *Zei cei răi. Cultura conspirației în România postcomunistă*, Polirom, Iași, 2000 245 p.

cauzalitatea dintr-o sursă unică (complotul, în cazul nostru);

• **Funcția explicativă:** mitul conferă sens și coerență realității;

• **Funcția evaluativă:** mitul nu este neutru în față realității, ci oferă standarde de evaluare a ei; cel mai adesea, o împarte după binomuri maniheiste; în cazul conspiraționismului, binomul este victimă-demon complotist;

• **Funcția mobilizatoare și orientativă:** miza cunoașterii asigurate de conspiraționism nu este de natură epistemică, ci mobilizatoare; mitul dramatizează, oferă motivațiile acțiunii și modele comportamentale (pe care le poate ritualiza); indică și un parcurs pentru canalizarea energiilor - în general, în jurul unui salvator și cu prețul unui sacrificiu; astfel, cunoașterea asigurată de mit este doar parte a unui act de credință;

• **Funcția legitimantă:** mitul justifică acțiunile sociale, politice și economice;

• **Funcția compensatoare:** mitul victimizează, consolează, exonerează și confortează, plasînd vinovăția sau responsabilitatea în altă parte;

• **Funcția socializantă și terapeutică:** oferind o cheie de deciptare a realității (și mai ales a versantului nocturn al acesteia), mitul îl ajută pe individ să se integreze social și să-și diminueze spaimile provocate de necunoscut;

Iată, în plus, câteva dintre particularitățile conspiraționismului așa cum sînt observate de George Voicu: este “o combinație imposibilă de fatalism și voluntarism, ambele în exces” (p.215); amestec de simplitate și complicație: “*Simplicitatea* modelului său «explicativ» îi asigură popularitatea și, deci, răspîndirea, iar *dificultatea* – prestigiul” (p.15); se desfășoară după un tipar teist: “zeii și, respectiv, conspiratorii guvernează discreționar lumea, potrivit bunului lor plac” (p.219); este o cunoaștere teoretică închipuită, care capătă autonomie față de realitate și se comportă inerțial în legătură cu ea (p.205); se bazează mai mult pe dimensiunea afectivă decît pe cea intelectuală (p.215); implică o dimensiune eticistă frapantă: “Apelul la morală în discursul conspiraționist vrea mereu să sublinieze atitudinea amețitoare a poziției retorului” (p.225);

În fine, autorul surprinde cu finețe și profilul conspiratorului: acesta este invizibil (poate fi depistat

doar de către inițiați), ubicuu, unic, atotputernic, diabolic, tenace, beneficiază de o organizare perfectă și acționează implacabil.

Pînă acum, am folosit termenul “mit” pentru a desemna fenomenul conspiraționist. Aceasta în ciuda faptului că George Voicu nu o face. Autorul tinde să definească conspiraționismul ca o ideologie politică. Spunem “tinde” pentru că nu pare decis în această privință.

Într-un loc, Voicu scrie următoarele: “... conspiraționismul este un ingredient esențial al multor ideologii politice radicale, dacă nu chiar o ideologie politică de sine stătătoare” (p. 227). Cîteva pagini mai departe, chiar la finalul cărții, avînd de ales între doi termeni – ideologie sau mit, autorul înclină balanța spre primul: “... ceea ce se întîmplă acum cu viziunea conspirației în cultura română se apropie mai mult de ideologie decît de mitologie (pentru care atitudinea contemplativă e esențială) chiar dacă forma fantastă – și, deocamdată, lipsa de finalitate practică – a multor conspiraționisme ar părea să trădeze o gratuitate politică. Sursa ei mitologică e, fără îndoială, importantă, fără ca aceasta să fie singura. (...) De aceea, se poate spune că miza reală a conspiraționismului în

România de astăzi este una ideologică. Și de aceea se mai poate spune că în societatea românească postcomunistă, conspiraționismul este în primul rînd o ideologie politică. O ideologie al cărei proiect este destul de nebulos, dar nu într-atît încît să nu se vadă că e vorba despre o «societate închisă», autarhistă și autoritaristă, care-și face din izolarea societății și din controlul indivizilor principalele mijloace de «carantină» politică în vederea exorcizării demonului reprezentat de Conspirație”. (p. 234)

Aceasta este definiția cu care autorul își încununează analiza. Din construcția cărții, înțelegem că definirea conspiraționismului ca ideologie este principala miză a radiografiei din *Zeii cei răi*. Dacă așa stau lucrurile ne surprind ezitățile, din final, ale autorului în argumentarea identității dintre conspiraționism și ideologie.

În cele ce urmează, ne întrebăm cît de întemeiată este dislocarea “conspiraționismului” din înțelesul său curent de “mit”. Bibliografia temei este covârșitoare în această privință: cele mai multe dintre lucrările dedicate conspiraționismului se servesc de cuvîntul “mit” pentru a identifica termenologic fenomenul. Dar nu vom apela la acest argument

de autoritate pentru a nega valabilitatea definiției lui George Voicu. Afirmăm doar, pe urmele lui Giovanni Sartori care vede în cuvinte “purtătoare ale experienței”, că dislocările de înțelesuri curente pot crea confuzii, mai ales atunci când sînt slab argumentate. Același Giovanni Sartori observă că termenul “ideologie” are tendințe hegemonice, încorporînd adesea cuvinte din același cîmp semantic cum ar fi filosofie, teorie, doctrină, idei, idealuri, opinii, crezuri, mituri, utopii, etc. Această precizare ne ajută să vedem că, în cazul nostru, termenul “ideologie” se află într-un raport de forță cu “mitul”, înlocuindu-l și negîndu-i specificul.

Ceea ce poate duce la confuzia între mit și ideologie este abordarea funcțională a acestora. Se observă ușor că modelul funcțional schițat mai sus pentru conspiraționism este aplicabil în egală măsură mitului și ideologiei. Există însă suficiente alte criterii pentru a distinge între cei doi termeni. În opinia noastră, diferența cea mai importantă este de natură morfologică.

Să amintim, cu oarecare pedanterie, că, de cele mai multe ori, ideologiile sînt definite ca sisteme de idei, pe cînd miturile, fie acestea arhaice sau politice, sînt descrise ca narațiuni. Ideo-

logia se bazează pe o structură, pe cînd mitul se construiește pe baza unui scenariu. Ideologia este teoretică, pe cînd mitul este nonteoretic. În al doilea rînd, să observăm că ideologiile au identități politice mai pronunțate și, prin aceasta, un mai mare grad de autonomie și proiecte mai bine definite. Nu întîmplător cele mai obișnuite modele pentru ideologii sînt marile “isme” sau au la bază doctrinele politice clasice. De cealaltă parte, mitul este mai greu identificabil politic (nici nu are, spre deosebire de ideologie, autor cunoscut sau important) și această calitate îl ajută să aibă o mai profundă inserție socială. Discursul ideologiei este autoritar, pe cînd cel al mitului este insidios. Profilul nebulos al mitului și stilul său aparent inocent îl ajută să migreze liniștit de la “ismele” pozitive la cele negative. Un liberal poate fi la fel de ușor contaminat de conspiraționism ca un comunist. Dar mitul nu supraviețuiește politic și, în general, ca principiu explicativ puternic, dacă nu este grefat pe corpul unei ideologii. Acest transplant este în avantajul ambelor părți: mitul supraviețuiește, iar ideologia se revitalizează cu ajutorul universului fantasmatic mitologic.

În cazul nostru, conspiraționismul nu se bazează pe o un sistem de idei, ci pe o narațiune. Nu este reductibil la o structură (în sensul ei sincron),

ci la un scenariu. Apoi, chiar dacă oferă un principiu explicativ unic, cu pretenții universaliste, conspiraționismul nu este suficient pentru construcția unui proiect amplu de felul celor proprii ideologiilor. Între autorii români de scenarii conspiraționiste citați de Voicu, nici un om politic important nu pune în centrul acțiunilor sale acest mit, iar dintre “teoreticieni” puțini și neimportanti sînt cei care plasează conspiraționismul ca axă a teoriei lor. Cel mai adesea vedem mitul conspirației grefat pe discursul naționalist, îmbogățindu-i imagistica. Naționalismul conține mitul conspirației și nu invers. Așa cum scrie, indicis, chiar autorul “conspiraționismul este un ingredient esențial al multor ideologii politice radicale”. În această idee, este greu de văzut în conspiraționism un echivalent al fascismului sau comunismului.

O sursă a confuziei pe care autorul o face între mit și ideologiei ar putea fi supoziția acestuia că mitul are un caracter exclusiv contemplativ. Dar mai este oare nevoie să amintim că mitul nu este neutru? Că îndemnăm la acțiune, chiar dacă se îmbracă în hainele inocenței? Este adevărat că ideologia proclamă îndemnul la acțiune, pe cînd mitul doar îl sugerează. Dar funcția mobilizatoare le este comună.

Toate acestea ne determină să vedem în conspiraționism un mit și nu o ideologie.

Dar nu înseamnă că “mit” este concept operațional perfect.

Observațiile de pînă acum capătă importanță dacă le raportăm la una din marile mize ale unei analize de felul celei făcute de George Voicu: care este ponderea conspiraționismului în cultura politică a românilor. Autorul lucrării *Zeii cei răi* nu se aventurează pe acest teren instabil deși, credem, aceasta ar fi trebuit să fie una dintre exigențele științifice ale cărții. Altfel, aflăm că există conspiraționism, dar nu știm cîtă atenție să-i acordăm. Voicu emite doar ipoteze. Iată una dintre ele: “Mineriadele, diverse forme ale protestului social (blocarea drumurilor, a garilor, vandalizarea unei prefecturi, etc.) și mai ales «raționalizarea» contestației (este obsesivă în rîndul populației, dar și al multor partide – că situația economică a uneia sau alteia dintre unitățile economice este rea pentru că «se vrea» să fie astfel) atestă că interpretarea conspiraționistă poate deveni operațională”. (p.231) Cu greu poți să nu fii de acord cu această afirmație, dar rămîne întrebarea cît explică conspiraționismul din fenomenele sociale respective.

Răspunsul se află în explorarea culturii politice. Dar *Zeii cei răi* nu poate oferi răspunsuri sigure pentru că are două deficiențe metodologice. În primul rînd, autorul se concentrează asupra emitentului de

scenarii conspiraționiste și îl ignoră pe receptor. Știm ce formă ia conspiraționismul în viziunea propagatorilor, dar nu avem imaginea reprezentării sociale. Pentru aceasta ar fi fost nevoie măcar de o cercetare psiho-sociologică minimală. În al doilea rînd, așa cum s-a observat deja, George Voicu extrage cea mai mare parte a materialului empiric din surse relativ marginale, cum ar fi revista “România Mare”, sau chiar obscure, cum sînt teoriile lui Ion Coja. Această opțiune metodologică ridică semne de întrebare în legă-

tură cu relevanța diagnosticului.

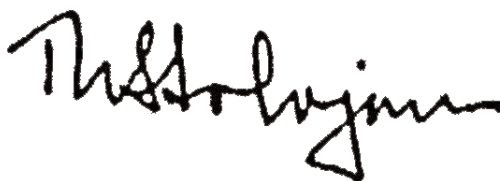
Toate aceste observații critice par nedrepte dacă ținem cont că George Voicu nu a făcut un proiect ambițios în jurul problemei. Eforturile sale, demne de apreciere, deschid un drum, oferă material empiric și sugestii teoretice foarte utile pentru analize cu o mai mare acoperire.

Adrian CIOFLANĂ

CINE NE CITEȘTE:

Apreciez “Sfera Politicii” ca o revistă de avangardă a societății românești. Doresc să felicit editorii și redactorii acestei reviste pentru că au reușit, în toți acești ani, să păstreze o abordare serioasă a unor subiecte multiple ancorate în realitatea tranziției sau în trecutul încă nedeslușit pe deplin.

Mult succes și viață lungă revistei “Sfera Politicii”!

Theodor Stolojan

**Fost Prim Ministru
al României**

În Atenția Cititorului

Redacția revistei *Sfera Politicii* anunță pe cei interesați să-și completeze colecția personală/a instituției sau pe cei interesați de numere tematice mai vechi că pot achiziționa aceste reviste de la sediul Fundației “Societatea Civilă” din Str. Piața Amzei nr. 13, etaj I, sector 1, București. Pentru informații suplimentare sunați la (401) 312 84 96.

Lista numerelor disponibile, titlul și prețul acestora:

32 Antisemitismul 5.000 lei	60 Anul 1848 5.000 lei
33 Mituri și ritualuri 5.000 lei	61 Holocaust vs. Gulag 5.000 lei
34 1995 5.000 lei	62 Cărți și Autori 5.000 lei
35 1956 5.000 lei	63 Zona Gri 5.000 lei
36 Democrația locală 5.000 lei	64 Mass-media azi 5.000 lei
37 Ceremonii politice 5.000 lei	65 Doi ani de guvernare 5.000 lei
38 Populism 5.000 lei	66 Bilanț '98 5.000 lei
39 Istoriografie Românească 5.000 lei	67 Mineriade 10.000 lei
40 NATO 5.000 lei	68 Summit NATO 1999 10.000 lei
41 Știința politică în România 5.000 lei	69 Ecumenism și Politică 10.000 lei
42 Utopie, Urbanism, Politică 5.000 lei	70 KOSOVO 10.000 lei
43 Opțiuni politice românești 5.000 lei	71-72 Feminism 10.000 lei
44 Constituția 5.000 lei	73-74 Balcani: Prezent 10.000 lei
45 Politică și Educație 5.000 lei	75 Reforma Instituțională 10.000 lei
46 Despre schimbare 5.000 lei	76 Zece ani de la Căderea Zidului Berlinului
10.000 lei
47 Gender 5.000 lei	77 Helsinki 10.000 lei
48 Noua Putere în România 5.000 lei	78 Bilanț 1999 10.000 lei
49 Instituțiile Noii Puteri 5.000 lei	79 Început de campanie 10.000 lei
50 După Madrid 5.000 lei	80 Bruxelles – Negocieri 10.000 lei
51 Contractul cu România 5.000 lei	81 Republică și Monarhie 10.000 lei
52 Serviciile Secrete 5.000 lei	82 Extremismul Politic 10.000 lei
53 Islamul și Politică 5.000 lei	83 Alegeri locale 10.000 lei
54 Revoluția Bolșevică 5.000 lei	84 Banii și politica 10.000 lei
55 Un an de Guvernare 5.000 lei	85 Orașe distruse 10.000 lei
56 Bilanț 5.000 lei	86 Președinția 10.000 lei
57 Criza Politică 5.000 lei	87-88 Alegeri 2000 15.000 lei
58 In Căutarea Identității 5.000 lei	89 Parlamentul 15.000 lei
59 Capitalismul Nostru 5.000 lei	

Cititorului Fidel

Începând cu data de 15 februarie 2001 revista *Sfera Politicii* și *Antena 1* lansează concursul lunar *Cititorul Fidel* dotat cu premii constând în 3 ceasuri elvețiene de lux marca **Candino**, în valoare de aproximativ 200 \$ fiecare, oferite de firma **Helvetansa**.

Cei interesați vor găsi în paginile revistei *Sfera Politicii* un talon de participare ce trebuie completat cu răspunsul corect la întrebare. Talonul completat cu datele personale ale participantului va fi trimis pe adresa **Antena 1 - Intact Advertising**, B-dul Ficusului 44 A, sector 1, București, cu specificarea *Pentru emisiunea Orient Express*.

Extragerea și anunțarea celor trei câștigători ai fiecărei luni vor avea loc în cadrul fiecărei a patra ediții a emisiunii *Orient Express*.

Talon Concurs

Întrebare:

Care a fost tema numărului 89 al revistei *Sfera Politicii*?

Răspuns:.....

.....

Nume, prenume

.....

BI seria.....număr.....

Adresa:

strada.....

nr.....bl.....sc.....et.....apt.....

județ/sector.....

localitatea.....cod.....

telefon.....

Decupați

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA "SFERA POLITICII"

(vă rugăm completați cu majuscule)

DA, doresc un abonament la revista "SFERA POLITICII", începând cu numărul, pe perioada de:

3 luni (45.000 lei), 6 luni (90.000 lei), un an (180.000 lei)

Am achitat contravaloarea abonamentului, în sumă delei, cu mandat poștal nr. sau ordin de plată nr., în contul Fundației *Societatea Civilă*, nr. 2511.1-21280.1/ROL (lei) deschis la BCR, Sector 1 sau 251100222013126 (valută) deschis la BRD - SMB.

DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume, Prenume....., Vârsta.....

Compania....., Cod fiscal.....

Profesia, Funcția

Adresa la care doriți să primiți abonamentul:

Strada....., Nr....., Bl....., Sc....., Et....., Ap.....

Localitatea, Cod poștal....., Județ/Sector.....

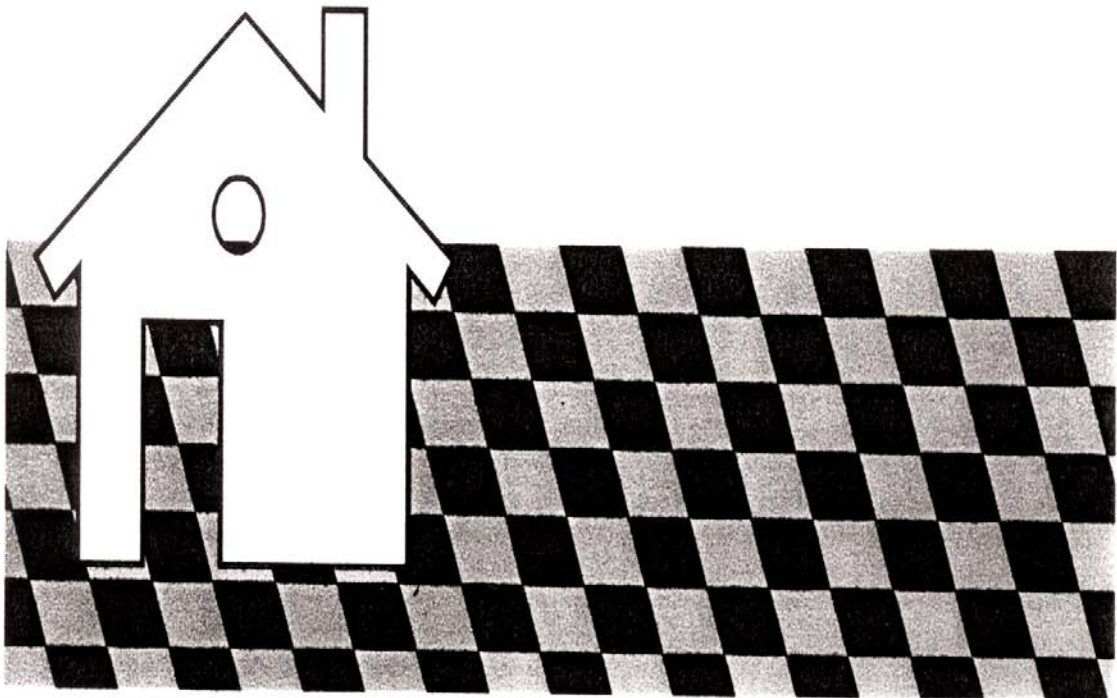
Telefon, Fax, E-mail

Vă rugăm completați în întregime acest talon și, împreună cu copia chitanței, sau a ordinului de plată al abonamentului, expediți-l în același plic, pe adresa : Fundația Societatea Civilă - Sfera Politicii, Piața Amzei, nr.13, et. 1, sect. 1, București, cu mențiunea "Talon abonament", sau prin fax la +40-1-312.84.96. Abonamentele se pot contracta și la sediul fundației, la adresa mai sus menționată. Relații suplimentare la tel. 659.57.90. Creșterile ulterioare ale prețului de vânzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat. În prețul abonamentului sunt incluse taxele poștale.

arhitectură, amenajări de interior, restaurare

tel/ fax 313 39 16 mobil: 092 38 08 20

*Atâta știu și eu să fac.
Tu ia-ți un arhitect!*

